ION NANIA

RUSALIILE
SĂRBĂTOARE MULTIMILENARĂ ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC

EDITURA ALEAN
C.I.C.P.C.T.ARGEȘ

ION NANIA

RUSALIILE.
SĂRBĂTOARE MULTIMILENARĂ
ÎN
SPAȚIUL ROMÂNESC

Pitești, 2009

Director de editură: *Alexandru Mărchidan*
Redactor de carte: *Alexandru Mărchidan, Constantin Cârstoiu*
Corectură: *Autorul*
Culegere: *Sorin-Dănuț Radu*
Tehnoredactare: *Viorica Stoica*
Coperta: *Lavinia Elena Oancea*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NANIA, ION
Rusaliile : sărbătoare multimilenară în spațiul românesc / Ion Nania. - Pitești : Alean, 2009
ISBN 978-973-88741-5-2

398.332.16

Editura „ALEAN" a C.J.C.P.C.T. Argeș
Bdul Republicii, nr. 52 – Pitești, Județul Argeș, cod poștal 110062
Tel.fax: 0248/219080
e-mail: creatieag@adslexpress.ro
www. cultura-traditionala-arges.ro

Cuvânt înainte

Lucrarea prof. Ion Nania, *Rusaliile, sărbătoare multimilenară în spaţiul românesc*, se încadrează în genul studiilor de tip etnologic, dacă ţinem cont de definiţia pe care Claude Levi-Strauss o dă acestei discipline comparând-o cu etnografia şi antropologia.

Putem vorbi despre două mize ale acestei lucrări, o miză generală şi una particulară. Miza generală este aducerea la cunoştinţa publicului larg a bogăţiei tezaurului „etnoculturii moştenite din pragul copilăriei umane", a vechimii şi consecvenţei acestuia în spaţiul românesc. Miza particulară este discutarea unor obiceiuri străvechi, dispărute în prima jumătate a secolului al XX-lea din satele Leşile, Mozacu, Bârlogu şi Teiu din Vale, de pe văile râurilor Drâmbovnic şi afluentul său de pe partea stângă, „pe care s-au descoperit 116 vetre arheologice – de la limita sud-estică a Câmpiei Piteştilor, din zona istorică Vlaşca". Aşa cum se anunţă din titlu şi cum însuşi autorul se exprimă în prefaţă, sărbătoarea care face obiectul de studiu al cărţii este cea a Rusaliilor, existând cu mult timp înainte de a se suprapune peste ea celebrarea creştină a Pogorârii Sfântului Duh sau Cincizecimea.

Pentru că obiceiurile, credinţele şi ritualurile din cadrul acestei sărbători fie au fost interzise de reprezentanţii regimului comunist, fie au fost interpretate eronat, autorul îşi propune să clarifice originea şi semnificaţia lor, apelând la argumente lingvistice, arheologice, istorice, corelându-le cu date oferite de folclor, toponomastică şi biogeografie.

Conţinutul este structurat în funcţie de obiceiurile şi ritualurile care au loc în cadrul Rusaliilor. Astfel, deşi primul capitol – „Ce s-a spus despre originea numelui Rusalii" – este dedicat stabilirii originii numelui Rusalii, acest scop se realizează analizând trei obiceiuri străvechi: „Goana Rusaliilor", „Rânduirea morţilor sau Moşii" şi „Spălarea picioarelor". Următoarele capitole sunt: „Căluşul – ritual getic unic în lume" (căruia i s-a acordat cea mai mare atenţie), „Un alt obicei care era împlinit de Rusalii şi a rămas necunoscut: baterea ţăruşului", „Prinderea fraţilor de cruce şi darea fetelor de surate", „Aspecte privind cultul eroilor".

Lucrarea prof. Ion Nania este bine documentată, iar analizele şi interpretările sunt fundamentate pe argumente solide, cercetătorul dând dovada (ca de fiecare dată, în lucrările dumnealui) unei mari capacităţi de a ordona datele culese şi de a le integra în demersul de comprehensiune a ritualurilor studiate. De asemenea, se poate observa pe parcursul întregii lucrări că autorul are o doză sănătoasă de scepticism faţă de interpretările pripite, superficiale, realizate poate din dorinţa de a rezolva rapid enigmele, de a mistifica sau pur şi

simplu din cauza unei documentări insuficiente. Atent, el nu îşi dă acordul cu privire la rezultatele unei cercetări înainte de a examina toate concluziile concurente.

Nu putem evita să aducem la cunoştinţa cititorilor câteva date generale privind activitatea didactică şi de cercetare a profesorului Ion Nania. Încă din primul an de predare la catedră (martie 1957) a luat parte la toate sesiunile ştiinţifice, iar pentru culegerile de folclor a obţinut importante premii, fiind remarcat la nivel naţional. Studia cu pasiune istoria şi etnocultura locală şi folosea materialele la clasă.

Dacă la venirea în funcţia de muzeograf la Muzeul Piteşti, în 1961, colecţiile instituţiei nu depăşeau (după mărturiile sale) 250 de piese, în 1967 acestea numărau mii de piese, precum şi un „vagon" de materiale care aşteptau să fie prelucrate. Este foarte apreciat pentru comunicările ştiinţifice susţinute. Ion Nania localizează bătălia de la Rovine, din 10 octombrie 1394, la Ţuţuleşti, argumentarea sa fiind acceptată de lumea ştiinţifică. După îndepărtarea din muzeu devine şi mai activ, prezentând comunicări de mare valoare la sesiunile ştiinţifice din diferite oraşe ale ţării, de la Câmpulung-Moldovenesc până la Giurgiu şi Constanţa şi de la Arad până la Bacău.

În 1977 publică *Istoria vânătorii în România*, lucrare ce se bucură de o apreciere deosebită din partea savantului Romulus Vulcănescu (aşezându-l pe istoricul Ion Nania după Alexandru Odobescu şi Constantin C. Giurescu) – ca şi a doua lucrare, *Vânatul pe teritoriul României*. În anul 2004 publică lucrarea *Mozăceni – o veche aşezare din fosta ţară Vlaşca* (790 pagini), monografie prezentată la Academia Română şi apreciată de istorici. Ar fi foarte multe de spus despre activitatea acestui cercetător şi despre dorinţa sa de a da la iveală semnificaţiile adânci ale unor tradiţii din ce în ce mai puţin vizibile în vâltoarea noilor vremuri, dar pentru toate acestea ar trebui rezervat un spaţiu special.

În încheiere, recomandăm încă o dată lucrarea de faţă – a doua, a acestui autor, apărută la Editura „Alean" a Centrului Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Argeş, după *Legende şi tradiţii* (2007) – precizând faptul că ea trebuie să se afle în biblioteca oricărui folclorist, etnograf sau etnolog care se respectă.

Alexandru Mărchidan

În loc de prefață

Nu cunoaştem alt popor care să fi păstrat un tezaur atât de bogat al etnoculturii moştenite din pragul copilăriei umane, care a evoluat fără încetare timp de un milion de ani, odată cu evoluția societății de pe prima treaptă a preistoriei, până la începutul mileniului creştin. Din nefericire suntem, poate, singurul popor european care nu ne cunoaştem trecutul atât de îndepărtat aşa cum, spre ruşinea noastră, nu ne cunoaştem pe deplin nici evoluția graiului străbun.

Multe din credințele şi obiceiurile ancestrale, ritualurile şi cutumele care au apărut şi evoluat pe diferitele trepte ale preistoriei şi istoriei vechi s-au păstrat nealterate până la începutul secolului al XX-lea. Instaurarea comunismului după 1947 a instituit brutal educația atee, înlăturând prin forța oarbă a securității, a sicofanților care puteau fi chiar membri ai propriei familii, şi a culturnicilor, toate credințele, ritualurile şi cutumele, etichetându-le drept superstiții şi „opiu pentru popor". Pe de altă parte, multe aspecte ale creştinismului românesc, credință care a preluat, pe o treaptă superioară, monoteismul getic[1], au fost interpretate eronat; de o astfel de interpretare a avut parte şi una dintre cele mai mari sărbători ale ortodoxiei româneşti – RUSALIILE –, sărbătoare multimilenară în spațiul românesc, peste care creştinismul a suprapus Pogorârea Sfântului Duh, aşa cum şi Naşterea Domnului a fost suprapusă peste sărbătoarea romană Saturnalia şi peste cea a Crăciunului geto-tracic.

Nu vom încerca o abordare exhaustivă a problemei care ar putea cuprinde câteva tomuri, ci doar discutarea unor obiceiuri străvechi, dispărute în prima jumătate a secolului al XX-lea din satele Leşile, Mozacu, Bârlogu şi Teiu din Vale, de pe văile râurilor Drâmbovnic[2] şi afluentul său de pe partea stângă, pe care s-au descoperit 116 vetre arheologice – de la limita sud-estică a Câmpiei Piteştilor, din zona istorică Vlaşca, coroborându-le cu argumentele lingvistice, toponomastice, arheologice şi istorice care ne stau la îndemână, afirmând, cu

---

[1] I. Nania, „Au fost dacii politeişti?", în revista *Noi Tracii*, Milano, Anul III, nr. 39, Noiembrie 1977, pp. 1-6 şi nr. 40, Decembrie 1977, pp. 4-8; I. Nania, „Religia geto-dacilor – bază a ortodoxiei româneşti", *Argesis*, Seria istorie, Muzeul Județean Argeş, tom. VIII, 1999, pp. 21-44; I. Nania, *Mozăceni – o veche aşezare din fosta țară Vlaşca*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2004, pp. 467-469.

[2] Particularitățile lexicale şi stilistice aparțin în totalitate autorului (n. r.).

toată tăria, că nicio problemă a istoriei nu se poate lămuri pe deplin fără corelarea datelor oferite de folclor, toponomastică, etnologie, lingvistică, istoriografie şi biogeografie[3].

S-a susţinut şi se mai susţine că Rusaliile constituie una din cele mai de seamă sărbători creştineşti ale poporului român, adevăr care mai necesită argumente, dar care vine în contradicţie cu susţinerile lingviştilor ce atribuie termenului „Rusalie/rusalii" – origine slavă. Întrucât în urma numeroaselor descoperiri arheologice, coroborate cu ştirile scrise şi mai ales cu Edictul din anul 313, se dovedeşte că poporul român era deja creştin prin secolul al IV-lea, nimeni nu ar îndrăzni să afirme că ne-am creştinat sub influenţă slavă; primii slavi care s-au creştinat au fost bulgarii, când hanul lor, Boris (852-889), împreună cu o parte a nobilimii, a primit în anul 865 creştinismul de la Biserica din Constantinopol, zicându-şi Mihail, după numele naşului său, împăratul Bizanţului, luându-şi şi titlul de ţar. S-ar putea afirma că Rusaliile şi-au impus numele mai târziu, ca şi Blagoveştenia ori Preobrajenia (sau Preobăjenia, 6 august, „Schimbarea la Faţă"), sărbători minore în viaţa poporului român în comparaţie cu Rusaliile.

[3] I. Nania, *Mozăceni – o veche aşezare din fosta ţară Vlaşca*, pp. 85-136.

CE S-A SPUS DESPRE ORIGINEA NUMELUI RUSALII

Explicația, dată la începutul secolului XX-lea termenului Rusalii, prelua tradiția românească afirmând: „Rusaliile, f. pl. 1. Pogorârea Sfântului Duh, a cincizecia zi după paşti, serbate aproape o săptămână; Sâmbăta Rusaliilor, se împart pentru morți vase pline cu vin şi mâncăruri încununate cu flori – datină foarte veche, ce exista în Tracia şi aiurea; 2. Zine de ape şi mai ales de aer cari dezlănțuiesc furtuni şi răpesc uneori copii: l-au umflat Rusaliile; «cucuveici, iele sburlite şi Rusaliile pocite», Alecsandri; fig. şi fam. femeie rea: «du-te, rusalie, pe cea lume», Alecsandri. Slav. RUSALĬA, pentecostă (din lat. medieval ROSALIA, sărbătoarea rozelor); zinele cu acelaş nume erau venerate în săptămâna Rusaliilor (cf. rus. RUSALKY) zine de ape"[4]. Ulterior, I.-Aurel Candrea dezvoltă explicațiile cu privire la Rusalii, renunțând la originea tracică a obiceiurilor, susținând că provine din „vsl. *rusalija* < lat. *rosalia*"[5]. După instaurarea dictaturii comuniste, cu privire la subst. „Rusalie, rusalii, s. f., cunoaştem: 1. (La pl.) sărbătoare religioasă creştină, cu străvechi origini mitologice, provenind din ritualuri de pomenire a morților, care cade la 50 de zile după Paşti. 2. (În mitologia populară) Ființă fantastică, asemănătoare cu ielele, reprezentată de o zână rea, care dezlănțuie furtuni, schimonoseşte pe oameni sau le ia mințile... – Din slavul *rusalije*"[6]. Afirmația nu este uşor de combătut şi am fi tentați să-i dăm crezare, având în vedere că „Rusalca" este un „Duh rău al râurilor, lacurilor, pădurilor şi câmpurilor, închipuit în mitologia slavă ca o fată tânără îmbrăcată în alb, care atrage pe tineri în fundul apelor, înecându-i"[7]. Rusaliile, de asemenea, sunt închipuite ca nişte fete blonde, foarte frumoase, îmbrăcate în alb, nişte zâne rele, potrivnice câmpurilor şi lanurilor, mai ales ale oamenilor care nu le-au respectat, pedepsindu-i pe cei ce au păcătuit, care nu respectă pe cei morți, pe cei care au spurcat

---

[4] Lazăr Şaineanu, *Dicționar universal al limbei române*, A cincia edițiune, Editura „Scrisul Românesc" (Bucureşti, 1925), pp. 552-553.
[5] I.-Aurel Candrea, *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească"*, Editura „Cartea Românească", Bucureşti (1931), p. 1088.
[6] *DEX*, 1975, p. 820.
[7] *Ibidem*.

apele şi fânețele, care nu au serbat cum se cuvine zilele Rusaliilor. Socotim că etimologia cuvântului nu poate fi abordată fără cunoaşterea datinii şi ritualurilor.

Suntem singurul popor care a păstrat, până la începutul secolului al XX-lea, o serie de ritualuri foarte complexe şi interesante privind Rusaliile, rânduieli care oglindesc categoric originea lor ancestrală, primitivă. Rusaliile au fost dintotdeauna numai ale locuitorilor autohtoni din acest spațiu, sărbătoare prilejuită de solstițiu (21 iunie); peste Rusalii, Biserica Ortodoxă a suprapus Pogorârea Sfântului Duh. Biserica Catolică prăznuieşte a cincizecea zi după Înviere, zi corespunzătoare unui moment biblic – „Chez les juifs, fête en mémoire du jour où Dieu remit à Moïse les tables de la loi. (...) Fête chrétienne qui se célèbre cinquante jours après Pâques, en mémoire de la descente du Saint-Esprit sur Apôtres".

GOANA RUSALIILOR

Este unul din ritualurile magice care au rămas necunoscute. Fete între opt şi 16 ani, îmbrăcate în alb, împodobite cu flori de câmp – regula prevedea obligatoriu flori culese de pe câmp sau din pădure în ziua precedentă, vineri, înainte de Rusalii –, porneau în Sâmbăta Rusaliilor, după cântatul cocoşilor de la miezul nopţii, într-un dans năvalnic, pe hotarul satului şi-i ocoleau vatra. Se făceau popasuri acolo unde hotarul era marcat de măguri şi în jurul lor se dansa, iar pe măgurile respective se aruncau flori şi frunze de pelin. Menţionăm că nu puteau fi decât trei, şase sau nouă popasuri. În satul Leşile, obiceiul s-a menţinut până la începutul secolului al XX-lea, fără să putem dovedi cauza încetării[8]. În vinerea ce precede sărbătoarea, fetele, în număr de trei, şase sau nouă, ţineau post negru; mergeau în lunca Drâmbovnicului[9], la fântâna Burina[10] (circa 2,5 km vest de sat) sau la pădure (pe atunci pădurea se afla la 50-200 m est de sat, până la Vălceaua de lângă Pădure; azi pădurea se află la

---

[8] Date culese de la **Badea Micu**, născută **Buică Barbu Badea**, 20 iulie 1901, Leşile, comuna Bârlogu; iulie 1956 şi 17 august 1980, Leşile-Teiu.

[9] **Drâmbovnic** i se spune şi astăzi de către localnicii vârstnici; *Dâmbovnic* este un fals introdus de cartografi. Numele râului vine de la planta meliferă drâmbovnic (*Melitis melisophyllum*), caracteristică, altădată, văii. Într-un document din 12 august 1626, râul este numit Dumbromnic (vezi: *D.R.H.*, B, XXI, doc. 129, p. 251), la 15 mai 1628, Dombromnic (*D.R.H.*, B, XXIII, doc. 77, p. 170), iar la 5 mai 1632 este numit Drâmbovnec (*D.R.H.*, B, XXIII, doc. 368, p. 558). Este o dovadă grăitoare cât de conservator a fost graiul românesc; vezi: I. Nania, *Mozăceni – o veche aşezare din fosta ţară Vlaşca*, pp. 23-24.

[10] Nume străvechi, geto-tracic, acelaşi cu *βουρίννα* sau *βουρρίνα* (*Burinna* sau *Burrina*) fântână aflată în insula *Koa*: George Ioanidŭ, *Dicţionarŭ de nume proprii istorice, mitologice şi geografice, ce se întâmpină în autorii Eleni*, Imprimeria Statuluĭ, Bucurescĭ, 1867, p. 80. După reforma agrară din 1921-1923 a mai fost numită şi Fântâna Ilinii, după numele văduvei de război din satul Leşile, împroprietărită vezi: I. Nania, *Mozăceni – o veche aşezare din fosta ţară Vlaşca*, p. 139. După colectivizarea bolşevică din 1962, teritoriul respectiv a fost arondat la comuna Negraşi. Noii „proprietari", necunoscând toponimia locului care a aparţinut de când lumea satului (A)Leşi(le), i-au pocit numele în Fântâna Ilenii. Din necunoaştere, numele a fost preluat falsificat de bolşevici şi de arheologul Dragoş Măndescu din Piteşti: Dragoş Măndescu, Şantierul arheologic Negraşi, jud. Argeş, *Argesis*, XI, Istorie, Muzeul Judeţean Argeş, Piteşti, 2002, pp. 39-41.

aproximativ 1 km, la est de partea din amonte a vălcelei Olăneasca) şi culegeau fiecare câte un snop mare de flori (drăgaică, aglici, albăstrele, clopoţei, degetăruţi, garofiţe, margarete, odolean, sângele-voinicului şi pelin). Cu florile adunate mergeau la punctul „Malul Florilor", pe stânga râului Mozacu, la Balta Babei, cam în dreptul Fântânii lui Bobe sau Borobeica, toponime căzute azi în uitare, pe hotarul dintre satele Leşile şi Mozacu – Negraşi. Aici florile se „mlăjau"[11] şi fiecare îşi lucra câte o coroniţă din albăstrele, garofiţe, margarete şi sângele-voinicului şi câte o cingătoare din drăgaică, aglici, degetăruţi, odolean şi pelin. Florile rămase erau aşezate în buchete, iar cele rupte, ramurile, cozile şi frunzele rămase de la mlăjit se aruncau în apa pârâului. După ce terminau pregătirea florilor, mergeau acasă şi fiecare îşi punea coroniţa, cingătoarea şi buchetele (corespunzătoare ca număr, numărului popasurilor – 3, 6 sau 9) într-un pom din faţa casei sau dinspre răsărit, stropindu-le cu apă proaspătă, fără să le bage în casă. Întrucât fetele ţineau în vinerea respectivă post negru, seara, după asfinţitul Soarelui, mâncau şi beau apă, apoi, după închinare, se culcau în pat cu aşternut curat, cu lenjerie curată, pe care nu se mai dormise.

Sâmbătă, după miezul nopţii, înainte de ivirea zorilor, fetele plecau de acasă în ii şi fuste albe, sau în cămăşi albe lungi (pe atunci rochiile erau necunoscute în costumaţia feminină locală, folosindu-se doar pentru mireşe), fără să scoată o vorbă, se întâlneau la acelaşi punct de pe hotarul sudic al satului, la Malul Florilor, lângă Balta Babei. Se adunau în tăcere şi abia când apărea ultima, celelalte îi spuneau în cor: – „Bună dimineaţa, surată!". Fata, înţelegând că este ultima sosită, răspundea: – „Bună dimineaţa, fete curate, să pornim goana Rusaliilor!". Una din fete, de obicei cea mai mare, încheia: – „Gonim lucrurile necurate, să ne rămână vetrele curate, ca boabele de rouă din cer picate!". Fetele îşi puneau cununiţele şi cingătorile din flori. Un amănunt nu lipsit de semnificaţie: de când se culcau seara, până la sosirea ultimei fete la locul de întâlnire, nu aveau voie să vorbească. Dacă voiau să plece două sau mai multe din sat, erau strigate de o altă persoană din familia celei care pleca, sau uneori erau conduse până în punctul respectiv, fără ca persoana însoţitoare să se apropie de acel loc. După împodobire, fetele deveneau deodată vesele, vorbeau şi râdeau, cântau, se prindeau într-o

[11] Se curăţau de frunze şi se împleteau, legându-se cu aţă de in de o nuieluşă de răchită. Acest sens a dispărut din graiul local. Azi: „Mlăji, mlăjesc, vb. IV, tranzitiv – a curăţa nuielele din răchită şi a le pregăti în vederea lucrării târnelor, coşeriilor pentru căruţe etc".

horă şi jucau Rustemul[12], trecând râul spre vest, în dans, una după alta, şi alergând o luau spre nord, pe muchia dealului de la vest de râu, până la Măgura Burilor sau Buriilor, o aşezare Tei-Verbicioara suprapusă de o locuire hallstattiană târzie[13], aflată pe marginea nordică a Drumului de la Palamandea, ce leagă satul de Şoseaua Giurgiului. După ce aruncau florile pe măgură şi dansau Rustemul, o porneau spre est şi treceau peste Vălceaua Decebalului, numită şi Vălceaua Eleşteului, pe la Coasta Jidovilor, până ce ajungeau pe Dealul Gheorghinarului la Vulpărie[14], de pe dreapta râului Mozacu, la Lacul Nanii. De aici se îndreptau pe deal, spre sud, coborau la lacul Gâldău, treceau spre malul stâng al râului, iar la capătul sudic al lacului se îndreptau spre est, urcau o coastă mică şi ajungeau la un alt lac, numit tot Lacul Nanii[15] de unde se îndreptau spre sud, pe o potecă ce despărţea pădurea de vatra satului, nu înainte de a dansa şi a arunca flori în apa acestui lac; alergau apoi pe şosea, de la punctul de întretăiere a vălcelei cu şoseaua, până în apropiere de punctul „La Păr" numit şi „Părul Rotat", aproximativ 150 m spre nord de părul multisecular care a botezat toponimul, unde se afla Măgura de la Păr (de la Părul Rotat), aflată la hotarul dintre satele Leşile şi Mozacu, la sud de hotar; măgura era o aşezare din epoca bronzului[16], „rasă" după 1962, din cauza lucrărilor agricole mecanizate. De aici se îndreptau spre vest, pe hotarul dintre sate,

Deţinătoarea informaţiilor despre ritualul goanei Rusaliilor, din satul Leşile: Micu Badea, n. Buică Barbu Badea, 20 iulie 1901, în Leşile. Fotografie din august 1980.

[12] În 1980, doar cinci persoane din Leşile îl mai ştiau; în anul 2001, doar două persoane vârstnice şi-l aminteau, dar nu-l ştiau juca.

[13] I. Nania, *Mozăceni...*, pp. 108-109, aşezare arheologică nr. 56.

[14] Numele dealului este dat după un gheorghinar („Crataegus monogyna Jacq.") secular, tăiat în 1962 de proprietarul terenului, **Badea (Cârlotea) Florea**; avea un diametru de circa 75-80 cm şi a fost, credem, cel mai gros arbust din sp. Crataegus monogyna Jacq. din ţara noastră.

[15] Lacul era o mlaştină care se întindea în grădinile locuitorilor **Stan N. Neacşu** şi **Nicolae M. Neagu**, acoperind şi uliţa creată după reforma agrară din 1921. Un alt lac cu acest nume se mai afla mai spre est, pe Vălceaua de lângă Pădure, prin bararea cu un dul de pământ a cozii vălcelei în evul mediu.

[16] I. Nania, *Mozăceni...*, pp. 114-115, aşezarea nr. 75.

până ajungeau în punctul de unde porniseră, îndeplinind astfel ritualul în trei puncte.

Prin acest ritual se alungau de pe teritoriul satului duhurile necurate, ielele, seceta, grindina şi tot ce ar fi fost potrivnic omului. Cercetând traseul, l-am apreciat la circa 3,5-4 km. Nu am putut identifica măgura de lângă Lacul Nanii; transformările de după reforma agrară din 1921 au modificat mult înfăţişarea terenului. Menţionăm, totuşi, că în grădina lui Nicolae M. Neagu am putut observa fragmente ceramice atipice, unele de culoare cenuşie, probabil din La Tène. Deocamdată ne-ar fi greu să facem o asociere între vechimea aşezărilor şi a ritualului pomenit, dar o legătură între spaţiul cuprins de acest traseu şi obştea sătească milenară, care le-a respectat prin tradiţie, se impune. În sprijinul acestei afirmaţii aducem următoarele argumente. Cercetând amănunţit traseul amintit, în special punctele de ritual, am descoperit, în locul unde se mlăjeau florile, în vinerea dinaintea Rusaliilor, de unde plecau şi unde se întorceau fetele în zorii zilei următoare, în „Malul Florilor" de pe stânga pârâului, o ceramică getică din secolele al II-lea – î. Cr. Nu greşim dacă socotim că toponimul, azi aproape necunoscut, îşi are originea în acest ritual străvechi, păstrat în locul respectiv. Ca dovadă, amintim că la Garvăn, pe malul Bălţii Jijila, s-a descoperit, în punctul „Mlăjitul Florilor", o aşezare care s-a dovedit, prin cercetările arheologice din 1957, a fi din prima epocă a fierului[17]. Este, deci, sigur că în punctul respectiv, de la Garvăn, a avut loc un ritual asemănător, unde se mlăjeau florile în vinerea dinaintea Rusaliilor. Este o asemănare frapantă între cele două puncte – din nordul Dobrogei şi din Argeş – ambele se află pe malurile unor bălţi şi sunt bine ascunse vederii, prin configuraţia terenului.

În partea de sud a judeţului Argeş, obiceiul a mai existat, tot până la sfârşitul secolului al XIX-lea, în satul Deagurile, însă, necercetându-i la timp pe bătrâni, nu am mai putut culege nicio informaţie. Ştim, în schimb, că în satul Romanaţi, azi Mozacu, la sud de satul Leşile, ritualul s-a menţinut până în anul 1916. În anul următor, 1917, din cauza războiului şi mai ales a nemţilor care se aflau în sat, ritualul nu a mai fost îndeplinit. De aici posedăm informaţiile cele mai sigure. Asemănător ritualului din Leşile, vom prezenta doar deosebirile. Mlăjitul florilor se efectua la Lacul Manii, în pădure, în partea nord-estică a satului, la circa

[17] Gh. Ştefan şi colaboratori, *Săpăturile de la Garvăn, Materiale şi cercetări arheologice*, vol. VI, Editura Academiei, Bucureşti, 1959, p. 616.

600-800 m de sat, numai de către trei fete şi întregul ritual se desfăşura în taină desăvârşită, fetele nefiind ştiute de nimeni din sat. Goana avea obligatoriu şapte (!) popasuri, ocolindu-se vatra satului, fără alte terenuri din jur. De la Lacul Manii se pornea spre sud, pe o potecă din răsăritul satului, aflată între pădure şi sat, îndeplinindu-se ceremonialul la trei măguri de pe acest hotar. În partea sudică a satului nu se ocolea şi ulița dinspre est; se ieşea direct la izlazul obştii, se îndeplinea obiceiul pe Măgura din Izlaz, zisă şi Măgura Observatorului şi apoi o porneau spre vest până pe malul stâng al pârâului Mozacu. Treceau râul pe malul drept în punctul „La Punte" şi la nord de şoseaua Mozacu-Negraşi, poposeau şi dansau la Brazda lui Novac, apoi la Crângul lui Tantaná, unde nu se afla măgură; aici s-a păstrat, până la sfârşitul secolului al XIX-lea, un stejar „gros cât o casă, iar în scorbura lui puteau să încapă 10-15 oameni". Exact în acest loc, în aprilie 1958, locuitorii Radu Urdeş şi Stoian D. Tantaná au găsit în urma arăturii de primăvară, efectuată cu tractorul, un mic tezaur format din 13 denari republicani romani din care noi am recuperat 11 piese[18]. De aici fetele treceau gârla din nou spre răsărit, dansau şi aruncau flori pe Măgura Trandafireştilor, o aşezare arheologică cu materiale din epoca bronzului, Hallstatt, La Tène timpuriu şi din secolele al IX-lea – al X-lea d. Cr[19]. Nu este lipsit de importanță faptul că de la Tufanii lui Tantaná se cobora coasta pe un drum „vechi de când lumea", Drumul Strămoşilor, amenajat de om prin săparea coastei într-un unghi destul de larg, oblic pe panta abruptă, drum folosit de localnici până la jumătatea secolului al XX-lea, care permitea coborârea de pe Drumul Micului (Mihului) şi traversa pârâul Mozacu; Drumul Strămoşilor era locul de coborâre, întrucât Drumul Micului (Mihului) se afla mult spre nord, cu direcția vest-est. După ce se împlinea ritualul pe Măgura Trandafireştilor, fetele se îndreptau prin Băbeanca, pe Drumul Vacilor (Oilor), spre Lacul Manii în care aruncau cingătorile şi coronițele. Ocoleau satul până la

Una din ultimele împlinitoare ale goanei Rusaliilor din 1916, în Mozacu: Constantina Nania, n. Buică Zamfir Constantina, 9 octombrie 1905, în Mozacu. Fotografie din Ziua Eroilor, la Înălțarea Domnului din anul 1937, în Târgul Ispasului de la Buta.

[18] I. Nania, *Mozăceni...*, pp. 180-182.
[19] *Idem*, pp. 115-116.

răsăritul soarelui şi intrau „prin dos", adică prin grădini, deoarece gospodarii începeau activitatea şi puteau fi văzute de cineva.

Amintim că fiecare din cele trei fete era dusă, după cântatul cocoşilor de miezul nopții, la Lacul Manii, de către tată, care nu se apropia de lac. După „pornire", cei trei părinți ieşeau din pădure şi se întorceau acasă, fără să vorbească. Dacă, din întâmplare, în timpul goanei, fetele erau văzute şi recunoscute de vreo persoană din sat, aceasta nu scotea o vorbă în toată viața, de teama Rusaliilor care, altfel, „i-ar fi luat mințile" şi aduceau cele mai mari nenorociri familiilor şi urmaşilor. Pentru a se păstra taina fetelor care împlineau „Goana Rusaliilor" şi pentru a se perpetua obiceiul, fata care „ieşea la horă" în anul respectiv, nemaiavând dreptul să participe, era obligată să găsească o altă fată, o soră sau o verişoară mai mică, care trebuia să jure: „Zău, am să împlinesc Goana Rusaliilor până voi ieşi la horă şi nimeni decât mine şi ai mei să nu ştie, altfel Rusaliile să mă pedepsească". Aflând de fată că a jurat să împlinească „Goana Rusaliilor", părinții nu prea se bucurau, dar de teama Rusaliilor păstrau taina şi o ajutau în fiecare an, până la ieşirea la horă, când se dezlega de jurământ, dând sarcina alteia care era bucuroasă să primească, întrucât numai aşa părinții o „scoteau" mai de mică „în lume", la horă[20]. În 1917, părinții celor trei fete fiind plecați „la războ" şi în sat aflându-se nemți, obiceiul şi-a încetat existența. Cercetând traseul, se poate observa că toate cele trei măguri de pe hotarul vetrei satului dinspre est, ridicate probabil în 1837-1838, după ce ultimele gospodării din Romanați au fost mutate „la linie", pe şoseaua creată, de la Pierşinaru până „La Streaje", au dispărut. Măgura din Izlaz credem că este un tumul din epoca bronzului, brazda lui Novac se vede încă bine în coasta din sud-vestul satului. Pe locul din Branişte, de la Crângul lui Tantaná, a existat o aşezare străveche, iar Măgura Trandafireştilor, dispărută după 1975, a fost o aşezare cu straturi de cultură din epoca bronzului până în secolele al IX-lea – al X-lea d. Cr. La Lacul Manii, din cauza pădurii, nu am descoperit materiale vechi.

---

[20] Deținem aceste informații de la mama, n. **Buică Z. Constantina**, 9 octombrie 1905, în satul Mozacu. Nu a vrut niciodată să-mi spună pe celelalte fete cu care a împlinit ritualul, răspunzându-mi: „Să mă ierte Dumnezău şi Rusaliile pentru câte ți-am spus", după care a mâncat o crenguță de pelin, fără să-mi spună pentru ce a procedat astfel. Mi-a relatat obiceiul o singură dată. Cealaltă deținătoare a ritualului, **Micu Badea** din Leşile, deşi a avut şase fete şi doi feciori, nu le-a spus acest secret. Mi l-a spus o singură dată, târziu, pe 17 august 1980, fără să spună nici anul, nici fetele participante; puteau fi trei, şase sau nouă. După mărturisire a mâncat un grăunte de usturoi şi o frunză de pelin.

Socotim imposibil ca un astfel de ritual străvechi să aibă origine străină de cea getică, autohtonă. La romani, *Rosalia* era sărbătoarea trandafirilor, când se puneau trandafiri (*rosae*) pe morminte, sărbătoare străveche în Peninsula Balcanică, al cărui nume îl aflăm şi în gr. *ρουσαλια* (*roysalia*). Originea este sigur tracică, dacă avem în vedere că în mitologia românească ielele-rusalii sunt fiicele lui Rusalim-împărat, care au sălăşluit mai întâi pe locul unde evreii aveau să înalţe cetatea numită Ierusalim, după ce fetele au blagoslovit locul, acoperindu-l cu flori de câmp şi pădure, peste care au dansat, apoi blestemând pe cei ce le-au zgornit de pe vatra lor să nu aibă linişte niciodată; toţi să încerce să-i alunge de acolo, dar duşmanii să nu reuşească, pentru ca acaparatorii locului lor să aibă mereu supărare[21]. Lăsând la o parte faptul că legendarele fete au aşternut flori de câmp şi pădure folosite şi în Goana Rusaliilor, toponimul corespunde mitologiei: Ie(le) + Rusalim. Nu trebuie să ne surprindă originea tracică a sărbătorii de vreme ce la nord de Dunăre s-a moştenit un ritual atât de frumos şi de semnificativ ca Goana Rusaliilor, dans practicat de romăncele timocene în zorii acestei zile, până la căderea în somn hipnotic. Pe de altă parte, rom. Rusalii nu provine din lat. *Rosalia,* ci din lat. *rus*, „câmp" + *alius*, dativ: *alii*, „potrivnic"; aşadar Rusalii, chiar din înţelesul iniţial, însemnau „potrivnic câmpului", satului, sens pe care ielele Rusalii din mitologia noastră l-au păstrat până astăzi.

Tot astfel s-a format şi cuvântul „Rustem", numele şi melodia dansului cu care fetele porneau ocolirea satului, după miezul nopţii, înainte de ivirea zorilor, pe „întuneric": *rus*, „câmp" + *temus*, „întuneric". Lingviştii români, necunoscători ai obiceiurilor, pun originea subst. „rustem" pe seama numelui propriu Rustem[22]. Este adevărat că „Rustem" este nume indo-european, purtat şi de un rege legendar al perşilor, dar în zona istorică Vlaşca au existat zoonimele Rustea, Rustica şi Rustem, puse viţeilor fătaţi în săptămâna Rusaliilor; la acestea adăugăm şi onomasticul Rustea. La 8 mai 1645 aflăm pe un oarecare Rustea[23], iar la 5 august 1647, „au cumpărat Nicola una livade de fân în crângul Groşanilor de la Giurgi ot Tismana drept 500 bani şi altă livade de la Rustea drept bani

[21] Mit cunoscut de la mama, **Constantina Ş. Nania**, n. **Buică Z. Constantina**, auzit şi de la: **Petre Mateescu**, n. 4 noiembrie 1900 – Ţuţuleşti, 1958; **Mănoiu Gheorghe zis Checiu**, n. 19 martie 1903 – Negraşi, 1961; **Alexe A. Danciu**, n. 1887 – Negraşi; Babaroaga, 1954.

[22] *DEX*, 1975, p. 820.

[23] *D.R.H.*, B, XXX, 1998, doc. 147, p. 192.

200"[24]. La 25 februarie 1649, Chiriac logofăt din Ştefoaia şi fratele său, Sava logofăt, fiii lui Stan logofăt, vând lui Petru neguţătorul ocină în Ştefoaia, judeţul Vlaşca, şi vad de moară pe Neajlov, printre martori aflându-se şi Velisarios Rustea, semnat în greacă (*Βελισαριος Ρουστα*) iar printre boierii hotarnici din timpul lui Matei Basarab se afla şi Rustea postelnic din Târgul Jiului[25]. Mai aflăm şi pe Ghinea (Ghincea) Rustea Văleanu, ocupând mari dregătorii între anii 1657 şi 1692, socrul lui Şerban (II) Cantacuzino[26]. Sensul străvechiului onomastic a fost perceput şi de turci, devreme ce Evlia Celebi mărturisea că „Rustemul (regele legendar al perşilor, n.n.) acestei epoci (1660-1661, n.n.) a fost Seidi Ahmed paşa, pentru că în vremea noastră nu mai există un vizir care să fie viteaz ca el şi inimos ca un leu" [27]. Aşadar, „Rustemul" era jocul vijelios, aprig, executat după miezul nopţii, la pornirea „Goanei Rusaliilor" şi prin exercitarea căruia se ferea vatra satului, cu locuitorii respectivi, de acţiunile malefice ale Rusaliilor.

Ţinem să precizăm că în mitologia românească Rusaliile nu au nimic comun cu Zâna Apelor, Rusaliile fiind „zâne rele" care pedepsesc pe anumiţi oameni pentru faptele lor de necredinţă sau pentru încălcarea sărbătorilor, în timp ce Zâna Apelor este o patroană păzitoare a câmpiilor şi pădurilor, dar mai ales a apelor şi nu-i pedepseşte decât pe oamenii răi, care spurcă apele ori degradează natura, aspect care o apropie mai mult de *Rusalka* slavilor. Cea mai veche ştire despre astfel de zeităţi ne-o transmite Procopius din Caesarea în cărţile sale apărute în anul 551, când vorbeşte despre credinţele triburilor slavilor răsăriteni care „cinstesc o mulţime de zei şi fiinţe cereşti din aer, de pe pământ sau din apă, precum şi alte firi dumnezeeşti despre care se zice că trăiesc în apele izvoarelor şi ale râurilor" [28]. Atât Zâna Apelor din mitologia noastră, cât şi Rusalka slavilor, este închipuită ca o fecioară înaltă, blondă şi de o rară frumuseţe, considerată de slavi a avea în loc de picioare o coadă de peşte, aşa cum

---

[24] *D.R.H.*, B, XXXII, 2001, doc. 219, p. 241.

[25] *D.R.H.*, B, XXXIV, 202, doc. 30, p. 27; doc. 287, pp. 256-257, 10 decembrie 1649 şi doc. 289, pp. 258-260, 11 decembrie 1649; *D.R.H.*, B, XXXV, doc. 58, p. 76, 8 februarie 1650.

[26] Nicolae Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova sec. XIV-XVII*, Editura enciclopedică română, Bucureşti, 1971, p. 185.

[27] *Călători străini despre ţările române*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, vol. VI, 1976, p. 526.

[28] Procopius din Caesarea, *Războiul cu goţii*, Cartea a doua, 15, 23, Editura Academiei, Bucureşti, 1963, p. 106.

romanii şi grecii considerau Sirenele. Ucrainienii şi bieloruşii consideră că orice rusalkă provine din fete înecate, uneori din fetiţe născute moarte sau care au murit nebotezate[29]. În ceea ce priveşte originea numelui *Rusalka*, pl. *Rusalki*, s-a spus că are o „etimologie incertă: rus. arhaic *rusâi* – blond, luminos, sau *ruslo* – albie de râu; lat. *Rosalia* – sărbătoare funerară a trandafirilor; mai probabil gr. *roysalia*[30]. Nu încape nicio îndoială că este vorba de o divinitate feminină secundară, răspândită la toţi slavii, păzitoare a apelor, înzestrată cu darul cântecului frumos, adeseori socotită ca o fiinţă rea. Astfel de fiinţe fantastice au existat în credinţele tuturor popoarelor indo-europene, fond din care moştenim şi cuvintele latine care au dat naştere numelui: rus – *câmp*, ţară + *arca* paznic = Rusalca, cu „l" provenit din „r". Această zeitate nu locuia pe munţi şi nici nu era un duh al munţilor, ci al apelor, mai ales al apelor din câmpii.

Din câte am putut constata, prin îndelungate cercetări de teren, în foarte multe zone ale ţării, „Goana Rusaliilor" este un ritual unic pe teritoriul ţării noastre; din câte am studiat, nici în alte părţi ale Peninsulei Balcanice ori la popoarele latine nu există. Valea Mozacului, cea mai locuită din toate văile de pe teritoriul ţării, s-a dovedit a fi foarte conservatoare. Poate că ar voi cineva să ne contrazică; Valea Mozacului ne prezintă 116 puncte arheologice[31], în timp ce Valea Mostiştei ne oferă 128 de vetre arheologice[32]. În acest caz nu trebuie să pierdem din vedere faptul că Mostiştea are o lungime de 92 km, aproape de trei ori mai lungă decât Mozacu (33 km); apoi Mostiştea are o suprafaţă de 1 734 km p[33], adică de peste 2,88 ori mai mare decât întreaga suprafaţă a bazinului Drâmbovnicului. Aşadar, densitatea populaţiei de pe Valea Mozacului, în toate epocile, a permis transmiterea neîntreruptă a etnoculturii din neolitic până în epoca modernă. Numai aşa ne explicăm şi transmiterea nealterată a unor toponime geto-trace: Mozacu (cf. Mazaca, localitate capitală a

---

[29] I. M. Sokolov, *Русскыи фолклор*, Москва, 1930, p. 137.

[30] Victor Kernbach, *Dicţionar de mitologie generală*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1989, p. 517.

[31] I. Nania, *Mozăceni*...., pp. 85-134.

[32] D. Şerbănescu, G. Trohani, „Cercetări arheologice pe Valea Mostiştei", în: *File de istorie*, Ilfov, 1978, pp. 17-42; G. Trohani, „Noi cercetări arheologice de suprafaţă pe Valea Mostiştei", în: *Cultură şi Civilizaţie la Dunărea de Jos, Călăraşi*, 2, 1986, pp. 15-37.

[33] I. Ujvári, *Geografia apelor României*, Editura Ştiinţifică, 1972, p. 464.

Capodociei[34]), Misi - devenit Mişi - Drumul Misilor şi Dealul Borosacilor (Boro[s] + sac) toponime care ne aduc aminte de comedia „Iubitorul de jertfe" a scriitorului grec Metagenes (circa 450-385 î. Cr.) care întreba: „Dar cine oare e acum cetățean dacă nu sacul din Misia...?"[35], pentru a nu aminti decât un singur scriitor față de mulți alții[36]. Mai reamintim şi Fântâna Burina de pe Drâmbovnic.

Dar toponimia nu este singura furnizoare de cuvinte extrem de vechi. Vocabularul curent a păstrat până la jumătatea secolului al XX-lea cuvinte neconsemnate de dicționarele noastre; amintim un singur cuvânt, cel mai semnificativ fiind s.n. „muzan – e", care desemnează o poiană mică şi frumoasă, cu umezeală şi iarbă neagră, frumoasă, crudă, înconjurată de desişuri de netrecut, în care locuiau ielele şi în care omul nu trebuia să ajungă, pentru că putea fi pocit, să rămână beteag toată viața. Muzanul era, aşadar, un fel de casă a ielelor, sălaşul lor. Se ştie că, în greacă şi latină, *musa* însemna muză, dar şi cântec, iar muzele din mitologia greacă au fost la origine zeități ale izvoarelor şi poienilor, devenind apoi zeități ale cântecului şi dansului. Or, ielele noastre nu sunt nişte zâne care farmecă prin cântecul şi jocul lor? Fondul străvechi al mitologiei traco-elene s-a moştenit până azi în ielele de pe Valea Mozacului. Muzanul, „sălaşul ielelor", apare destul de timpuriu într-un hrisov emis la 30 iulie 1535 de Radu Paisie, denumind un toponim de pe Valea Mozacului, domnitorul întărind popii Neagoe ocină în Romanații de la Muzan, cumpărată de la fiii lui Murgea[37].

---

[34] George Ioanidu, *op. cit.* 226; *Atlas istoric*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1978, 16, C-D 3.

[35] *Izvoare privind istoria României*, I, Editura Academiei, Bucureşti, 1964, p. 93.

[36] I. Nania, *op. cit.*, p. 296.

[37] *D.I.R.*, B, XVI, II, 1951, doc. 182, p. 188; *D.R.H.*, B, III, 1975, doc. 205, p. 344.

RÂNDUIREA MORŢILOR SAU MOŞII

Un alt ritual ale cărui resturi se mai văd şi azi pe văile Drâmbovnicului şi Mozacului este „rânduirea Morţilor" sau Moşii, care se suprapune Rusaliilor. Obiceiul este bine cunoscut din numeroasele studii publicate, deoarece este comun întregului spaţiu românesc; cu toate acestea, poate fi întregit şi unele confuzii pot fi înlăturate prin câteva aspecte inedite, din zona cercetată. În primul rând nu este vorba de „Sâmbăta Rusaliilor sau Moşii de oale, prima şi a doua zi de Rusalii", cum s-a afirmat[38] şi nici de o simplă prăznuire a celor morţi, cum se întâmplă în sâmbăta din ajunul „lăsatului de sec de carne", numită „Sâmbăta Morţilor" sau „Moşii de iarnă", când morţilor li se împarte mâncare, în special carne, având în vedere perioada de interdicţie, „de curăţire", care urmează. Moşii durează, în concepţia ţăranului român, atâta timp cât durează Rusaliile – de sâmbătă, până sâmbătă –, perioadă în care, în urmă cu şase-şapte decenii, pe Valea Drâmbovnicului sau pe Valea Mozacului, nimeni nu ar fi pus mâna să săvârşească nici cea mai mică lucrare; sărbătoarea nu se referă la morţii cunoscuţi, ci la MOŞI, adică la strămoşii necunoscuţi şi încălcarea legii pământului, din moşi-strămoşi, ar fi însemnat un mare păcat pentru întreaga obşte, atrăgând hula tuturor locuitorilor din sat, ba chiar şi din satele vecine. Pentru a se înţelege mai bine multimilenara semnificaţie, facem o sumară descriere a obiceiului, aşa cum s-a păstrat până prin anii 1949-1950, parţial până prin 1962-1965 şi până azi, ca o reminiscenţă simbolică, fără respectarea ritualului care deja a căzut în uitare.

Pregătirea pentru MOŞI începea cu două săptămâni înainte, adică în săptămâna Ispasului, când pe Drumul Sării, lângă satul Buta, pe Valea Drâmbovnicului, se desfăşura bâlciul Ispasului, în săptămâna Înălţării Domnului, zi în care se sărbătoarea şi Ziua Eroilor; bâlciul ţinea nouă zile, din sâmbăta dinaintea Înălţării, până în duminica de după Înălţare. Aici veneau locuitorii din toată zona şi cumpărau cele necesare: oale,

[38] Sanda Larionescu, Cultul morţilor la sărbătorile de peste an în Câmpia Munteniei – Text, funcţie şi limbaj, în: *Ilfov – File de istorie*, Muzeul Judeţean, Bucureşti, 1978, p. 582.

farfurii, bărdăcuțe şi ceşti sau pahare, străchini şi linguri. În vinerea dinaintea Rusaliilor, copiii mergeau pe câmp ori la pădure şi adunau flori multe: aglici, albăstrele, garofițe, margarete, odolean şi sângele-voinicului, pe care acasă le puneau cu cozile în vase cu apă pentru a se menține proaspete. În Sâmbăta Rusaliilor, dis-de-dimineață, gospodinele aranjau oalele pentru a fi împărțite, rânduite sufletelor moşilor, adică sufletelor morților necunoscuți.

După posibilitățile materiale, fiecare gospodină împărțea 7, 14, 21, 28 sau 49 de oale, aşadar un număr multiplu al lui şapte; cele mai avute împărțeau 49. Oalele erau aşezate în rânduri de câte şapte, fiind atâtea rânduri de câte ori se repeta cifra respectivă, putând ajunge deci până la şapte rânduri; majoritatea gospodinelor împărțeau doar 14 oale, două rânduri în anii `50. Înainte de Al Doilea Război Mondial, majoritatea gospodinelor căutau să aibă 49, pentru a obține „masa moşilor", adică un pătrat cu latura de şapte oale. La coada fiecărei ulcele se introducea un buchet de flori şi se lipea câte o lumânare. Adeseori şi buchetele erau pregătite de vineri, de către copii. Oalele erau umplute cu apă proaspătă, iar deasupra fiecăreia se punea câte un colac cu colivă. Se aprindeau lumânările şi apoi se tămâia, după care se tămâiau toate încăperile locuinței, se ocolea casa, se tămâia grajdul vitelor şi magazia de bucate, după care gospodina aşeza oala cu tămâie la uşa din tindă, de unde o lua când pleca la biserică. O parte din oale erau aşezate într-un coş mare, tot în multiplu de şapte, adică 7, 14 sau cel mult 21, dacă respectivul coş le încăpea; de obicei, aşezau 14 vase, restul rămânând în casă, cu lumânările stinse. Gospodina punea coşul cu oale pe cap, pe brațul stâng purtând un snop mare de frunze de nuc, pelin şi flori de grădină, iar în mâna dreaptă, oala cu jar şi tămâie. Pornind din casă, începea să arunce, cu mâna dreaptă, câte o frunză, mişcarea mâinii drepte spre brațul stâng şi apoi zvâcnirea în față dând naştere unui curent care întreținea jarul, iar fumul şi mireasma de tămâie cuprindeau întregul văzduh. În felul acesta femeia ajungea la biserică, mergea în fața altarului, arunca frunze de nuc, se închina şi mergea apoi la cimitir, la mormintele bunicilor sau părinților, aruncând frunze; ocolea mormintele pe la stânga, spre răsărit, adică pe la picioarele mortului, pe la sud, aruncând flori şi frunze pe ele, oprindu-se în fața crucii. Punea coşul jos, aprindea o lumânare la fiecare cruce, aşternea un ştergar mare, curat, pe mormânt, de obicei, al celui mai de mult, după care aşeza oalele începând dinspre răsărit, pe două rânduri câte şapte, mai rar unul sau trei rânduri; le lipea lumânările căzute, le aprindea, aşeza colacii şi coliva pe ele, tămâia

şi apoi împărţea oalele la celelalte femei care se aflau în cimitir, spunând în gând: – „Să fie sufletelor moşilor!".

După ce termina de împărţit, punea oalele căpătate în coş, vărsa apa din ele pe morminte şi pleca înapoi spre casă. În caz de ploaie, totul se desfăşura în biserică. Ajunsă acasă, împărţea oalele rămase pe la neamuri şi vecini. Întrucât până în anul 1928 satele Leşile şi Mozacu nu au avut biserică proprie, morţii din Mozacu fiind îngropaţi la Negraşi, iar cei din Leşile, la Bârlogu, Negraşi sau la Teiu, mai rar la Negraşi, femeile au continuat să meargă la Moşi acolo până prin anii 1940-1945, adică la mormintele bunicilor şi părinţilor. Distanţa fiind mare şi necesitând verdeaţă multă, gospodina era însoţită de un copil; în cazul celor tinere, fără copii, erau însoţite de o soră sau un frate mai mic, cumnat minor etc., care purta în braţe un alt snop de frunze de nuc, pelin şi flori de grădină. Până prin anii 1928-1930, deplasarea se făcea din seara precedentă, femeile aprinzând în cimitirele respective focurile morţilor; lemnele erau căpătate din satele în care se aflau bisericile respective; în felul acesta participau la focurile morţilor, indirect, şi aceste femei. După Al Doilea Război Mondial, mormintele din aceste cimitire au fost părăsite şi date uitării.

Locuitorii din zona istorică Vlaşca erau convinşi că, începând din Sâmbăta Rusaliilor, sufletele morţilor sunt prezente în cimitire şi dacă mortul nu găseşte pe nimeni din descendenţii vii, ia un bulgăre de pământ şi pleacă supărat înapoi, pe lumea cealaltă. Sufletele morţilor stau pe pământ întreaga săptămână a Rusaliilor, vizitează satul, locuinţele, neamurile, de la cimitir spre sat venind pe şirul de frunze şi flori. În preajma caselor, sufletele morţilor se fac păsări (adică vrăbii, în graiul local de acum 60-70 de ani), dar şi turturele şi porumbei sălbatici (păsări dispărute azi din zonă; locul turturelelor l-a luat guguştiucul, numit până la jumătatea secolului al XX-lea cucuruz).

În săptămâna Rusaliilor, gospodinele puneau pe poliţe, la streaşina casei, sau chiar pe acoperiş, colivă căpătată şi farfurii cu apă ca să se ospăteze aceste păsări, adică sufletele morţilor prefăcute în păsări (vrăbii). Nimic din lume nu le-ar fi putut schimba locuitorilor din zonă această credinţă. Chiar şi după moarte sufletul se face imediat pasăre (vrabie) şi stă în preajma casei. Badea Micu[39] ne mărturisea, la 17 august 1980, cu o convingere de neclintit: „Când mi-a murit creştinul (în zonă substantivele soţ, român şi creştin erau sinonime), imediat a apărut o

[39] Născută **Buică Barbu Badea**, 20 iulie 1901, Leşile.

pasăre (vrabie), uite colea, pe geam, afară; era sufletul lui". A ieşit afară şi a pus mână pe locul respectiv. Acolo punea mereu colivă de sărbători, cu convingerea că de marile sărbători sufletele morților coboară pe pământ şi vizitează locul unde s-a născut, unde a trăit fiecare. Tot ea ne-a dat informațiile despre Goana Rusaliilor în Leşile; nu ne-a spus de unde le deține, iar fetelor ei, şase la număr, nu le-a pomenit absolut nimic despre acest ritual.

În Duminica Rusaliilor se împărțeau moşilor farfurii cu colărez şi pahare sau ceşti cu vin, mied ori limonadă, pregătite după acelaşi ritual, de obicei două rânduri de farfurii şi două de pahare, câte şapte în fiecare rând, fiecare farfurie cu câte o lingură de lemn şi un buchet de albăstrele (*Centaurea cyanus* L.) sau un trandafir legat de coadă. Deasupra paharelor ori ceştilor se punea câte o turtă dulce sau covrig, de asemenea, cu câte un buchețel de floarea-grâului (albăstrele) sau un trandafir.

SPĂLAREA PICIOARELOR

Luni-dimineață, a treia zi a Rusaliilor, se împărțeau străchini cu păsat, fiecare strachină cu câte o lingură, de a cărei coadă se prindea un buchețel de flori. Se împărțeau atâtea străchini câte oale se împărțiseră sâmbătă, deci tot un multiplu de şapte, putând ajunge până la 49 în gospodăriile foarte avute. În această zi se încheia, de fapt, împărțitul pentru sufletele moşilor şi avea loc „spălarea picioarelor".

Gospodinele vârstnice fierbeau un tuci de păsat, pregătit cu lapte şi miere sau zahăr şi chemau vecinii – pe toți copiii, băieți şi fete, precum şi pe toți bărbații; nu veneau deci femeile căsătorite şi nici fetele ieşite la horă. În fața casei, pe un strat de pelin, puneau lâna întreagă, nespălată, a unui berbec alb, iar dacă această lână era rânduită căluşarilor, sau nu avea berbec, se punea lâna unei oi albe. Alături se aşeza un tuci cu apă curată, încălzită, şi un codru de săpun nefolosit. Gospodina spăla mai întâi picioarele membrilor familiei, începând cu băiatul cel mai mic şi terminând cu bărbatul cel mai în vârstă (tată, socru ori soț sau bunic, dacă acesta era în viață şi locuia în aceeaşi casă ori curte). În timpul cât erau spălați, stăteau cu fața spre răsărit şi fiecare spunea, cu voce tare, după ce era spălat: „Bogdaproste, să fie moşilor şi tuturor morților noştri!". În general, se spălau picioarele membrilor a şapte ori nouă familii, inclusiv a gazdei. Ultimul bărbat „spălat", de regulă, cel mai bătrân dintre toți, primea de pomană lâna şi codrul de săpun cu care se spălaseră picioarele.

În felul acesta, locuitorii întregii comunități, în afară de femei, erau spălați, ritualic, pe picioare, obicei cu profunde semnificații, întrucât depăşeşte purificarea prin stropire cu apă proaspătă sau cu aiasmă (var. locală pentru agheasmă), de la pornitul plugului, cum se proceda în urmă cu cinci-şase decenii în zona despre care discutăm, ori cum se mai întâlneşte în Bucovina[40]. Este un ritual pentru purificare în cinstea morților, împlinit de cea mai bătrână femeie, iar faptul că femeile erau excluse, în timp ce bărbații de orice vârstă se supuneau acestei purificări,

[40] Dorinel Ichim, Despre rolul unor unelte şi munci agricole din Moldova centrală, *Carpica*, XI, Bacău, 1979, p. 277. Obiceiurile se menţin identice şi în anul 2004; *in verbis,* 28 octombrie 2004.

ne determină să considerăm ritualul o reminiscență a perioadei dintre matriarhat şi instituirea cultului solar, când femeia încă mai împlinea nu numai funcția de îndrumător al societății, dar şi ceremoniile de cult, magico-religioase; numărul şapte este specific căluşarilor, iar numărul nouă, multiplul lui trei, este specific matriarhatului. După spălare, toți participanții şedeau la masă, unde li se servea păsatul pregătit în acest scop.

Spălarea picioarelor mai însemna şi împăcarea celor certați în cursul anului şi nu se împăcaseră de Paşti, sau se certaseră între timp. Bătrâna îi punea să-şi dea mâna şi amândouă persoanele spuneau deodată: „Să ne ierte moşii păcatele!", după care le dădea să mestece şi să înghită câte o frunză de pelin şi câte un grăunte de usturoi. Pelinul pe care se spălaseră picioarele era dus la gârlă şi aruncat în apă. Dacă într-un an, bătrâna din grupul respectiv de familii deceda, ritualul era preluat de la sine de femeia care rămânea mai în vârstă în grupul respectiv. Este şi aceasta o dovadă elocventă de moştenire matriarhală.

Oalele căpătate la Moşi erau ținute în casă până la începutul săptămânii următoare, din cauza Căluşului; căluşarii le puteau sparge fără supărare din partea gazdei. Luni, în prima săptămână după Rusalii, erau scoase afară şi puse cu gura în vârful ulucilor gardului. Florile uscate, aflate încă la cozile lor, erau duse şi aruncate în apa râului, luând astfel sfârşit întreaga sărbătoare de cinstire a sufletelor înaintaşilor.

Rusaliile constituie, şi sub acest aspect, cea mai importantă sărbătoare din tot anul, cu semnificațiile cele mai profunde, obiceiul într-o mai mică sau mai mare amploare – fiind general, pe întregul spațiu locuit de români, „vădit legat de străvechiul cult al morților, de venerare a memoriei celor dispăruți", „legându-se prin ritmicitate de ciclurile renaşterii permanente a naturii"[41]. Ca şi în alte părți ale țării, cultul morților, de pe Valea Drâmbovnicului şi a Mozacului, începe în Sâmbăta Morților din ajunul lăsatului-de-sec de carne, desfăşurându-se gradat, căpătând intensitate când reînvie natura, deci cu sărbătorile de primăvară, în special Măcinicii (9 martie) şi Sfântul Gheorghe, fără a socoti Floriile şi Paştele, sărbători pur creştineşti, deci mai noi, pentru a culmina cu „Rânduirea Morților" sau „moşii". În unele zone din Banat şi Transilvania există credința că din sâmbăta de Paşti, „sufletele morților se reîntorc în această perioadă de timp pe la casele lor, unde stau până în

[41] Monica Budiş, Corelația obiceiurilor calendaristice cu celelalte obiceiuri cu referire specială la Câmpia Română, în: *Ilfov – File de istorie*, Muzeul Județean, 1978, p. 574.

Sâmbăta Rusaliilor. Aceste suflete se crede că stau de veghe şi se încălzesc la focul morţilor, participând la toate manifestările care se organizează în acest loc"[42]. Amintim, în treacăt, că obiceiul „focului morţilor", care se aprindea în Sâmbăta Paştelui în cimitir, a existat şi pentru locuitorii satelor Leşile şi Mozacu, până la sfârşitul deceniului al III-lea, când, neavând biserică şi cimitir între sate, cum se află azi, mergeau la Teiu din Valea, Bârlogu şi Negraşi, unde-şi aveau morţii. Focul pentru sufletele morţilor ardea, ca şi la Petea, judeţul Mureş, trei zile şi trei nopţi[43]. În zona de care ne ocupăm se credea că sufletele morţilor revin pe pământ la 9 martie, când avea loc prima purificare de primăvară, prin foc. Aşadar, cinstirea sufletelor celor dispăruţi căpăta treptat intensitate prin ritualurile de 9 martie, prin „împărţelile" de Paşti şi Înălţare – când se serbau eroii – pentru a culmina la Moşi, moment pentru care altădată olarii confecţionau sute de mii de oale. În judeţul Bacău şi astăzi „Moşoaica şi ulcica mică sunt vase pe care olarii le confecţionează cu preponderenţă în preajma Moşilor"[44]. Pentru satele din zona istorică Vlaşca, vasele erau confecţionate de olarii din Curtea de Argeş, Stroeşti şi Coşeşti.

Privind această sărbătoare ancestrală, cu puternice rădăcini în spaţiul românesc, grija faţă de cei morţi a prilejuit, în baza descoperirilor din epoca bronzului, o frumoasă şi corectă explicaţie: „pentru omul dintotdeauna acest fenomen, al morţii, însemna absolutul, iremediabil, greu de acceptat şi de aceea au căutat şi-au imaginat o ieşire din impas care era, se înţelege, de natură psihologică, subiectivă. Aşa se explică faptul că s-a înrădăcinat credinţa că viaţa pământească era continuată într-un fel oarecare pe un alt tărâm, unde omul avea nevoie de hrană şi unelte. Nu este deci surprinzător că şi pentru purtătorii culturii Monteoru exista preocuparea ca cei ce i-au părăsit să fie însoţiţi de cele mai îndrăgite podoabe şi de bunurile uzuale, vase, unelte, precum şi hrană"[45], adeseori lucrurile de cult, cum se întâmpla la Cândeşti, fiind plasate în aşa fel „pentru ca la ceremoniile ce aveau loc să participe şi strămoşii, care erau

---

[42] Vasile Pop, Obiceiuri străvechi de primăvară din zona de câmpie a judeţului Mureş, *Marisia*, VIII, Târgu Mureş, 1978, p. 656.

[43] *Ibidem*.

[44] Feodosia Rotaru, Centrul de cercetări din comuna Oituz, judeţul Bacău, *Carpica*, XI, Bacău, 1979, p. 289.

[45] Marilena Florescu, Contribuţii la cunoaşterea concepţiilor despre lume şi viaţă a comunităţilor tribale monteorene, *Carpica*, XI, Bacău, 1979, p. 124.

chemați spre a le da sprijin în multe împrejurări"[46]. La geto-daci, „credința în nemurirea sufletului era foarte puternică, iar moartea, doar un act prin care individul trecea într-o altă lume" și „Obiceiul de a se pune vase de ofrandă în morminte, legat, fără îndoială, tot de credința în viața viitoare, se întâlnește în fiecare necropolă daco-carpică"[47]. Nu este cazul să amintim numărul mare de descoperiri din care să reiasă că vasele au avut la geto-daci un rol deosebit pentru sufletele morților, dar o descoperire se impune a fi amintită, credem, pentru a fi corectată una din interpretări.

În anul 1954, la Sarmizegetusa, s-a găsit faimosul vas cu inscripția DECEBALVS PER SCORILO, „tradusă", cu multă fantezie, „Decebalus fiul lui Scorilo", socotindu-se „per" = „fiu în limba tracogeților"[48], traducere susținută și sub egida Academiei[49], inepție introdusă și în manualele școlare[50]. Nu vom insista asupra controverselor iscate pe această temă, însă merită a fi amintită concluzia celui mai serios studiu al problemei: „vasul a putut fi folosit cu rol ritual la moartea lui Scorilo (sau după moartea lui Scorilo, n.n.) și apoi, cu prilejul împărțirii apei în zilele când avea loc cinstirea sufletului său, cu ocazia pomenirii „Moșilor". Oricum, vasul acesta nu putea avea decât un rol cultic, consacrat lui Scorilo. La această concluzie ne duce interpretarea inscripției: DECEBALVS PER SCORILO (dedicante). Decebal, în numele lui Scorilo care dedică (consacră) vasul"[51]. În vederea acestei susțineri se aduce un argument indubitabil: „O AMFORĂ votivă, aflată la Muzeul Arheologic din Blois, departamentul Loir-et-Cher (Franța), prezintă această uimitor de asemănătoare „analogie" cu inscripția lui Decebal, prin

---

[46] Marilena Florescu, *op. cit., loc. cit.*

[47] Ion Ioniță, Necropola daco-carpică de la Dumitrești Gălății (județul Iași), *Arheologia Moldovei*, VI, Iași, 1969, p. 131.

[48] C. Daicoviciu, A. Bodor, Șt. Ferenczi, N. Gostar, M. Rusu, J. Winkler, I. Cristea, Geza Ferenczi, *SCIV*, VI, 1955, 1-2, pp. 200-204.

[49] C. Daicoviciu, „Istoria politică a geto-dacilor în sec. I î.e.n.", în *Istoria României*, Editura Academiei, București, 1960, p. 294; vezi și: *Istoria românilor*, vol. I, Academia Română, Secția Științe istorice și arheologice, Editura Enciclopedică, București, 2001, p. 779.

[50] Hadrian Daicoviciu, Pompiliu Teodor, Ioan Câmpeanu, *Istoria antică și medie a României, Manual pentru clasa a VIII-a*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1980, p. 47.

[51] Ion Ionescu, Interpretarea inscripției epigrafice de pe vasul de lut de la Grădiștea Muncelului (Sarmizegetusa Regia): DECEBALVS PER SCORILO, *Noi, Tracii*, Anul IV, Nr. 51, Milano, Decembrie 1978, p. 9.

aceleaşi majuscule latine imprimate, ca la Sarmizegetusa, pe vasul crud încă, şi anume: TVTELA PER DIANA. Or, nu numai că din punct de vedere gramatical Diana este tot la cazul ablativ (feminin) ca şi Scorilo (masculin), dar această zeiță, îngrozită de chinurile mamei sale Leto, atunci când l-a născut pe Apollo, a cerut Zeului suprem favoarea să rămână pentru totdeauna fecioară. Ca atare, ea nu a mai putut avea vreun FIU sau eventual fiică cu (sic!) numele TVTELA şi, ființă celestă fiind, nu a putut fonda nici vreo „Oficină" ceramică, la care să-l fi luat pe Tutela asociat. În schimb, acest Tutela fiind probabil un vânător pasionat, a pus – ca şi Decebal – să i se facă o Amforă specială, cu ARBALETA – simbolul Vânătorii – pe ea, pe care a dăruit-o Dianei, să-l ajute la vânătoare: TVTELA PER DIANA = Tutela (dăruieşte acest vas) PENTRU Diana..."[52].

Aşadar, este clar că inscripția DECEBALUS PER SCORILO de pe vasul de la Sarmizegetusa este o dedicație: Decebal pentru Scorilo; vasul a fost pus ca ofrandă de Decebal pentru înaintaşul său Scorilo, probabil cu apă, aşa cum până acum poporul român pune vase cu apă, de Moşi, pentru sufletele înaintaşilor.

Semnificația acestor sărbători de-a lungul mileniilor este reliefată şi de originea geto-dacică a cuvântului moş[53], care în zona istorică Vlaşca a fost, până nu demult, principalul termen de respect cu care se adresa un copil sau o persoană mai tânără unui bărbat în vârstă, sau când vorbea despre el, precum şi de credința, puternic înrădăcinată în zonă, că sufletul omului e fericit când moare între Paşte şi Rusalii, concepție întâlnită şi la Caşova, Orşova, Ibăneşti-Pădure şi Dulcea, din județul Mureş[54], dar şi în alte multe zone ale țării.

---

[52] Cernea N. Nicolae, Decebalus per Scorilo, *Flacăra*, anul XXVI, nr. 45 (1170), 10 noiembrie 1970, p. 11.

[53] I. I. Russu, *Limba traco-geților*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1967, pp. 202, 204, 207; *idem*, *Elemente autohtone în limba română – Substratul comun româno-albanez*, Editura Academiei, Bucureşti, 1970, pp. 17, 25, 27, 30, 33, 35, 39, 90, 91, 105, 181-182.

[54] Nicolae Bot, Folclorul Văii Gurghiului – Obiceiuri de înmormântare, *Marisia*, VII, Târgu Mureş, 1977, p. 394.

CĂLUŞUL – RITUAL GETIC UNIC ÎN LUME

Dacă ar fi să ne oprim numai la cele menţionate până aici şi am avea motive suficiente pentru a considera Rusaliile cea mai importantă sărbătoare, cu o vechime multimilenară, din viaţa poporului român.

Nu se poate vorbi însă de Rusalii fără a aminti CĂLUŞUL, care nu a fost un joc, nici dans cum spun unii şi nici teatru popular cum greşit s-a interpretat şi se mai interpretează de unii ageamii. Deşi despre această problemă s-a scris relativ mult[55], vom vedea că avem suficiente motive să reluăm discuţia în studiul de faţă, deoarece în zona cercetată CĂLUŞUL s-a menţinut, ca în nicio altă parte a ţării, cu ceremonialul şi scopul său primitiv multimilenar, încetând brusc în anul 1948, când căluşarilor li s-a impus renunţarea la anumite practici ritualice.

În acel an, la intrarea căluşarilor în comuna Cătească, au fost întâmpinaţi de un grup de opt civili şi 14 miliţieni care au vrut să le ia steagul şi să-l dezbrace pe mut. Stan B. Joiţa i-a întâmpinat hotărât: „Domnilor, am fost cu toţii în război şi Dumnezău ne-a ajutat să ne-ntoarcem teferi! Noi suntem hotărâţi să murim aici pentru împlinirea jurământului. Lăsaţi-ne anul ăsta şi la anu nu vom mai împlini CĂLUŞUL. Altfel murim cu toţi aici!". S-a ajuns la această înţelegere; a fost ultimul CĂLUŞ de pe Valea Mozacului şi Drâmbovnic.

Din convingere în credinţa lor, ale cărei dogme nu puteau fi încălcate, ei au renunţat la practicarea unui ritual multimilenar. Această încetare bruscă, bazată pe convingere, ne dovedeşte că nu este vorba de ceva minor în viaţa grupului respectiv, CĂLUŞUL constituind, pentru ei, magie, ceremonial, dogmă.

Pentru a înţelege acestea, vom face o descriere a magiei întregului ritual, conform dogmelor tradiţionale. Secretele ritualului le

---

[55] Amintim doar trei lucrări; prima, cea mai completă, cu întreaga bibliografie a problemei este: Horia Barbu Oprişan, *Căluşarii*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1969, 276 pagini + 16 planşe, fotografii alb-negru. A doua lucrare foarte valoroasă pentru coregrafi: Dorin Oancea, Cătălin Oancea, *Hălăi-şa! Căluşul argeşean*, Centrul Creaţiei Populare Argeş, Editura Paralela 45, Piteşti, 2001, cu un studiu introductiv de Constantin Cârstoiu, fiind primul care remarcă studiul nostru despre Căluş. A treia lucrare: Constantin Stancu, *Căluşul. Antologie de studii*, Editura „Tiparg" (Piteşti), 1997; antologie incompletă.

datorăm celor patru vătafi: Constantin Stoica Dumitru zis Cocleanc, născut la 22 iulie 1893, în satul Leşile, pe atunci comuna Bârlogu, azi comuna Teiu, vătaf în anii 1912 şi 1919; Joiţa Barbu Stan, născut la 10 martie 1898, în satul Leşile, vătaf între anii 1920 şi 1928; Falcă Ion Manole, născut la 31 ianuarie 1901, în satul Teiu din Vale, vătaf în anii 1929-1935 şi Bârlogeanu Ion Cristache zis Aristică, născut la 12 octombrie 1909, în satul Bârlogu, vătaf în anii 1936-1940 şi 1946-1948, chestionaţi de noi: Constantin St. Dumitru şi Stan B. Joiţa, în iunie 1958, mai 1960 şi septembrie 1967; Falcă I. Manole, în iunie 1958, mai 1960 şi septembrie 1967; Cristache I. Bârlogeanu, în septembrie 1956 şi între 26 octombrie şi 6 noiembrie 1965.

Numărul căluşarilor era obligatoriu 14. În anul 1939, din cauza mobilizării de la 15 martie, numărul lor a fost de 12; tot 12 căluşari au fost şi în 1940; în 1946-1948 au revenit la numărul normal: 14. Cei doi lăutari – un viorist şi un ţambalagiu sau cobzar, nu erau socotiţi căluşari. În anii 1939 şi 1940 au fost puşi să depună jurământul şi cei doi lăutari, pentru a împlini ca număr ritualul jurământului. Dintre căluşari, unul era vătaf, unul stegar şi altul mut; vătaful îşi alegea un ajutor de vătaf, iar pentru scenele comice, care însoţeau „mortul", se alegeau femeia şi popa. Aceste funcţii se stabileau la începutul Căluşului, în ziua Stratului Rusaliilor, sărbătoare ce cade 24 de zile înainte de Rusalii, în joia a patra după Paşti, zi în care se lega cu jurământ comunitatea căluşarilor. În această zi, flăcăii se prindeau fraţi de cruce, iar fetele, surate şi toţi locuitorii se abţineau cu strictețe de la orice lucru, în afară de păşunatul vitelor. Prin tradiţie, membrii comunităţii căluşarilor erau, obligatoriu, din trei sate: Bârlogu, Leşile şi Teiu din Vale, iar lăutarii, care nu erau socotiţi membri ai acestei comunităţi, erau aduşi obligatoriu din alt sat, de regulă din Rociu, deşi Teiu din Vale avea lăutari vestiţi; în anii 1939 şi 1940, pentru a putea depune jurământul, lăutarii au fost din Teiu din Vale. Lăutarii erau tocmiţi din vreme de vătaf.

În ziua Stratului de Rusalii, până nu cântau cocoşii de ziuă, deci până în al treilea cântat, se prezentau cu toţii la Măgura Căluşarilor, lângă fântâna Burina, în lunca Drâmbovnicului, loc socotit a fi între hotarele a trei sate: Buta-Bârlogu, Leşile şi Cantacuzu-Adunaţi, sat al comunei Negraşi. Acest loc era bine ascuns, până la Primul Război Mondial, de o mică pădure aflată între pădurile Fitincioaica (numită până la sfârşitul secolului al XIX-lea Futăcioaica) şi Butiţa la nord, Cerani la sus-est, unde

s-a aflat până la 1837-1838 şi cătunul Cerani[56] şi pădurea Bălăcioaica sau Bălăcianca, la sud-vest. La Stratul Rusaliilor din anul 1946, când căluşarii au ajuns la Măgura Căluşarilor (un tell neolitic din cultura Gumelniţa) şi Burina, au găsit o unitate militară a armatei invadatorilor lui Stalin. Atunci au mers în pădurea Leşeanca-Zidureanca, la est de satul Leşile, din apropierea vălcelei Crevedia, pe o popină aflată la limita dintre colţul nord-estic al fostei păduri Negraşi, defrişată prin anii 1870-1873 şi total după Primul Război Mondial. Aici se afla Stejarul Vânătorilor, locul unde se împlinea un alt ritual străvechi, zăuplecatul[57].

După ce soseau toţi căluşarii, aducând împachetată îmbrăcămintea de ritual, înconjurau de jur împrejur măgura, se dezbrăcau în pielea goală şi aşteptau cu îmbrăcămintea curată în braţe şi cu ciomegele ridicate în mâna dreaptă. Vătaful mergea în centrul măgurii, având şi un „ulcior" (varianta locală pentru urcior) cu apă „neîncepută" de la şapte fântâni, luată înainte de a sosi. Nimeni nu avea voie să vorbească din momentul în care rămâneau dezbrăcaţi. Printr-un semn făcut cu ciomagul, vătaful chema pe stegar, acesta ridica de jos o prăjină de alun lungă de şapte coţi (fără puţin nu avea cinci metri) şi cu hainele în braţe pornea la centrul măgurii unde înfigea prăjina, într-o mică gaură pregătită dinainte; vătaful făcea al doilea semn „mutului" şi acesta, la fel, cu îmbrăcămintea de ritual în braţe, cu paloşul în mâna stângă şi cu phallus-ul (numit cioaca mutului, cuvânt neatestat în dicţionarele noastre) în mâna dreaptă, se prezenta la centrul măgurii, înfigea phallus-ul (cioaca) în partea de răsărit a prăjinii şi cu mâna dreaptă întindea paloşul şi biciul vătafului. Stegarul stătea la dreapta, iar mutul la stânga, cu faţa spre sud, ţinând, primul, cu mâna stângă, al doilea, cu mâna dreaptă, prăjina. Vătaful se aşeza între ei, în faţă, îndreptat cu faţa spre răsărit, înfigea paloşul în pământ, la sud de prăjină, alături de biciul său şi al mutului, ridica ciomagul şi striga: „Hălăi şa!". Toţi strigau pe marginea măgurii acelaşi strigăt, închizând cercul, cu ciomegele ridicate, ciocnindu-le de al vătafului. Acesta lua „ulciorul" şi-i stropea cu apă; după aceea fiecare bea câte o înghiţitură, începând cu vătaful, stegarul, mutul, ajutorul de vătaf şi ceilalţi din cerc, dinspre răsărit spre dreapta,

[56] Satul Cerani apare documentar într-un hrisov din 9 martie 1650, când întâlnim ca martor pe Găvrilă ot Cerani: *D.R.H.*, B, XXXV, 2003, doc. 81, pp. 100-101; istoricii nu localizează satul, arătând vag: „Cerani, sat j. Vlaşca, azi dispărut"; *idem*, p. 375.

[57] Cuvânt neatestat de dicţionarele româneşti, întâlnit de noi doar în satele Leşile, Mozacu şi Mozăceni; ritual de primire a unui tânăr ce împlinea vârsta de 14 ani, în tagma vânătorilor. Din lat. *deus* + lat. *plicare*. I. Nania, *Mozăceni...*, pp. 463-470.

adică spre nord, terminându-se tot la răsărit. Când urciorul ajungea la cel ce l-a avut primul, vătaful lăsa ciomagul jos, smulgea phallus-ul şi paloşul pe care împreună cu biciul, le întindea mutului strigând din nou: „Hălăi şa!". Cu toţii se îmbrăcau în hainele ritualice: cămăşi cu poale, cu mâneci largi, care se strângeau cu un şnur deasupra încheieturii palmei, cu cele mai frumoase flori cusute cu roşu, lăsate peste iţarii albi, din pânză de in, ce erau strânşi jos de nişte ciorapi albi, înfloraţi cu roşu, ridicaţi până sub genunchi. La mijloc se încingeau cu trei bete fiecare, numai vătaful, cu cinci, împodobite cu alesături în război şi cu mărgele, cu nişte franjuri la capete de către fetele şi femeile care le lucrau cu convingerea că le aduce noroc şi mai ales sănătate. Betele căluşarilor erau mai subţiri decât cele obişnuite, lucrate special din fir subţire de lână roşie. De betele de deasupra se prindeau câte şapte batiste (var. geavrea, geavrele şi giuvrea, giuvrele) dintre cele mai frumoase, cusute cu flori roşii. Peste piept îşi treceau câte două bete în diagonală, iar ciorapii, iarăşi cu bete. În felul acesta, fiecare căluşar avea pe el şapte bete, în afară de vătaf care avea nouă. Peste încingătoarea din bete, vătaful le punea o salbă de clopoţei luaţi de la cai. În picioare aveau opinci cu pinteni şi zurgălăi, iar pe ciorapi prindeau alţi trei zurgălăi pe fiecare picior. Pe cap îşi puneau un fel de fes-căciulă pe care îl numeau bască, din material roşu, împodobit cu mărgele, cu pene de păun sau de dumbrăveancă, din oglinda aripii de gaiţă sau din aripă de răţoi. La spate, basca avea nouă cordele lungi până la mijloc, colorate roşu, galben, alb sau verde ori albastru, câte trei, roşii, trei, albe, galbene sau verzi, şi trei albastre, aşadar un tricolor din cordele.

După ce se îmbrăcau, vătaful îi încingea la mijloc cu salba de clopoţei. Toţi aveau aceeaşi costumaţie, inclusiv stegarul, în afară de mut. Acesta îmbrăca pantaloni şi haină cu petece de toate culorile, pe cap purta o căciulă mare din piele de capră, în moţul căreia avea o coadă de vulpe; dacă avea, căciula putea să fie din piele de vulpe, nu de capră. Pe faţă purta o mască, obligatoriu din piele de capră, cu părul în exterior, cu nas mare şi dinţi din lemn. Se încingea cu o curea din fibră lemnoasă de pe interiorul cojii de tei, frumos împletită, de care îi atârna paloşul; mai era încins şi cu o sfoară groasă, ca un pripon din cânepă, de care atârnau şapte tălăngi de văcărie. În faţă îşi punea un şorţ scurt, roşu, peticit, de sub care atârna phallus-ul, lung de un cot, vopsit cu roşu la cap, acoperit pe jumătate de şorţul respectiv. Pe umărul drept îşi atârna o traistă mare, dintr-o pernă, care se sprijinea pe şoldul stâng. Mutul umbla desculţ şi numai în anumite scene ale ritualului îşi punea într-un picior o opincă din

fier de mărime obişnuită, iar la celălalt, o opincă din piele netăbăcită, doar argăsită, cu vârful foarte lung şi adus în sus, împodobit cu ciucuri de diferite culori şi cu zurgălăi. Vătaful, pe lângă ciomag, mai purta un bici, împletit din cânepă, iar la brâu, un topor.

După ce se îmbrăcau şi vătaful le prindea salba de clopoţei, acesta striga a treia oară: „Hălăi şa!", şi toţi ridicau ciomegele răspunzând: „Hălăi şa!". Pe rând, cum s-a procedat cu „botezarea" cu apă, vătaful da fiecăruia câte un grăunte de usturoi şi câte o frunză de pelin pe care să le mestece şi înghită. De acum puteau vorbi. Stegarul scotea prăjina, în timp ce vătaful se ducea puţin mai spre nord-vest de Fântâna Burina, de unde striga pe cei doi lăutari, cu care veniseră, dar pe care îi lăsase sub un mal acoperit cu sălcii, în punctul Latra, aceştia neavând voie să asiste la ritualul stropirii cu apă şi al îmbrăcării. Lăutarii ieşeau cântând şi împreună cu vătaful ajungeau la locul ritualului. În timp ce ei cântau, vătaful pregătea steagul, legând în vârful prăjinii o cârpă (maramă) sub care erau legate trei chite: una formată din 14 fire de usturoi cu rădăcini şi căpăţâni, una, din 14 fire de pelin şi a treia, din 14 spice de grâu. Peste chite lega nouă cordele lungi de un cot şi jumătate, câte trei, roşii, trei, albe, trei, albastre (în locul celor albe puteau să fie şi galbene sau verzi). Steagul era apoi înfipt în mijlocul măgurii, drept ca o lumânare şi în timp ce vătaful îl ţinea, mutul înfigea paloşul cu vârful în prăjină. Toţi lăsau ciomegele jos, îşi desfăceau sălbile de clopoţei de la brâu şi le ţineau cu mâna dreaptă deasupra capului, formând un cerc în care intrau şi lăutarii, care rezemau vioara şi ţambalul (ori cobza) de steag. Vătaful ieşea din cerc cu mâna dreaptă, în care îşi ţinea salba de clopoţei, ridicată deasupra capului, se întorcea cu spatele spre apus, dar cu steagul în faţă şi spunea cu voce tare: „Jur pe Zău, pe sufletele moşilor mei, pe caii şi vitele mele, că respect Căluşul şi legea lui până la dezlegarea steagului!". Se apleca şi trecea pe sub paloşul înfipt în steag, moment în care mutul îl lovea cu phallus-ul la spate. Urma apoi stegarul, ajutorul de vătaf şi toţi ceilalţi, la urmă jurând şi cei doi lăutari care în timpul jurământului puneau mâna pe steag. Mutul era lovit la spate de vătaf, cu biciul. După jurământ, lăutarii începeau să cânte, iar vătaful striga: „Hălăi şa! Ascultă, lele, hăăăi!". Toţi răspundeau: „Hălăi şa! Ascultă, lele, hăăăi!". Se executa prima repetiţie. Din această zi şi până la spargerea Căluşului, stegarul avea grijă ca steagul să fie permanent vertical, noaptea legându-l zdravăn în trei locuri, de trunchiul unui copac din gospodăria unde dormea.

Tot în această zi, după prima repetiție, se realegea vătaful, iar în cazul că nu mai rămânea cel vechi, urma inițierea lui în tainele Căluşului, de către fostul vătaf, care-l ajuta şi la culegerea şi uscarea buruienilor de leac, îi explica folosirea lor etc. Dacă vătaful plecase din lumea celor vii, începutul ceremonialului în ziua Stratului de Rusalii era îndeplinit de cel ce fusese ajutor de vătaf, iar dacă şi acesta lipsea, de unul dintre căluşarii care fusese vătaf şi care luase inițiativa şi angajase lăutarii.

Alegerea vătafului se făcea după o anumită lege a Căluşului – erau obligatorii trei condiții: să fie jucător desăvârşit – cel mai bun era socotit acela care la „Căldare" sta cel mai mult în aer –, să fie cel mai tare la luptă dreaptă, trântindu-i pe toți ceilalți şi să aibă cea mai puternică voce. Pentru ultima probă, trei căluşari se depărtau spre vest, până la punctele indicate de cei care participau la întrecere. Vătaful care a deținut recordul la această probă a fost Cristache Bârlogeanu, din satul Bârlogu, ales în anul 1936 şi al cărui strigăt: „Ascultă, lele, hăăăi! Hălăi şa!" se auzea tocmai din vălceaua Berivoia, peste pădurea Dristorian. Alegerea jucătorilor era simplă, întrucât erau dinainte cunoscuți cei mai buni jucători.

Cea mai grea funcție în Căluş şi cel mai greu de găsit era mutul; condiția – să fie nu numai jucător desăvârşit, dar şi un atlet pe măsură, gimnast şi artist care ar fi stârnit mirarea şi invidia oricărui artist de circ. El putea să meargă şi să joace pe brațe, cu picioarele în sus, nu numai pe pământ, dar şi pe coama casei; până la începutul secolului al XX-lea, toate casele erau acoperite cu paie, papură sau coceni, apoi cu şiță; să se cațere rapid pe cei mai înalți copaci lipsiți de crengi, să facă salturi, sărituri, dându-se peste cap în aer etc. Tocmai de aceea era respectat de membrii comunității, ca şi vătaful, bucurându-se de mare cinste printre locuitori. Poate aşa se explică faptul că anumite taine ale Căluşului, pe care nu le cunoştea decât vătaful, erau săvârşite de către mut.

Începând din anul 1934, funcția de mut a fost îndeplinită de Doboş M. Constantinescu (născut la 29 martie 1912) din satul Teiu din Vale, despre care locuitorii de pe Valea Mozacului spuneau: „A fost un om mare, jucător cum n-a mai existat altul"; „Minunat om"; „Nu se mai nasc asemenea oameni prin satele noastre"; iar femeile şi-l aminteau: „Năbădăios", „Avea pe diavolul în el şi-al ajuta să facă tot felul de minuni"; „Bărbat vrednic de respect, deşi se credea că este-ncârdăşit cu dracu" (informații culese în anii 1956-1960). Despre tainele săvârşite de către mut, în afară de vătaf, nu ştia decât ajutorul de vătaf, dar acesta nu ştia când şi unde au loc; cel mult putea să bănuiască, dar legea nescrisă a

Căluşului nu-i permitea nici măcar vreo aluzie la aşa ceva; la fel se întâmpla şi cu vreun alt căluşar care, întâmplător, ar fi deţinut tainele, în special cei mai în vârstă care, în tinereţe, deţinuseră funcţia de vătaf ori ajutor de vătaf. Dar despre aceste taine vom vorbi mai jos.

Începând din joia Stratului Rusaliilor, 21 de zile, adică până în miercurea dinaintea Rusaliilor inclusiv, căluşarii erau prezenţi în fiecare zi la Măgura Căluşarilor, unde exercitau întregul ritual de şapte ori în prima, a treia, a cincea, a şaptea zi etc., adică în zilele fără soţ, socotite din ziua începerii exerciţiilor şi de patru ori în a doua, a patra, a şasea, deci în zilele cu soţ, întrucât în aceste zile se exercita de trei ori ritualul obişnuit, iar în al patrulea rând se executa „Războiul" care dura cam patru ore, greu de executat şi foarte obositor. În tot acest timp, căluşarii mergeau şi dormeau la vătaf şi la ceilalţi căluşari din satul de unde era vătaful, câte trei la un loc, pentru ca în această perioadă să fie curaţi, adică să nu se atingă de femei. În caz de ploaie, jurământul din ziua Stratului Rusaliilor se desfăşura indiferent de situaţie, de apa care cădea; dacă ploua în zilele celelalte, căluşarii se adăposteau într-o troiţă aflată la câţiva zeci de metri, pe Drumul Pribeagului care despărţea Măgura Căluşarilor de partea pe care se afla spre nord, Fântâna Burina.

Pentru zilele de exerciţii se remarcă un singur obicei: la ieşirea din sat, de la ultima fântână, toţi beau apă, nu din citură (var. pt. ciutură) sau vas, ci din pumni, ca dovadă a curăţeniei mâinilor şi trupului, spunând cu voce tare, după ce beau apă: „Zău, sunt curat!". La acest jurământ erau supuşi şi lăutarii. În joia şi vinerea dinaintea Rusaliilor, îşi spălau îmbrăcămintea, o pregăteau pentru Căluş, se lau şi se odihneau, mergând la pescuit pe Drâmbovnicul Vechi, din zona unde se antrenau, pescuind din dreptul punctului Latra, până la Ochean, lacul cel mai adânc, aflat în imediata apropiere a confluenţei cu Drâmbovnicul Nou. Cu această ocazie se prindeau şi câteva broaşte ţestoase, pe care le lua vătaful.

În Sâmbăta Rusaliilor, odată cu răsăritul soarelui, porneau Căluşul. Se adunau cu toţii la puţul cel mai apropiat de vătaf, unde depuneau jurământul de păstrare a curăţeniei trupeşti, de data aceasta primul fiind mutul; el bea apă şi îngenunchea cu faţa spre răsărit, palmele lipite faţă în faţă la piept, fără să vorbească, stând astfel până toţi beau şi spuneau formula jurământului. Din acest moment şi până la spargerea Căluşului, el nu mai scotea nicio vorbă. Mergeau apoi la casa vătafului, unde exercitau primul ceremonial, jocul de pornire.

Întrucât şi în desfăşurarea ceremonialului au existat unele aspecte inedite, vom face o descriere a particularităţilor, precizând că, ceea ce în Vlaşca de sud se socotea Războiul[58], în zona de care ne ocupăm, care a aparţinut de Ţara Vlaşca, era o scenă obişnuită a ritualului care se prezenta la ceremonialurile 1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 10, 11, ş.a.m.d., întrucât la ritualurile al patrulea, al optulea, al 12-lea etc. era înlocuită de o altă scenă: trimiterea mutului la cer. Războiul se prezenta numai în locul acestei scene, iar dacă gospodarul care-l solicita cădea în celelalte trei numere ale ritualului, căluşarii îndeplineau o dată, de două ori sau de trei ori ritualul în altă parte şi se întorceau a patra oară la gospodarul solicitant. Datorită duratei – cam patru ore – şi oboselii mari, Războiul nu putea fi împlinit decât de cel mult două ori pe zi, pentru el luându-se şi o sumă mare de bani. Prin tradiţie, primul ceremonial al Războiului avea loc în prima zi, în satul Leşile, la conacul care aparţinuse altădată familiei Cantacuzino. Până în secolul al XIX-lea, aici exista o mare herghelie şi căluşarii primeau câte un cal bun, pe care şi-l alegea fiecare. Pe la sfârşitul secolului al XIX-lea, herghelia a dispărut, fie mutată în altă parte, fie vândută, iar căluşarii au primit ca plată globală preţul a doi cai buni şi separat câte o căruţă de lemne. După ce conacul şi partea respectivă de moşie au fost cumpărate de boierul Constantinescu, administratorul acesteia, Gheorghe Stănciulescu, numit de localnici Orjanu, pentru că era venit din Oarja, a respectat această plată până în 1948. În anii 1941-1945, când Căluşul nu s-a mai împlinit, din cauza războiului, căluşarii fiind plecaţi pe front, administratorul respectiv, Gheorghe Stănciulescu, zis Orjanu, a chemat cu regularitate pe membrii familiilor căluşarilor din cele trei sate, dându-le câte o căruţă cu lemne şi urându-le ca bărbaţii plecaţi să se întoarcă sănătoşi acasă.

Aşadar, „trimiterea mutului la cer" ori „Războiul" cădea tot după trei jocuri rituale, mereu la al patrulea ceremonial, adică la patru, opt, 12, 16, 20... 44 etc. Ritualul se compunea din patru părţi distincte: Pornirea, Prinderea şi Mortul – la ceremonialurile patru, opt etc., „trimiterea mutului la cer" ori „Războiul"; după aceste trei părţi urmau „Hora Căluşului" şi înfăptuirea tainelor. Primele două părţi erau, de fapt, o suită de jocuri care se schimbau fulgerător la comanda vătafului, impusă prin strigăte puternice, reduse doar la: „Hălăi şa!", „Hăi!" şi „Ha!", printr-o repetare înţeleasă doar de membrii ritualului. La începutul ceremonialului, mutul făcea un cerc mare cu vârful paloşului, iar stegarul

[58] Horia Barbu Oprişan, *op. cit.*, pp. 69-72, 77-82, 89-94, 99.

se aşeza în centru, cu faţa spre răsărit sau spre miazăzi, în raport de configuraţia bătăturii gospodarului; dacă lumea se îngrămădea, mutul trosnea din bici şi cu cioaca în mâna stângă executa diferite scene burleşti, lovind cu ea în femei, ori încerca să le ridice fustele, făcând astfel loc căluşarilor. În acest timp, gospodarul punea lângă steag lâna nespălată a unui berbec (numai în cazul că nu avea berbec, sau în cazul că gospodina era una din bătrânele care spălau în lunea Rusaliilor pe picioare, se punea lâna unei oi albe). Mai punea o căpăţână de usturoi, câteva ramuri de pelin, o strachină cu boabe de grâu, mei, orz, mazăre şi cânepă, câteva ramuri de salcie şi jugastru şi cu învoirea vătafului putea pune căpestrele cailor, fierul plugului, un topor şi o seceră. După felul cum plătea gazda era şi ceremonialul, prelungindu-se Pornirea şi Hora Căluşului, în această ultimă parte desfăşurându-se tainele ritualului. Prinderea nu se modifica niciodată. Pornirea se compunea dintr-o alergare cu o uşoară bătaie la un pas, când toţi strigau: „Hălăi şa!" până ajungeau pe cercul trasat de mut şi vătaful comanda: „Hălăi şa! Hăi!". Din acest moment se auzeau numai strigătele vătafului şi începea suita compusă din mai multe jocuri: Cadeaua, Băluţa, Băltăreasca, Bugheanu, şi Rustemul. După cum era plata, se jucau Cadeaua şi Rustemul, Cadeaua, Băltăreasca şi Rustemul, ori toate cinci, ocolind pe cerc o dată, de trei ori, sau de şapte ori.

Prinderea cuprindea un joc care făcea trecerea de la Rustem la jocul pe loc, Foarfeca, după care se executau, fără întrerupere, Floricica, Iutili şi Căldarea. Dacă în jocurile din pornire căluşarii executau un fel de goană vijelioasă, cu mişcări năprasnice, rapide şi întortocheate, dominând fuga, la Bughean şi Rustem, bazate pe viteza mişcării picioarelor, de la care se putea trece, fără oprire, la Floricică, Prinderea – cu cele trei componente: Floricica, Iutili şi Căldarea –, îi ţinea pe căluşari desprinşi parcă de pământ, pământul fiind doar atins pentru a se putea menţine în aer. Era partea cea mai frumoasă a dansului, despre care exista credinţa că numai anumiţi bărbaţi au acest dar, fie de la ursitori, fie de la Rusalii, când erau purtaţi în pântece de mame, pentru a le împlini jocul ce nu putea fi altfel executat decât de Iele şi Rusalii. Mutul executa în acest timp diferite scene burleşti, îndepărtând pe săteni de cercul jocului, pentru ca odată cu încetarea bruscă a dansatorilor, el să execute singur Căldarea, atrăgând atenţia tuturor, moment în care doi căluşari se duceau în casa gospodarului şi în câteva minute unul se îmbrăca femeie, cu o fustă şi o bluză largă, luate peste hainele sale, iar la abdomen cu o pernă, pentru a părea gravidă. Pe cap îşi punea o basma roşie; toate erau peticite

neglijent, cu petice de diferite culori. Pe față își da cu pudră (sau cu făină) şi cu mult roşu. Celălalt căluşar se îmbrăca popă, punându-şi pe deasupra un anteriu din pânză neagră şi odăjdii din pernă țărănească; pe cap avea potcap; îşi mai punea mustăți şi barbă dintr-un fuior de cânepă. Când mutul juca ținând phallus-ul (cioaca) cu mâna stângă, unul dintre căluşari îi făcea semn că este ruşine să joace astfel, arătându-i spre phallus, spre lumea din jur şi apoi cu degetul arătător, la obraz. Mutul se înfuria, îl lovea cu paloşul, iar căluşarul cădea. Cel de lângă el striga:

– „Bă, mutul ne-a omorât un rumân!". Vătaful îl întreba:

– „Ce-ai făcut, mutule? Ocna te mănâncă!". Altul:

– „Să chemăm jandarii!". Mutul da din umeri, se căina, îşi da palme. Vătaful:

– „Dacă chemăm jandarii, îl ia şi ce ne facem fără mut?". Între timp apărea femeia şi ajutorul de vătaf o striga:

– „Fă, uite, ăsta (şi arăta spre mut) ți-a omorât rumânul!". Femeia se repezea la el, strigând:

– „Aoleo, nenorocitule, ce-ai făcut?!". Şi-apoi mai încet, parcă numai pentru el, să n-o audă cei din jur:

– „Bine-ai făcut că m-ai scăpat de el, că duceam traiul cu vătraiul!". Mutul o lua de gât, se înveselea, țopăia, îi arăta phallus-ul.

– „M-aş fi măritat cu tine, că ai scule bune, dar eşti urât de parcă ai fi venit din iad!". Ajutorul de vătaf:

– „Mă, asta s-a-ndrăgostit de mutul nostru!". Altul:

– „Şi mutul de ea!". Femeia se-ntorcea către ei, scuipând:

– „Ptiu, pe-ăsta să-l luați, să-l duceți la muierile voastre, să vi le sature, că eu nici moartă nu m-aş culca lângă el!". Apoi îl jelea pe mort, pe bărbat:

– „Aoleo, bărbate, bărbate,
Cu cine mai stau pe spate, (mutul îi făcea semne, cu el)
Da' şi când trăiai,
Mototol erai:
Te țineam dă prost
Şi-mi făceam eu rost" (îşi scutura poalele peste el, făcea diferite gesturi obscene). Ajutorul de vătaf:

– „Măi, oameni buni, să aducem un popă!". Femeia sărea ca arsă, uitând de jalet:

– „Eu să dau bani la popă?". L-ați omorât, luați-l cu voi şi-l aruncați pe râpă să-l mănânce jivinele!". În acest timp sosea şi popa care schița tămâierea cu o oală goală, ciupind-o pe femeie şi mângâind-o pe

fese, în timp ce mutul îi ridica fusta cu phallus-ul, şi-i făcea diferite semne, din care reieşea ce vrea popa, iar popii îi arăta că este gravidă. Popa cânta pe nas:

– „Dumnezău să-l ierte
Cu trei poame fierte:
Una mai tare, alta mai moale,
Să nu să mai scoale!".
Femeia începea iar să jelească:
– „Aoleo, ăsta bătrânu,
Mânca-mi-ai 'izda şi curu,
Te ia dracu şi te duce
Şi-ţi pune la cap o cruce!".

Doi căluşari îl ridicau şi plecau să-l îngroape, cu popa şi femeia care jelea în urma lor, în timp ce mutul făcea semne că popa a plecat cu femeia pentru altceva şi nu-l interesează mortul. Femeia jelea de mama focului alte jalete pornografice, legănându-se şi dându-şi palme, spre hazul asistenţei.

Lăutarii cântau Chindia pe care o prindeau doi căluşari împreună cu membrii gospodăriei, lângă ei prinzându-se toată lumea. Aşa cum am spus, această parte se putea prelungi, jucându-se mai multe hore, toate în cerc; după cum hotăra vătaful, se mai puteau juca: Hora mare, Leana, Murguleţul, Raţa, Ţânţăraşul, Ursăria.

Uneori, pentru a varia spectacolul, în această scenă intervenea turcul care era omorât de bărbatul femeii, scena desfăşurându-se într-un mod asemănător cu Războiul căluşarilor de la Brăniştari de Vlaşca[59].

La a patra ceremonie, scena era schimbată, rămânând inedită cercetătorilor. În momentul când mutul executa Căldarea, atrăgând atenţia celor din jur, pentru a pleca cei doi, care se deghizau în popă şi femeie, pleca şi vătaful. Comanda rămânea ajutorului de vătaf; căluşarii se aliniau în stânga steagului, cu faţa spre răsărit, având în faţă pe mut, care juca tot cu faţa spre răsărit. După comanda ajutorului de vătaf: „Hălăi şa, hăi!", căluşarii jucau Căldarea, strigând cu toţii: „Hăi, hăi!", făcând mare zarvă. După a şaptea comandă şi repetarea strigătelor, încetau brusc, dar mutul juca mai înfocat, pentru care ajutorul de vătaf îl lovea cu ciomagul la spate:

– „Tu de ce nu respecţi comanda, mutule?!". Mutul se oprea şi făcea semne că nu a înţeles, nu a auzit.

---

[59] Horia Barbu Oprişan, *op. cit.*, pp. 89-94.

– „De ce nu respecți comanda!?". Făcea iarăşi semne că nu a auzit.

– „Mă, ne lipseşte vătaful, unde este?". Făcea semne că nu ştie, da din umeri, se uita parcă departe, în zare.

– „A plecat pe câmp?". Mutul da din umeri, rotindu-şi privirile în sus.

– „Ce, vrei să spui că s-a urcat în pomii ăştia (sau ăia)?". Mutul făcea semne că nu.

– „Că nu s-o fi urcat în cer?". Făcea semne că nu ştie, dar s-ar putea.

– „Te duci după el!". Se uita la cer, arătând cu degetul în sus.

– „Tu te urci peste tot, dai o fugă şi până la cer!". Îşi da palme, vrând să convingă că nu se poate urca până acolo.

– „Lasă, că te azvârlim noi!". Mutul se uita brusc la cer, îşi da palme. Ajutorul de vătaf, către ceilalți căluşari:

– „Oameni buni, să-l trimitem pe mut la cer, să ne aducă vătaful!". Toți strigau în cor: „Sus cu el!". Ajutorul de vătaf îi lua paloşul şi biciul, le punea jos pe direcția nord-sud, făcându-i semn să se culce lângă ele. Mutul se culca pe spate, cu capul spre nord. Unul îl apuca de sub umeri, alții, doi, de picioare, şi-l ridicau. Ceilalți şase, trei de o parte, trei de alta, vârau ciomegele pe sub el şi cu toții strigau: „Hăăăp, şa!". Îl aruncau puternic în sus, prinzându-l în cădere, cu multă dibăcie, pe cele şase ciomege, îl lăsau pe pământ. Ajutorul de vătaf către ceilalți:

– „Na! Că rămăserăm şi fără mut!". Altul:

– „Să chemăm şi pentru el un popă!".

– „Dar cine-l jeleşte, că n-are nici muiere, săracul".

– „Să găsim una miloasă, că ce om bun era". Unul dintre căluşari pleacă şi vine cu popa şi cu femeia, căruia ajutorul de vătaf îi zicea:

– „Ascultă, fă, te-am chemat să ne jeleşti şi nouă rumânul ăsta!".

– „Şi ce să-i zic? Că nu-l cunosc".

– „Păi ce ştii tu că se zice la mort". Femeia se punea pe jelit, încălecând peste el: „Aoleooo...".

– „Fă, nu trece peste mort, că nu este bine, se face strigoi!"[60].

---

[60] Mortul este păzit permanent, cu lumânări aprinse, pentru că altfel vine dracu şi trece peste el şi-l face strigoi. Numai în biserică mortul poate fi lăsat singur, pentru că acolo nichipercea nu intră. Peste mort nu se dă nimic; nu e bine să-l sară vreo pisică. Dacă un copil se naşte cu căiță, este strigoi. Când va muri, cei ai casei, care ştiu, îi pun în gură un ban şi cioburi de vase fine. Mortul-strigoi vine în fiecare seară şi strigă pe la geam. Uneori nu mai ştie nimeni că a fost născut cu căiță şi se pomenesc strigați sau cu zgomote pe la

– „Şi-aşa pare a fi strigoi. Da' ce scule bune avea săracul...". Îl mângâia pe phallus.

– „Fă, lasă-i sculele, că e mort!. Te-am chemat să-l jeleşti!".

– „Păi ce să-i spun?"

– „Ce ştii tu!".

– „Cum îl cheamă?".

– „Andrei, Matei, cum vrei!". Femeia începea să-l jelească:

– „Aoleo, Andrei, Andrei,

Eu bolnavă şi tu cei,

Eu bolnavă de măsea

Şi tu-mpingi în fleaşca mea!". Popa, băgându-i mâna pe sub poale:

– „Aşa, taică, aşa, jeleşte-l, dar dă-te mai la o parte, să-i zic şi eu ceva!".

– „Ptiu, credeam că a înviat mortul; îţi place să pui mâna, părinte!".

Popa schiţa tămâierea cu o oală, dar cu ochii tot pe femeie:

– „Doamne miluieşte, Doamne miluieşte, pământul al Domnului, mortul al dracului!". După tămâiere, popa îi pune oala sub cap, cu gura în jos. Ajutorul de vătaf o lovea tare cu ciomagul şi mutul învia, sărea, îl vedea pe vătaf sosind vesel şi-l arăta tuturor, ţopăind de bucurie. Ajutorul de vătaf ridica ciomagul şi toţi căluşarii strigau: „Hălăi şa!". Lăutarii cântau Hora mare, doi căluşari şi gazda se prindeau în joc şi apoi toată lumea juca hora.

La cel de al patrulea joc, dacă erau bine plătiţi, se desfăşura Războiul (Războiul). După ce terminau Căldarea, patru căluşari ţineau cu mâna dreaptă steagul, iar cu stânga, umărul drept al vecinului; alţi doi se urcau pe umerii lor, iar al şaptelea, pe umerii celor doi. Toţi strigau: „Ascultă, lele, hăi! Războiul, lele, războiul!". Se dădeau jos, se aliniau câte trei în spatele stegarului, în patru rânduri, vătaful în primul rând, în partea dreaptă, mutul, singur în spate. Vătaful striga: „Hălăi şa! Hăi!". Toţi porneau în pas de paradă, inclusiv stegarul, bătând puternic pământul şi strigând la fiecare bătaie: „Hăi!". Mutul, în spate, mergea voit în pas greşit, încălţând o opincă de fier şi alta din piele de vită netăbăcită, foarte

---

ferestre, în pod. Atunci se duc cu un armăsar negru, călărit în Căluş şi dacă armăsarul trece peste mormânt, nu este strigoi; dacă nu vrea să treacă, este strigoi şi va fi dezgropat pentru a i se înfige în piept un cuţit sau o frigare. Credinţa este foarte puternică şi astăzi prin multe zone ale ţării.

mare, făcând diferite gesturi burleşti, ascuţindu-şi paloşul de phallus, plesnind din bici. În felul acesta ocoleau prin curtea gospodarului până ajungeau pe locul de unde au plecat, unde aşteptau lăutarii; stegarul se aşeza în vechea poziţie lângă lâna, sarea şi cele aşezate pe ele. Vătaful comanda şi porneau în joc vijelios, unul după altul, vătaful luând-o la stânga ori la dreapta, în mod voit, încât formau un şir care se zvârcolea ca un şarpe. La comenzile numai de ei ştiute, prin repetarea strigătelor scurte ale vătafului, acesta schimba brusc dansul, după cum voia, iar dacă vreun căluşar ar fi greşit, era lovit tare cu biciul. Tot în această goană se prindeau de umeri câte doi, cu ciomegele – unul, în dreapta, altul, în stânga – şi o dădeau pe Bughean, strigând în acelaşi ritm: „Hăi! Hăi! Hăi!"... Când ajungeau lângă steag, lăsau ciomegele şi se aruncau peste cap în faţă, în spate. Jucau pe spate rezemaţi în mâini, pe o mână şi-un picior, la dreapta şi la stânga; săreau din aceste poziţii, prin rostogolire, unul peste altul, la stânga şi la dreapta, se ridicau brusc în picioare, îşi luau ciomegele pe care mutul le amestecase. Cel care nu-şi găsea repede ciomagul şi nu-l nimerea era lovit de vătaf. Mutul sărea vesel, făcând gesturi care exprimau bucuria isprăvii sale. Căluşarii alergau care încolo apucau, în grădina sau livada gospodarului; unii se urcau în pomii din jur. Pe rând, începând cu ajutorul de vătaf, se prezentau în faţa vătafului şi a stegarului, unde jucau liberi, jocul pe care fiecare credea că-l execută aşa cum nimeni nu putea să-l imite, fiecare având mişcările sale, inclusiv saltul peste cap în aer, o adevărată exhibiţie coregrafică greu de realizat. Lăutarii ştiau pentru fiecare melodiile cuvenite. Erau dansuri de mare talent, curaj şi forţă. Ultimul juca mutul, sus, pe coama casei sau pe o bina unde se urca în timpul cât au jucat căluşarii. Acolo mergea în mâini, făcea diferite gesturi: bătea cuiele de pe acoperiş cu phallus-ul, îşi ascuţea cu el paloşul.

În timp ce lumea îi admira exhibiţiile de mare precizie şi curaj, râzând de scenele burleşti cu care le alterna, vătaful şi cei doi – popa şi femeia – mergeau în casa gospodarului unde se deghizau. Ajutorul de vătaf îi fluiera şi-l striga tare pe mut, făcându-i semn să coboare. El nu voia, îi arăta phallus-ul. Îl ameninţa cu ciomagul, dar mutul răspundea cu alte gesturi caraghioase, obscene. În cele din urmă se lăsa convins, cobora şi venea în faţa celui care-l chemase. Acesta îl întreba:

– „Unde este, mă, vătaful nostru?"... Urma exact scena descrisă anterior, trimiterea mutului la cer şi învierea lui, după care urma Hora Căluşului, continuându-se toate cele şapte hore în următoarea ordine: Hora mare, Chindia, Leana, Murguleţul, Raţa, Ţânţăraşul, Ursăria, după

care lăutarii continuau Pornirea, căluşarii se adunau şi plecau cu strigăte puternice.

Un amănunt, nu lipsit de semnificaţie, pentru protejarea căluşarilor. Locul pe care se desfăşura ceremonialul, unde se trasa cercul în centrul căruia stătea stegarul şi se puneau sarea vitelor şi celelalte, necesita obligatoriu un covor de iarbă, pentru ca în timpul jocului să nu se ridice praf; dacă gospodarul ţinea morţiş ca ritualul să se desfăşoare în faţa casei, şi nu exista covor de iarbă curată, care să-i protejeze pe căluşari, gazda era obligată ca pe acest loc să aştearnă şi cergi sau pături din cânepă care să-i protejeze pe căluşari.

Căluşul dura nouă zile, din Sâmbăta Rusaliilor, până în prima duminică după Rusalii, când avea loc spargerea Căluşului. În după-amiaza acestei zile, după ce se desfăşura ultimul ceremonial, fără plată, la marginea satului din care era vătaful, având grijă ca acest ultim ritual să cadă în numărul „trimiterii mutului la cer". După încheiere, indiferent dacă era ploaie, mergeau cu toţii pe Măgura Căluşarilor din Valea Drâmbovnicului, se aliniau cu faţa spre răsărit şi stegarul, în centrul măgurii, apleca steagul; toţi puneau mâna pe el, inclusiv mutul şi lăutarii, spunând toţi deodată: „Jurăm pe Zău, că am respectat Căluşul aşa cum îi este legea!". Vătaful dezlega cârpa (marama) şi cordelele pe care le lua el şi cele trei chite de usturoi, pelin şi grâu, dând fiecăruia câte un fir din fiecare. Lemnul (prăjina) era rupt în mai multe bucăţi, fiecare luându-şi câteva aşchii, restul fiind azvârlit în apa Drâmbovnicului Nou, curgătoare. După acest ultim moment, mergeau lângă Fântâna Burina, pe iarbă, unde vătaful plătea lăutarii, împărţea banii şi lâna pe care o aveau într-o căruţă trasă de cai, care însoţise Căluşul în cele nouă zile şi le spunea:

– „Să meargă fiecare acasă la mama sau la muierea lui!". Mutul răspundea:

– „La anul şi la mulţi ani!", erau primele lui vorbe, de la începutul ceremonialului care durase nouă zile. Cu toţii răspundeau:

– „La anul şi la mulţi ani!". Se ridicau şi se îndreptau în trei grupuri către satele lor, în trei direcţii: spre Bârlogu, spre Leşile, respectiv spre Teiu din Vale.

Am spus că pentru membrii colectivităţii respective, Căluşul constituia magie, ceremonial, dogmă şi că se săvârşeau anumite taine, existând o lege nescrisă de la care nu s-ar fi abătut pentru nimic în lume. Din cele ce am văzut mai sus vedem clar legea şi comportarea căluşarilor; care erau credinţele şi tainele magice vom căuta să arătăm în cele ce

urmează. Despre Căluş şi căluşari, majoritatea locuitorilor din zonă aveau convingerea că este un joc diavolesc, iar căluşarii sunt oameni ai diavolului; din cele trei sate din care proveneau căluşarii, 27% aveau această credinţă; din satele Furdueşti, Răteşti, Cătească şi Leordeni în care mergeau regulat căluşarii, 76% credeau astfel; restul locuitorilor aveau credinţa că este un joc sfânt şi căluşarii sunt slujitorii Tatălui Ceresc. Absolut toţi locuitorii, indiferent de sat, aveau convingerea că toţi membrii Căluşului, deci inclusiv mutul, au fost rânduiţi astfel de ursitoare la naştere, sau de Rusalii, când erau în pântecele mamelor, pentru a putea reprezenta jocul Ielelor şi Rusaliilor printre oameni.

Credinţa căluşarilor şi a locuitorilor în sfinţenia Căluşului era aceea că jocul există de la Adam şi Eva, că Eva, cât a stat în rai, i-a iscodit pe sfinţi, aflând toate tainele, iar când a fost izgonită pe pământ, i-a învăţat pe urmaşi Căluşul. Căluşarii sunt mai tari decât dracul; lucrurile diavoleşti nu se prind de ei. Cel mai tânăr căluşar de pe Valea Mozacului, Petre Badea Nania (născut la 22 mai 1913, în satul Leşile), primit în Căluş la vârsta de 14 ani, în 1927, chestionat de noi ultima dată la 31 august 1980, ne mărturisea cu convingere: „După ce s-a născut Isus Cristos şi le-a făcut oamenilor biserică, diavolul a pus stăpânire pe ea. A intrat în biserică şi niciun popă nu a putut să-l mai scoată de acolo. Au chemat ei şi sfinţi, şi călugări, dar degeaba. Numai căluşarii au reuşit să-l scoată. Când jucau ei, dracu a ieşit mirat să vadă ce se întâmplă. Când i-a văzut, s-a speriat şi a fugit. Căluşarii sunt mai tari decât el; de-aia nu se prind lucrurile diavoleşti de ei. Până să se nască Isus, căluşarii împlineau puterea Domnului. Ei vindecau bolile, aduceau spor în dobitoace, goneau relele. După ce au scos pe dracu din biserică, Domnul i-a binecuvântat şi le-a dat mai multă tărie. Căluşarii sunt oameni curaţi; ei respectă adevărata lege, *legea nescrisă a începutului, a sufletului*". Un alt căluşar, Negru Tudori Gheorghe (n. 15 aprilie, 1909 în satul Leşile), poreclit Mutu, pentru faptul că putea executa toate exhibiţiile mutului, fiind un virtual pretendent la această funcţie şi pe care ar fi împlinit-o dacă nu începea cel de Al Doilea Război Mondial, ne mărturisea convins: „Căluşarii au din puterea Domnului de la facerea lumii. Ei respectă legea nescrisă a Facerii".

Găsim demnă de consemnat în mod deosebit credinţa căluşarului Dumitru St. Constantin, poreclit Cocleac (n. 22 iulie 1893), neştiutor de carte, dar care ne-a dat un răspuns ce dovedeşte cunoaşterea prin tradiţie, cu rădăcini milenare: „Căluşarii au fost de când lumea; ei împlineau voinţa Domnului, apărând pe oameni de rele şi aducându-le spor în toate.

Ei credeau în Domnul înainte de naşterea lui Isus şi-I spuneau Zău. Isus s-a născut pentru că erau mulţi păgâni şi căluşarii nu-i puteau face să creadă. De la Isus încoace căluşarii L-au preţuit mai mult pe Tatăl Ceresc spunându-i „Domnul Zău", adică Dumnezău, cum îi zice azi toată lumea. A zice numai „Zău" este mare păcat şi se socoteşte cel mai greu jurământ. „Domnul" şi „domnule" se spune numai oamenilor care merită jumătate din cuvântul Dumnezău, celor cu lumina dumnezăiască a cărţii şi cu sufletul curat, ce nu cunosc faptele rele în viaţa lor". Despre căluşarii care joacă pe scene la căminele culturale, sau la televizor, avea următoarea părere: „Azi nu mai există nici Căluş, nici căluşari. Se apropie anul 2000 şi Anticrist întâi pe căluşari i-a desfiinţat, că ei erau oamenii cei mai curaţi şi mai cinstiţi, cu mari puteri de a împlini binele şi mulţi au devenit oamenii lui Anticrist, călcând legea sfântă a Căluşului. Aşa a făcut vărumeu Mitică". Acesta era căluşarul Constantin (Şuţă) Dumitru, zis „Mitică al lui Şuţă" (n. în anul 1906, în satul Leşile), care în Căluş avea rolul de femeie. A fost singurul căluşar care a acceptat să joace pe scenă la căminul cultural.

Aşadar, căluşarii se socoteau slujitorii Tatălui Ceresc înainte de Isus Cristos, având convingerea că ei împlinesc binele şi vrerea lui Dumnezău pe pământ. De căluşari nu se prind lucrurile rele, necurate; ei sunt mai tari decât dracul. Gospodăria în care joacă Căluşul (cacofonie inevitabilă, specifică zonei) este ferită de rele. Strigoii nu vor călca în astfel de gospodării, Ielele nu vor trece pe deasupra lor şi zmeii, care în formă de flăcări intră pe coş, nu se apropie. Lângă steag, în tot timpul cât se desfăşura ceremonialul, erau aşezaţi cei bolnavi, luaţi din Rusalii, pociţi de Rusalii sau de Iele; culcaţi pe spate, mutul îi sărea de mai multe ori, îi lovea cu phallus-ul în cap şi la tălpi.

Femeile care asistau la desfăşurarea ritualului şi erau surprinse de mut, ridicându-le poalele cu phallus-ul, ori lovite, nu se supărau; aşa deveneau sănătoase, aveau copii sănătoşi. Când o femeie ţinea o fată la piept, cu faţa jumătate spre ea, mutul ştia despre ce este vorba. Se ducea pe la spatele fetei, îi băga phallus-ul între picioare şi o lovea, făcând semne care pentru cei ce nu erau de prin partea locului ar fi părut gesturi nepermis de obscene. Fata făcea doar pe supărata, pe femeia care a ţinut-o de vorbă în braţe, dar ea ştia că acum se va mărita mai repede, nu va rămâne fată bătrână. Femeile ştire (sterpe, sterile) se lăsau mai uşor lovite şi-l îmbrăţişau pe mut în văzul lumii. În felul acesta căpătau rodul pântecului.

Hora Căluşului era începută de doi căluşari şi de gazdă la mijloc; a juca lângă căluşari însemna a avea noroc şi sănătate. Fetele se prindeau lângă căluşari pentru a fi iubite de flăcăi şi pentru a avea sănătate. Copiii din leagăn erau daţi căluşarilor în braţe, în timpul horei, în acelaşi scop; de ei nu se vor prinde relele şi pocelile.

Înainte de a trece la horă, gazda venea la vătaf şi ridica sarea şi celelalte lucruri puse alături, numai lâna revenea celor din Căluş, fără a fi socotită ca plată. Sarea era dată vitelor s-o lingă chiar în seara respectivă, după ce se întorceau de pe câmp; usturoiul şi pelinul erau la mare preţ în medicina casei; boabele de grâu, mei, orz, ovăz, mazăre şi cânepă, parte erau aruncare în dimineaţa zilei următoare la păsările din curte, restul erau păstrate pentru a fi amestecate între cele ce urmau a fi semănate pentru recolta anului viitor. Rămurelele de salcie erau duse de un căluşar, pe care-l desemna vătaful, şi prinse la uşa casei sau la un stâlp al sălii, la uşa grajdului şi la poarta „din dos" a gospodăriei, care da spre livadă sau spre grădina de zarzavat. Ramurile de jugastru erau puse de gazdă la jugul boilor şi la putineiul de lapte. Am arătat că numai cu învoirea vătafului erau aşezate lângă steag căpestrele cailor, fierul plugului, un topor şi o seceră, pentru acest lucru plătindu-se o sumă mai mare. Este interesant de amintit că printre boabele din strachină nu era permis să se afle boabe de porumb, cum nu erau permise nici căpestrele boilor. Căpestrele cailor aduceau sănătate şi făceau caii mai frumoşi, mai ageri şi mai puternici, fără a deveni nărăvaşi; în cazul cailor abraşi, le lua năravul. Stăpânul putea dormi fără teamă când se ducea cu ei la păscut, noaptea, pe câmp sau în pădure, fiind ferit de Iele şi Rusalii, precum şi de poceli sau alte lucruri necurate. Animalele nu puteau fi deocheate şi nu căpătau nărav. Fierul plugului pus în Căluş era mai spornic la arătură şi aducea belşug; peste locul arat cu un astfel de fier nu treceau Ielele, Rusaliile şi zmeii. Nimeni nu putea să facă vreun rău nici gospodăriei, nici ogorului. Numai cu un plug care avea un astfel de fir se putea colinda de Anul Nou. Cu toporul pus în Căluş se puteau opri zaliştea (vântul puternic, furtuna) şi grindina; după stârnirea stihiei, gospodarul îl arunca spre cer în aşa fel ca toporul să se rotească în aer şi să cadă cu leafa în pământ. În acest timp el spunea: „Fereşte-ne, Doamne, de puterea celor rele!". Dacă toporul se înfigea din cădere, era semn bun, iar dacă nu, gospodarul îl lua de coadă şi-l izbea cu leafa în pământ, spunând: „Să piară zaliştea şi să se limpezească cerul!". Cu muchia toporului pus în Căluş, în noaptea dinaintea Sfântului Andrei (30 noiembrie), când în zonă se sărbătoreau Filipii – supraveghetorii cailor şi lupilor în primul rând, dar şi al oilor şi

celorlalte dobitoace –, se loveau parii de la gard, de la târlă, precum şi uşa grajdului şi poarta târlei, pentru ca dobitoacele să fie ferite de lupi. Un astfel de topor era folosit şi de către cei ce descântau de urât, de boala copiilor (epilepsie) şi de Muma-Pădurii; deţinătorul unui astfel de topor, după anul 1948, era doar Radu Neagu, din Leşile. Secera pusă în Căluş se folosea la descântece pentru dobitoace. Cu o astfel de seceră se tăia iarba care se da vacilor şi oilor cărora „li se lua mana". Existau deci motive suficiente pentru ca aceste obiecte să se pună numai cu acordul vătafului, în urma unei plăţi mai mari. Chiar dacă unii gospodari credeau despre căluşari că sunt oameni ai necuratului, când era vorba de sporul şi belşugul adus gospodăriei, nu conta cine-l aduce; în această privinţă era o înţelegere şi credinţă foarte puternică, generală.

În timpul cât se juca Hora, vătaful săvârşea anumite taine, pe care le ştia doar mutul. Amândoi intrau în casă, împreună cu gospodina care mărturisea bolile de care sufereau cei ai casei. Mutul scotea din traistă buruienile tămăduitoare, cerute de vătaf, care explica modul de preparare şi folosire. Se întrebuinţau peste 40 de plante medicinale pentru cele mai diferite boli. Pentru friguri se bea fiertură de broască ţestoasă. Pentru bolile femeieşti, apa în care se fierbeau buruienile era trecută prin phallus. În rarele cazuri de sculament, cel bolnav rămânea singur cu vătaful şi mutul, era aşezat cu faţa în jos şi bătut zdravăn cu phallus-ul la spate. Nu avea voie să ţipe, pentru că nu-i venea vindecarea. După aceea i se da praf pregătit din gândăcei de frasin şi i se trecea apă prin phallus, pentru fiert praful respectiv, amestecat cu pir. Apa trecută prin phallus era păstrată într-un urcior nou, din care nu se băuse, sau într-o oală mare, nefolosită; pentru aceasta erau preferate vasele care aveau ca ornament un şarpe, sau motivul şarpelui, lucrate în special de olarii din Curtea de Argeş. Până să iasă din casă, mutul băga phallus-ul prin vasele gospodinei, prin putinei, iar la ieşire, femeia îi aducea o oală cu lapte şi mutul pleca mestecând laptele cu phallus-ul şi executând diferite gesturi burleşti; ieşea în curte, la horă, unde executa diferite scene. Dacă în gardul gospodarului se aflau oale, puse în uluci, toate erau sparte de mut cu paloşul şi phallus-ul într-un mod care stârnea râsete generale. Câte o femeie mai îndrăzneaţă căuta să se apropie de mut pentru a-i smulge strame din peticele hainei; se foloseau pentru afumat contra sperieturii şi baubaului, a urâtului de noapte la copii. În această privinţă, Ioana Nania (n. Iordan Ş. Ioana, 26 aprilie, 1903), din Leşile, ne mărturisea, la 31 august 1980, cu convingere: „Când era mic, băiatul meu, Ilie, s-a speriat

tare şi avea frică de întuneric; nu ieşea singur din casă. Am luat de la mut câteva strame şi l-am afumat şi n-a mai cunoscut, copilul, urâtul şi frica".

Tot în timpul horei, dacă gospodarul avea caii acasă, şi de cele mai multe ori îi avea, fiind pregătit să primească împlinirea Căluşului, era cea mai mare cinste ca unul din căluşari să-i călărească. Cel ce avea armăsar negru era fericit dacă un căluşar îl călărea, ţinând seama că în trecut asemenea animale din zonă erau foarte nărăvaşe, iar cei ce se încumetau să-i călărească erau căieri îndrăzneţi, cu multă experienţă. Astfel de armăsari erau folosiţi după aceea la aflarea strigoilor din morminte.

Este, în cele arătate până aici, o moştenire quadrimilenară, nealterată, care îşi are începuturile în neoliticul dezvoltat, când cultul fecundităţii materne începea a fi înlocuit treptat cu un cult al Soarelui, zeiţa-mamă fiind înlăturată de zeul-bărbat, plin de vigoare şi forţă, iar cultul phallusu-ul devine nu numai simbol al bărbăţiei, de unde avem şi adjectivul falnic, fălos, dar şi al perpetuării speciilor, cu o putere magică a prosperităţii şi belşugului, a vindecării unor boli.

Ritualul se desfăşura începând din ziua Stratului de Rusalii, până în prima duminică după Rusalii, în jurul steagului, stâlp cosmocentric arhaic, care nu numai că n-are voie să cadă, dar numai simpla înclinare însemna o mare nenorocire pentru întreaga comunitate, steagul fiind lucrul cel mai sfânt al Căluşului, reprezentând coloana sacră a cerului, care asigura comunicarea cu cerul. Pe el se punea şi se dezlega jurământul „pe Zău", adică pe Tatăl Ceresc, pentru că era stâlpul sacru al legăturii ancestrale dintre pământ şi cer, dintre comunitate şi Zău, în final, prin sfinţenie, un stâlp profilactic. Am văzut că la terminare celor nouă zile de ceremonial, steagul era rupt şi aruncat în apă, în concepţia locuitorilor din zonă, apa fiind socotită „lucru sfânt" şi până prin deceniul 1951-1960 nimeni nu ar fi îndrăznit să arunce în apă lături, bălegar, cioburi, metale ori cadavrul vreunui animal. „Spurcarea apelor" era prevestirea sfârşitului lumii, a anului 2000. Din prăjina steagului, căluşarii luau doar câteva aşchii pentru fiecare, acestea zgornind, prin afumare, teama de întuneric, aducând şi vindecarea unor boli; mai mult, „când omul moare şi mai ales un căluşar, e bine să-i aprinzi o aşchie din steagul Căluşului; pe lumea ailaltă va avea mai multă lumină" (inf. Dumitru St. Constantin şi Stan B. Joiţa), dovadă incontestabilă a legăturii steagului cu lumina celestă.

Coloana cerului, în spațiul românesc, își face apariția încă din neoliticul culturii Turdaș[61], iar în aria culturii Gumelnița, în centrul de cult de la Căscioarele, s-au descoperit două coloane pictate, lucrate din lut în jurul unor trunchiuri de copaci, încadrate între șapte stâlpi[62], numărul șapte fiind fundamental în toate obiceiurile practicate de Rusalii, cu excepția Goanei Rusaliilor. Nu vrem să insistăm asupra unei probleme analizate cu strălucită competență[63], ci amintim doar că frecventa reprezentare a „coloanei sacre, a stâlpului sfânt la daci, în formele descoperite de arheologi și atribuite diferitelor perioade istorice, nu poate fi închipuită decât în funcție de cultul indo-european al arborelui cosmic, reprezentat de monumentele dendromorfice și stiliforme. Coloana sacră era, pe cât se știe, singurul mod de a reprezenta divinitatea sau atributele ei, de a consacra lucrurile pe care le adorau dacii și de a însemna această consacrare"[64].

Ritualul Călușului, conceput într-un complicat ceremonial al dansului în jurul coloanei celeste, consolidează constatările privitoare la hora românească, cum se întâmplă în dansul dăișorenilor, aceste observații întărind, la rândul lor, caracterul de rit al cultului solar al Călușului: „Mai întâi trebuie să observăm că întreaga arhitectură a jocurilor este axată pe schema roatei solare aflate în continuă mișcare". În acest „mișcător cerc solar" pătrund generațiile pe rând și se succed, aici se întâlnesc fetele și flăcăii pentru a-și executa trecătoarele lor partituri „în doi", aici sunt inițiați în centrul horei copiii. Dacă este în adevăr un reziduu de rit, atunci gândul trebuie să ne ducă foarte departe, la dacii pe care Pomponius Mela îi considera *partissimi ad mortem* (gata cu totul de moarte), care credeau că existența se împlinește sub semnul solar pe care îl desenau pe pietrele de altar, care nu-și acopereau templele spre a le putea privi spre lumină și trăgeau cu săgeți în norii care acopereau fața zeului-soare. Dacă în adevăr insula folclorică dăișoreană a conservat în dansul ei vestigiile unui rit, atunci acest rit este al vieții, al existenței concepute în curgerea ei prin succesiunea generațiilor, sub mărturia aceluiași Soare care marchează neîntrerupta și implacabila trecere a

---

[61] Anton Nițu, *Reprezentarea altarului cu două coloane pe ceramica de la Turdaș (Transilvania)*, Iași, 1948.

[62] Vladimir Dumitrescu, Edifice destiné au culte découvert dans la couche Boian-Spantov de la station – tell de Căscioarele, *Dacia*, N.S., XV, 1970, pp. 5-24.

[63] Romulus Vulcănescu, *Coloana cerului*, Editura Academiei, București, 1972, 268 pp.

[64] *Idem*, p. 90.

timpului"[65]. Ceremonialul Căluşului din zona cercetată de noi, încheindu-se cu Hora mare sau cu Chindia, dansuri solare, specifice, consolidează pe deplin observaţiile de mai sus.

Cultul Soarelui este atestat, în ţara noastră, în neoliticul târziu, în etapa finală de dezvoltare a aspectului cultural Stoicani-Aldeni, fiind considerat „legat de rodnicia pământului, de cultivarea primitivă a cerealelor şi îndeosebi a grâului"[66]. „Practicile magico-religioase strâns legate de cultul Soarelui şi al recoltelor bogate" sunt „bine documentate în cadrul ultimei etape de dezvoltare a aşezărilor de la Băneasa, Suceveni, Lişcoteanca III etc." din aspectul Stoicani-Aldeni[67] şi au luat amploare în epoca bronzului, mai cu seamă în cultura Monteoru, din care cercetările arheologice „au scos la lumină numeroase elemente ce atestă noile forme de manifestare ale cultului Soarelui şi unor „sărbători" (pe care le implica oficierea acestui cult), cu caracter mai limitat legate de strângerea recoltelor, pentru un vânat bogat sau pescuit îmbelşugat"[68].

Că ritualul Căluşului a păstrat cu sfinţenie tradiţia multimilenară ne-o dovedeşte şi faptul că în strachina aşezată de gospodar lângă steag se puneau toate boabele cultivate, în afară de porumb şi fasole; numai prezenţa unui astfel de bob rătăcit ar fi atras, din partea vătafului, refuzul sfinţirii boabelor în Căluş, deşi pe plan social-economic ar fi existat toate motivele ca aceste plante să fie acceptate în secolele al XVIII-lea, al XIX-lea. Este, şi aceasta, o puternică dovadă a conservatorismului milenar care a respins orice alterare a ritualului.

Dovada cea mai elocventă a vechimii Căluşului o constituie cultul phallus-ului, al cărui rol, prin intermediul mutului, l-am văzut mai sus. Primul obiect phalliform, lucrat din lut ars, apare pe teritoriul României din cea mai veche fază a complexului cultural Starčevo-Criş, în aşezarea de la Gura Baciului-Cluj[69], găsindu-şi analogii în obiecte din lut

---

[65] Emil Poenaru şi Ion Pumnea, Semnificaţii posibile în dansul dăişorenilor, *Cumidava*, III, Muzeul Judeţean Braşov, 1969, p. 576.

[66] Ion T. Dragomir, Contribuţii privind ritul funerar şi credinţele magico-religioase la comunităţile aspectului Stoicani-Aldeni, *SCIVA*, 28, 4, 1977, p. 489.

[67] Ion. T. Dragomir, Ocupaţiile comunităţilor neo-eneolitice de aspect cultural Stoicani-Aldeni, *Carpica*, X, Bacău, 1978, p. 95.

[68] Marilena Florescu, Contribuţii la cunoaşterea concepţiilor despre lume şi viaţă ale comunităţilor tribale monteorene, *Carpica*, XI, Bacău, 1979, p. 58.

[69] N. Vlassa, Cea mai veche fază a complexului cultural Starčevo-Criş în România, *Acta Musei Napocensis*, IX, Cluj, 1972, p. 17.

ars la Donja Branjevina[70], precum şi în altele lucrate din os, descoperite în orizontul Lepenski Vir III b[71], cu prototipuri din Lepenski Vir I[72]. Obiecte identice apar şi în perioada de mijloc a culturii Gumelniţa, cum se observă în descoperirile de la Pietrele, comuna Băneasa, judeţul Giurgiu, socotite de descoperitori a fi „coarne de consacraţiune" dar, cum însuşi descoperitorul recunoaşte, „au la bază o modelare în relief şi o perforaţie longitudinală"[73] care, susţinem noi, nu pot fi altceva decât phalloy. Astfel de obiecte de cult se găsesc în spaţiul carpato-danubian până în cultura Tei[74]. Piese phallice aflăm în cultura precucuteni în estul Carpaţilor[75], dar şi în cultura Tisa, din vest[76]. Phalloy de formă conică, găuriţi longitudinal, apar în aşezările cucuteniene din Moldova[77], iar realist modelaţi, în cultura Gumelniţa, cum s-a aflat în tellul de la sud de satul Teiu din Vale, judeţul Argeş[78], unde una din piese redă organul în stare naturală, peste testicule (piesa se află în colecţia Muzeului Judeţean Argeş, nr. inv.: I.V./636). Paralel cu aceste obiecte, îşi fac apariţia în repertoriul plasticii neoneolitice din România, deşi în număr mic, statuetele masculine[79], prezente de altfel şi în aşezări din epoca bronzului şi puse în legătură cu întărirea patriarhatului[80], dar şi în numeroase aşezări geto-dace din secolele al IV-lea, al III-lea î. Cr. şi al II-lea î. Cr.-I d. Cr.[81] Deşi în cultura Gumelniţa apar numeroşi phalloy, statuetele

---

[70] S. Karmanski, *Žrtvenici, statuete i amuleti sa localiteta Dojna Branjevina kod Deronja*, Odžaci, 1968, p. XVI/ 8-11, 14-16.

[71] D. Srejović, *Лепенски Вир*, Beograd, 1969, p. 323 şi pl. XVI.

[72] *Ibidem*, pp. 120-121, 318 şi 323.

[73] D. Berciu, Cercetări şi descoperiri arheologice, *Materiale*, II, 1956, p. 510 şi fig. 63/2, p. 538.

[74] Ion Chicideanu, Săpăturile de salvare de la Bungetu de Sus (Brăteşti, comuna Văcăreşti), *Chronica Valachica*, Târgovişte, 1973, p. 40.

[75] S. Marinescu-Bâlcu, La plastica in terracotta della cultura precucuteniana, *Revista di scienze preistoriche*, XXIX, 1974, 2, fig. 10/5.

[76] N. Vlassa, Materiale neolitice de la Tikos (Ungaria) în Muzeul de Istorie din Cluj, *Acta Musei Napocensis*, I, 1964, p. 372.

[77] C. Mătasă, Aşezarea eneolitică Cucuteni B de la Târgu Ocna-Podei, *Arheologia Moldovei*, II-III, 1964, p. 59.

[78] Ion Nania, Locuitorii gumelniţeni în lumina cercetărilor de la Teiu, *Studii şi articole de istorie*, IX, 1967, p. 19.

[79] S. Marinescu-Bâlcu, Unele probleme ale plasticii antropomorfe neo-eneolitice din România, *Pontica*, X, 1977, p. 39, nota 14 şi p. 40, nota 28.

[80] D. Berciu, *op. cit.*, *Materiale*, II, 1956, p. 500.

[81] Florentina Preda, Vasile Dupoi, Figurine de lut antropomorfe geto-dace descoperite în aşezarea de la Pietroasele-Gruiu Dării, *Crisia*, IX, Oradea, 1979, pp. 77-86.

masculine sunt rare, aşa cum am putut aminti pe cea de la Vidra, care reprezintă un bărbat itiphallic, asemănător cu un altul de la Blăjeşti[82], ceea ce a dus la concluzia că „Raritatea figurilor masculine dovedeşte că bărbatul avea, în epoca în care se încadrează cultura Gumelniţa, rolul unui simplu agent al creaţiei, deci era numai un acolit, fapt dovedit de însăşi existenţa figurinei de la Vidra, care înfăţişează un bărbat itiphallic ce ar putea fi pus în legătură cu un cult al phallus-ului din acel timp"[83], concluzii asemănătoare impunând şi descoperirile de phalloy din aşezările cucuteniene: „În cadrul numeroaselor practici rituale de sincretism magico-religios, din timpul epocii neolitice târzii, apariţia cultului phallus-ului, simbol al bărbăţiei, vesteşte zorii unor noi prefaceri în structura societăţii orânduirii comunei primitive adică, se pregăteşte trecerea de la matriarhat la patriarhat"[84]. Plastica aspectului cultural Stoicani-Aldeni „Constituie unul dintre cei mai importanţi factori ai suprastructurii specifice comunităţilor neolitice, atât pentru valoarea ei documentar-artistică, cât mai ales pentru semnificaţia şi atributele sale de esenţă magico-religioasă, strâns legată nu numai de practicile rituale, ci şi de dezvoltarea societăţii umane străvechi"[85]. Deşi „Figurinele masculine sunt rar întâlnite, în schimb cultul phallus-ului este relativ bine documentat"[86] şi „Dacă alături de figurinele cu atribute de zeităţi materne se întâlnesc şi statuete masculine, precum şi o serie de phalloy, fireşte, rezultă că existau dovezi ale dezvoltării patriarhatului, ale descendenţei patriliniare în locul celei matriliniare"[87].

Nu încape nicio îndoială că practicile rituale ale mutului din Căluşul de pe Valea Drâmbovnicului îşi au obârşia în neoliticul dezvoltat, phallus-ul fiind un fetiş moştenit de credinţa quadrimilenară în practicile magico-vrăjitoreşti, aidoma, după câte se pare, situaţiei existente la geto-daci[88].

---

[82] Mioara Zgâbea, *Figurine gumelniţene de pe teritoriul oraşului şi regiunii Bucureşti*, *Muzeul de Istorie a Oraşului Bucureşti*, S.P.C., Bucureşti, 1963, pp. 280 şi 292.
[83] *Ibidem*, p. 292.
[84] Ion T. Dragomir, Săpături arheologice în Tg. Bereşti, *Danubius*, I, Galaţi, 1967, p. 45, nota 8.
[85] *Idem*, Contribuţii privind ritul funerar şi credinţele magico-religioase la comunităţile aspectului cultural Stoicani-Aldeni, *SCIVA*, 28, 4, 1977, p. 489.
[86] *Ibidem*.
[87] *Idem*, Consideraţii generale privind aspectul cultural Stoicani-Aldeni, *Danubius*, VIII-IX, Galaţi, 1979, pp. 26-27.
[88] C. Mărgărit Tătulea şi D. Vicoveanu, *Cercetări istorice*, IV, 1973, p. 148; vezi şi: Florentina Preda, Vasile Dupoim, *op. cit.*, *loc. cit.*, pp. 82-83.

O altă moştenire, veche de patru milenii în zona cercetată, dăinuind exclusiv în practicile vătafului, este folosirea fierturii de broască ţestoasă împotriva frigurilor. Este dovedită, la Vădastra[89], utilizarea broaştei ţestoase (*Testuo Hermanni* Cim.) pentru prepararea unor leacuri. Chiar dacă pentru multe aşezări din aspectul Stoicani-Aldeni, melcii, scoicile, oasele de peşti „şi carapacele de broască ţestoasă descoperite în mare număr atât la Lişcoteanca, pe terasa inferioară, în lunca mocirloasă a Călmăţuiului, cât şi la Suceveni pe Valea Horincii, în apropierea Prutului, argumentează din plin existenţa unor îndeletniciri legate de cules şi pescuit"[90], acestea din urmă socotim că erau folosite în primul rând cu scopuri medicale împotriva malariei care trebuie să fi bântuit în zonele mocirloase în care se aflau aşezările respective. Tot astfel interpretăm şi descoperirea de *Testudo* (broasca ţestoasă de uscat) din aşezarea getică hallstattiană de la Malul Roşu, de pe malul Dunării, la 2,5 km nord de Rasova, judeţul Constanţa[91]. În evul mediu românesc, când practicile magico-vrăjitoreşti erau probabil în floare, acest obicei trebuie să fi fost destul de răspândit de vreme ce Pravila de la Govora pedepseşte pe „Cine va mânca... broască ţestoasă, sau altele... câte-s necurate ce nu zice legea lui Dumnezeu, iară de nu va fi voie, ci de nevoie, să se pocăiască un an şi metanii 15"[92].

O dovadă quadrimilenară certă a Căluşului o constituie şi legătura inseparabilă între om şi animalul respectiv, calul, ultimul domesticit în spaţiul românesc[93]. Din cele mai vechi timpuri omul a admirat acest animal cu înfăţişare elegantă şi probabil că reuşita vânării unui exemplar constituie o mândrie a comunităţii paleolitice respective. Resturile osteologice ale lui *Equus caballus fossilis*, vânat de om pe pământul românesc, apar încă din musterian, cum o dovedesc cercetările din

---

[89] Corneliu N. Mateescu, Săpături arheologice la Vădastra (1970), *Materiale*, X, 1973, p. 20.

[90] Ion T. Dragomir, Aspectul cultural Stoicani-Aldeni..., *Memoria antiquitatis*, Muzeul Arheologic Piatra-Neamţ, II, 1970, p. 35.

[91] Rodica Vasilescu Ureche şi S. Haimovici, Studiu preliminar al materialului faunistic din aşezarea hallstattiană de la rasova (Malul Roşu), *Pontica*, Constanţa, IX, 1976, p. 30.

[92] Pravila de la Govora, 1640, f. 49; Gh. Nedici, *Istoria vânătoarei şi a dreptului de vânătoare*, Tipografia ziarului „Universul", Bucureşti, 1940, p. 545; I. Nania, *Vânatul pe teritoriul României, Mărturii arheologice, istorice, folclorice şi etnologice despre mamifere dispărute şi pe cale de dispariţie*, Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1991, p. 288.

[93] *Idem*, *Istoria vânătorii în România*, Editura Ceres, Bucureşti, 1977, pp. 59, 178-180; vezi şi: *idem*, *Vânatul pe teritoriul României*, Bucureşti, 1991, pp. 173-197.

Peştera Muierilor[94] şi nu ne surprinde că au fost găsite şi în stratul cu cele mai vechi resturi umane descoperite până în prezent în România – *Homo sapiens fossilis* şi *Homo primigenius*[95].

Admiraţia omului primitiv faţă de cal a făcut ca prima şi cea mai veche pictură rupestră de la noi, descoperită în peştera de la Cuciulat, comuna Letca, judeţul Sălaj, să redea un cal, „cu culoare roşie-cărămizie, fiind plasat pe tavanul peşterii pe o porţiune înclinată a acestuia, încât în momentul când ridici capul, după ce ai pătruns prin intrarea foarte joasă, este destul de greu să nu îţi atragă atenţia"[96]. Tot astfel se explică şi faptul că figurina cea mai veche, în formă antropomorfă, din ţara noastră, descoperită în epipaleoliticul din peştera de la Cuina Turcului-Dubova, este lucrată dintr-o falangă de cal[97].

După domesticirea animalelor, pe măsură ce omul se specializează în creşterea şi îngrijirea lor, calul devine tot mai frecvent în aşezările neolitice, dar nu se lasă uşor îmblânzit. Abia prin amplele cercetări de la Vădastra, judeţul Olt, în marea aşezare de la Măgura Fetelor, „semnalăm pentru prima dată în mediul neolitic de la noi dovada existenţei calului (domestic): falanga a treia de la piciorul anterior. După prof. Gheţie, acesta aparţine unui cal mic şi îndesat, dar nu iute, folosit la călărie"[98]. Pentru Transilvania, descoperirile de tip Ariuşd, din aşezarea de la Doboşeni, comuna Brăduţ, judeţul Covasna, dovedesc că, „Sprijinindu-ne pe numărul oaselor de cai sălbatici (preistorici), putem risca şi presupunerea: începuse deja domesticirea calului"[99].

Aşadar, descoperirile arheologice arată domesticirea sigură a calului pe la mijlocul culturilor Vădastra, Gumelniţa, Cucuteni şi Ariuşd, iar în 1950, în aşezarea aparţinând perioadei de trecere de la neolitic la epoca bronzului de la Folteşti, judeţul Galaţi, s-au descoperit 30 de fragmente osoase (15,72% din totalul fragmentelor), provenind de la cinci cai, adică un procent de 11,90 din totalul animalelor prezentate în

---

[94] *SCIV*, IV, 1-2, 1953, p. 204.

[95] *Ibidem*, p. 202.

[96] Marin Cârciumaru şi Maria Bitiri, Picturi rupestre la Cuciulat pe Someş. Manifestări artistice preistorice?, *SCIVA*, 30, 2, 1970, p. 287.

[97] C.S. Nicolăescu-Plopşor, „Milenii de istorie la Porţile de Fier", *Magazin istoric*, Anul II, nr. 1(10), 1968, p. 2; Al. Păunescu, Arta epipaleolitică de la Cuina Turcului-Dubova, *SCIV*, 21, 1, 1970, pp. 3-47; Ion Nania, *Vânatul pe teritoriul României*, Sport-Turism, 1991, pp. 177-178.

[98] Corneliu N. Mateescu, Săpături arheologice la Vădastra, *Materiale*, V, 1959, p. 70.

[99] Géza Ferenczi – Ştefan Ferenczi, „Săpăturile de salvare de la Doboşeni (1955-1956)", *Acta Musei Napocensis*, I, 1964, p. 53.

descoperire, un cal relativ masiv, cu o înălțime la greabăn de 1,43 metri[100], iar în săpăturile din 1971-1972 au apărut 69 de fragmente - 8,78% de la opt indivizi - 9,25%[101]. Calul domestic - cinci fragmente - 1,06%, de la doi indivizi - 3,17% – este prezent şi în aşezarea de la Horodiştea, din aceeaşi perioadă[102]. Arheologic, după câte se poate constata din cele prezentate mai sus, domesticirea calului pe teritoriul României corespunde perioadei de apogeu a cultului phallic, permiţând o corelaţie perfectă între practicile magico-vrăjitoreşti şi ceremonialul căluşăresc în ansamblu, ca un tot apărut în aceeaşi perioadă străveche. Am văzut că după purificarea cu apă, înainte de îmbrăcare, după ce se îmbrăcau, vătaful le punea căluşarilor salbele de clopoţei luate de la cai, iar căluşarii le ţineau în mâna dreaptă, deasupra capului, când jurau: „Jur pe Zău, pe sufletele moşilor mei, pe caii şi pe vitele mele...". În timpul ceremonialului, lângă steag, erau admise numai căpestrele cailor, pentru care se plătea separat, întrucât caii căpătau puteri miraculoase; era o mare cinste ca unul dintre căluşari să călărească pe caii gospodarului; armăsarii negri căpătau, în acest fel, puterea de a afla strigoii din morminte. Nu greşim, credem, dacă socotim dansurile rituale ale Căluşului simbol al îmblânzirii calului sălbatic, al folosirii lui, al curajului şi destoiniciei îmblânzitorilor de cai – al căluşarilor.

Prima parte a Căluşului, „Pornirea", cu goana sa năprasnică, cu dansurile întortocheate, reprezintă un fel de căutare şi urmărire a cailor sălbatici, iar „Prinderea", în care dansul căpăta o energie cu adevărat sălbatică, simbolizează, poate, îndemânarea, curajul, vigoarea şi greutatea cu care se prindeau caii sălbatici, luptând din răsputeri pentru strunirea şi îmblânzirea lor; chiar şi „Războiul" era un omagiu adus celor ce luptau călări. După asemenea dovezi grăitoare, socotim că nu-şi are rostul să prezentăm numeroasele descoperiri de resturi osteologice de cai, ce abundă în epoca bronzului, Hallstatt, La Tène, în tot spaţiul românesc şi nici implicaţiile pe care le-a avut în viaţa locuitorilor. Câteva exemplificări se cuvin totuşi.

---

[100] S. Haimovici, Studiul resturilor faunistice provenite din aşezarea aparţinând perioadei de trecere de la neolitic la epoca bronzului de la Folteşti, *Arheologia Moldovei*, VII, 1972, pp. 99-100; *idem*, Caracteristicile paleofaunei din aşezările perioadei de tranziţie de la eneolitic la epoca bronzului din Moldova, *SCIVA*, 30, 1, 1979, p. 12.

[101] *Ibidem*, p. 13.

[102] *Ibidem*, p. 15.

Amintim că figurina zoomorfă, descoperită în aşezarea cucuteniană subfaza A_3, de la Preoteşti-Haltă, judeţul Suceava[103], reprezintă, după părerea noastră, un cal aidoma statuetelor lucrate de olarii din Stroeşti şi Coşeşti – Argeş până în deceniul al VI-lea al secolului XX-lea. Cel ce a văzut măcar o dată caii cusuţi pe pernele şi şervetele din Argeş, imediat face legătura cu aceia de pe monetele geto-dace, ori cu cei doi cai de pe falera de aur de la Grăniceri (Otlaca), judeţul Arad, lucrată de un meşter get, la sfârşitul epocii bronzului[104], perioadă în care o astfel de ornamentare zoomorfă avea şi o semnificaţie magică, religioasă, de vreme ce până în zilele noastre pe Valea Mozacului, „calul cusut pe pernă aduce sănătate în timpul somnului, zgorneşte răul şi urâtul din vise".

Merită să amintim aici aşezarea nr. 56 de pe Valea Mozacului, cu materiale din cultura Tei-Verbicioara suprapusă de o locuire hallstattiană târzie (grupul Ferigile) în care s-a descoperit o figurină zoomorfă de o importanţă deosebită, lucrată din lut ars, înfăţişând în mod remarcabil un cal, având capul, părţile inferioare ale picioarelor şi coada rupte din vechime. În jurul bazei gâtului animalului a fost aplicat un decor cu rotiţa, redând un ham, iar pe ambele laturi ale corpului au fost dispuse vertical câte trei incizii paralele care se unesc în partea de deasupra printr-un romb de asemenea incizat, sugerând un ansamblu de harnaşament[105]. Elementele harnaşamentului se apropie foarte mult de reprezentarea de pe un sceptru de piatră zoomorf descoperit întâmplător tot în judeţul Argeş, la Cornăţel, comuna Buzoeşti[106]. Sunt dovezi incontestabile ale aprecierii calului tocmai în zona de unde am prezentat multimilenarul Căluş.

Până astăzi, „Hârca de cal, pusă într-un par, în mijlocul grădinii de zarzavat, ori al livezii, alungă mana şi mucegaiul roadelor, aduce belşug"; „când mergi desculţ pe drum, şi calci în urma cailor, capeţi putere şi sănătate în trup", iar „dacă găseşti o potcoavă şi-o iei, s-o bagi în

---

[103] Nicolae Ursulescu, Cercetările arheologice din 1978 de la Preoteşti-„Haltă" (judeţul Suceava), *Materiale, a XII-a sesiune anuală de rapoarte*, Muzeul Ţării Crişurilor, Oradea, 1979, fig. 7/5, p. 43.

[104] Dorin Popescu, Cercetări arheologice în Transilvania, *Materiale*, II, 1956, p. 210.

[105] Ion Nania, *Mozăceni...*, pp. 108-109; vezi şi p. 88, Pl. 1.10/1.

[106] D. Măndescu, R. Maschio, T. Cioflan, Noi aspecte ale eneoliticului în judeţul Argeş, *RevMuz*, XXXVI, 2000, 4-6, p. 106, fig. 1; *idem*, „Noi aspecte ale eneoliticului târziu în zona Argeşului, *Argesis*, Studii şi comunicări, Istorie, Muzeul Judeţean Argeş, IX, 2000, p. 19, fig. 1.

sân, sau în buzunar, că mare noroc aduce"; „pentru noroc în casă, să prinzi pe stâlpul sălii o potcoavă găsită". Toate aceste credințe arată o puternică forță totemică și apotropaică a calului.

Surprinzător, Căluşul rămâne o comoară directă, nebănuită, un prețios izvor istoric viu, privind mult controversata religie a geto-dacilor. Pentru aceasta, să dăm mai întâi cuvântul părintelui istoriei, Herodot, care ne transmite primele și cele mai prețioase ştiri despre geți: „Iată cum se cred nemuritori geții: ei cred că nu mor și că acel care dispare din lumea noastră se duce la zeul Zalmoxis. Unii din ei îi mai spun și Gebeleisis. Tot la al cincilea an ei trimit la Zalmoxis un sol, tras la sorți, cu poruncă să-i facă cunoscute lucrurile de care, de fiecare dată, au nevoie. Iată cum îl trimit pe sol. Unii din ei primesc poruncă să țină trei sulițe cu vârful în sus, iar alții, apucând de mâini și de picioare pe cel ce urmează să fie trimis la Zalmoxis și ridicându-l în sus, îl azvârlă în sulițe. Dacă străpuns de sulițe acesta moare, geții socot că zeul le este binevoitor. Iar dacă nu moare, aduc învinuiri solului, zicând că e un om ticălos și, după învinuirile aduse, trimit un altul, căruia îi dau însărcinări încă fiind în viață. Aceşti traci, când tună și fulgeră, trag cu săgețile în sus, spre cer, și amenință divinitatea (care provoacă aceste fenomene), deoarece ei cred că nu există un alt zeu în afară de al lor"[107]. Mai departe, Herodot aminteşte că Zalmoxis a dispărut trei ani din mijlocul tracilor dar, „În al patrulea an, el le-a apărut și, astfel Zalmoxis făcu vrednice de crezare învățăturile lui"[108]. Hellanicos, ceva mai tânăr decât Herodot, reia ştirea și arată că, „În al patrulea an, a reapărut și tracii credeau tot ce le spunea"[109].

În studiul de față nu vom relua problema religiei geto-dacilor de care ne-am ocupat în altă parte[110], dar nici nu putem trece peste ştirea că „Tot la al cincilea an ei (geții, n.n.) trimit un sol", exact cum călușarii făceau „trimiterea la cer", dar nu la al cincilea ceremonial, ci la al patrulea, corespunzând astfel reapariției lui Zalmoxis, în al patrulea an, strălucită moştenire trimilenară prin „preoții" Tatălui Ceresc, numit dintotdeauna Zău. Este, în cele de mai sus, nu numai o transmitere sigură de ceremonial, dar și o dovadă indubitabilă a credinței monoteiste într-un zeu-lumină, Tatăl Ceresc, Zău unic. „Acest zeu era cerul senin, luminos.

---

[107] Herodot, *Istorii*, IV, 94.

[108] *Ibidem*, IV, 95.

[109] Hellanicos, *Obiceiuri barbare*, Fr. 73, Phot. Suid.

[110] Ion Nania, Au fost dacii politeişti?, *Noi Tracii*, Milano, Anul III, nr. 39 și nr. 40, noiembrie și decembrie 1977; *idem*, Religia geto-dacilor – bază a ortodoxiei românești, *Argesis*, Seria istorie, Muzeul Județean Argeș, tom. VIII, Pitești, 1999, pp. 21-45.

Tot ce-i tulbură frumusețea și armonia, așadar furtuna, norii, grindina, trebuie combătut"[111].

Așa cum în urmă cu 2.500 de ani geții, „când tună și fulgeră, trag cu săgețile în sus, spre cer, și amenință divinitatea (care provoacă aceste fenomene), deoarece ei cred că nu există un alt zeu în afară de al lor", țăranul de pe Valea Mozacului folosea toporul „sfințit" în Căluș, azvârlindu-l spre cer și spunând: „Fereşte-ne, Doamne, de puterea celor rele!", pentru a alunga zaliștea și norii grei ce întunecau firmamentul, ajutându-l deci pe Tatăl Ceresc, pe Zău, pentru a-și lumina fața, bolta cerească.

O altă dovadă a vechimii Căluşului o constituie și faptul că acești bărbați, „inițiați pentru a sluji zeului, Tatăl Ceresc", erau aducători de belșug, ocrotitori împotriva relelor și bolilor, având convingerea că „Legea Căluşului este legea începutului, adică legea sufletului, de la facerea lumii, când Dumnezău, pe care căluşarii l-au numit de la început Zău, le-a dat puteri să-l slujească pe pământ. Buruienile date de vătaf au putere mare pentru că sunt oameni curați la suflet, iar bolnavul numai vătafului își deschidea sufletul"[112]. Este, și în această mărturisire, o moștenire fidelă a celor transmise de Platon: „Eu (Socrate) l-am învățat acolo în oaste, de la un medic trac, unul din ucenicii lui Zalmoxis... Când mă învăța leacul și descântecele, spunea: Să nu te înduplece nimeni să-i tămăduiești capul cu acest leac, dacă nu-ți încredințează mai întâi sufletul"[113]. După câte vedem, nu poate fi pusă la îndoială originea ancestrală, în spațiul românesc, a Căluşului, nefiind de origine romană, cum s-a afirmat[114] și se dovedește justețea afirmației că „Jocul Căluşului fiind un joc de cult, el iese din cadrul închipuit de noi pentru a intra în acel al metafizicii și anume al metafizicii daciene"[115], cu rădăcini în neoliticul acestor meleaguri, pe Valea Drâmbovnicului începând brusc după anul 1948, când bolșevicii lui Stalin și trădătorii de neam și țară le-au impus renunțarea parțială la ritual și pe care căluşarii nu au vrut să-l ştirbească, așa cum era legea veche, pe care o respectau.

---

[111] Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, Vol. I, Ediția a V-a, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1946, p. 108.

[112] Informații culese de la vătafii **Dumitru Stoica Constantin** și **Stan Barbu Joița**.

[113] Platon, *Charmide*, 156 d–157 b.

[114] Romul Vuia, Originea Jocului de Căluşari, *Dacoromania*, II, 1921-1922, pp. 215 și urm.

[115] Constantin Cerchez, *Căluşul în metafizica daciană. Prietenii Istoriei Literare*, I, București, 1931, pp. 45 și urm.

Pentru a reliefa puternica credință în ritualul Căluşului, amintim un fapt petrecut la spargerea Căluşului din anul 1936. La dezlegarea steagului, a lipsit o căpățână de usturoi. Cel care a renunțat de bună voie la aceasta a fost căluşarul Nicolae M. Oprişor (născut la 14 martie 1907, în Bârlogu, şi căsătorit în satul Leşile). În noaptea de 8 spre 9 martie 1937, respectivul a fost omorât chiar de nevasta lui. Această întâmplare i-a cutremurat nu numai pe căluşari, ci pe toți locuitorii satelor din jur, aceştia punând crima pe seama pierderii şi renunțării la căpățâna de usturoi cuvenită la spargerea Căluşului.

Cu privire la originea numelui, cea mai veche încercare este aceea că „românii, unde iaste în limba latinească *l* singur între doao glasnice, îl mută *r*, aşa zic şi aici, *Colisalii* zic *Colişarii* şi *Căluşerii*. Cel ce era la romani *Vates*, la românii noştri este *Vătaf*..."[116]. Marea majoritate a cercetătorilor derivă, în mod just, numele *Căluş* din subst. cal[117], a cărui origine latină a fost şi rămâne incontestabilă. Acest substantiv a fost foarte productiv în toponomastica românească, şi amintim: Calu(l), Caloi, Calona, Calotă, Calotescu, Calotiță, Călotici, Caloticiu, Calotin, Calota, Căluş, Căluşelul, Căluțu, Căluțanul, Căluțoiu, Călan, Calalb, Calbor, Caluşa, Căieriu, Căilă şi toponime: Căluşeşti, Valea Calului, Caloteşti, Calorâpă[118]. Cu siguranță numele Căluş şi Căluşa provin de la numele ritualului, iar Căieriu şi Căilă de la subst. *căier*, „persoană pricepută în creşterea, îngrijirea şi dresarea cailor pentru călărie şi muncă". Etimologii cum ar fi cele propuse pentru toponimul Calul (județul Bacău, Mureş) < slav. *Kal* „lut, noroi, mlaştină"[119], acceptate fără discernământ de un vorbitor de limbă bulgară[120], sunt inacceptabile, ca aberante şi ofensatoare la adresa graiului românesc. Discutarea originii acestor nume nu trebuie să nu țină seama de antroponimul *Calanus* descoperit în Dacia, de maced. *Calas*, de antroponimele descoperite în Dalmația: Calo, Scenocalo, Laedicalius[121].

---

[116] Samuil Micu, Scurtă cunoaştere a istoriei românilor, fr. în: *Cântare României*, Bucureşti, 1966, p. 55.

[117] Lazăr Şaineanu, *Dicționar universal al limbei române*, A cincia edițiune, Editura „Scrisul Românesc", Bucureşti, 1925, pp. 94-95; *DEX*, 1975, p. 131.

[118] N. A. Constantinesu, *Dicționar onomastic românesc*, Editura Academiei, Bucureşti, 1963, p. 227.

[119] Gustav Kisch, *Siebenbürgen im Lichte der Sprache*, Hermannstadt, 1929, p. 56.

[120] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Editura Academiei, Bucureşti, 1963, p. 54.

[121] I. I. Russu, *Illirii, istorie – limba şi onomastica – romanizarea*, Editura Academiei, Bucureşti, 1969, p. 185.

Acestea ne determină să gândim că limba tracică poseda termenul *cal*, pe care îl poseda şi lat. *caballus*, însemnând „cal prost, cal castrat"; dar latinii au împrumutat cuvântul din gr. *χαβαλλης*. În ceea ce priveşte caii geto-dacilor, sursele antice sunt edificatoare: „Un obicei aparte al întregului neam scit şi sarmat constă în castrarea cailor, pentru a-i mai îmblânzi"[122]; informaţia este cât nu se poate de bine completată de Arian: „... în ţările misilor şi ale geţilor, sau în Sciţia şi Illiria, cerbii se vânează de pe cai sciţi sau illiri. La început, aceşti cai nu sunt buni de călărit. Când îi vezi, eşti înclinat să-i disprețuieşti, asemuindu-i unui cal tesalian sau sicilian ori din Pelopones. Dar ei sunt în stare să îndure orice osteneală. Atunci abia îţi dai seama că un cal iute, mare şi năvalnic, nu rezistă, pe când calul slab şi râios îl ajunge pe celălalt, şi apoi lăsându-l în urmă, se năpusteşte asupra vânatului"[123]. Dar chiar şi în această lucrare, Arian nu foloseşte *χαβαλλης* ci *ίππος*, primul termen fiind folosit rar în operele scriitorilor greci şi latini. Noi socotim că atât grecii, cât şi latinii, au împrumutat pe *caballus* din limba traco-getică pentru a numi, prin comparaţie, caii din Tesalia, Pelopones şi Sicilia. În sprijinul acestei afirmaţii vin şi antroponimul *Cabaletus*, precum şi celelalte antroponime traco-illire cu baza Cal– şi latinizate Cabal–.

Călușul din zona istorică Vlaşca întăreşte şi concluziile de ordin lingvistic. Nu este lipsit de semnificaţie nici faptul că în această zonă, „călușar" era socotit sinonim cu voinic, frumos, iar calul, în concepţia ţăranului român, este simbolul frumuseţii şi inteligenţei.

Faptul că în nordul Bulgariei călușarii sunt numiţi „rusalci" consolidează şi mai mult originea getică a Călușului şi a Rusaliilor, precum şi împrumutarea de către slavi a zeităţii *Rusalka*, dintr-un fond mult mai vechi.

Nu excludem nici originea getică a cuvântului *vătaf* (var. reg. vătaş, vătav), a cărui proveniență în mod greşit se crede a fi slavă, „Cf. ucr. vataha, pol. wataha, bg. vatah"[124]. I. A. Candrea socotea cuvântul vătaf „probabil de origine tătară; vataha «ceată» (de unde pol. rut. vataha, rus, vataga)", dar observă: „cuvântul a trecut din graiul ciobanilor noştri în limbile mai tuturor popoarelor cu care aceştia au venit în contact în

[122] Strabon, *Geografia*, VII, 4, 8.
[123] Arian, *Tratat de vânătoare*, 23, 2.
[124] *DEX*, 1975, p. 1010.

migraţiunile lor"[125]. Samuil Micu, după cum am mai arătat, spunea: „cel ce era la romani *Vates*, la românii noştri este *Vătaf*".

Vătaf mai era denumit şi centurionul roman, comandant peste o sută de oameni, tradus, începând cu Codicele Voroneţian şi Coresi, cu termenul sutaş. Vătaful Căluşului de pe Valea Drâmbovnicului era nu numai conducător, dar şi un „vrăjitor", un „preot" cu puteri divine, date de Tatăl Ceresc, de Zău, ceea ce-l apropia de sensul din limba latină. Nu este exclusă nici posibilitatea existenţei cuvântului la mai multe popoare antice, de vreme ce există această rădăcină comună *vat–*; problema rămâne încă neclară.

Apropiindu-ne de încheierea studiului nostru, amintim că „Singurele elemente de cultură care-şi pot prelungi viaţa de-a lungul istoriei unui popor sunt cele folclorice: rituri precreştine, practici magice. Acestea toate sunt legate de religiile locale cu caracter păgân, pe care creştinismul nu a izbutit să le distrugă"[126].

După cum am văzut, Rusaliile, socotite astăzi sărbătoare creştină, au în totalitate un conţinut precreştin, cu rădăcini trimilenare; ele constituie principalele sărbători ale perioadei calde a anului din zona carpato-danubiano-pontică, aşa cum perioada Crăciun - Anul Nou înseamnă principalele sărbători de iarnă din spaţiul românesc.

Monoteismul geto-dacic, cu fondul său trimilenar de rituri şi ritualuri, magie, vrăji şi descântece, păstrate până la instituirea blestemului bolşevic, a grăbit creştinarea noului popor plămădit după anul 106, cu un creştinism specific poporului român, a cărui structură socială, lingvistică şi sufletească s-a bazat pe fondul autohton, getic. „În contextul legăturilor materiale (economice), sociale, „politice", cu lumea romană şi romano-bizantină, populaţia daco-getă şi-a însuşit şi elemente de viaţă spiritual-creştină, aceasta şi ca urmare a spiritualităţii civilizaţiei romano-latine. În cadrul vieţii spirituale, treptat, firesc şi nemijlocit, creştinismul latin şi ortodox s-a impus, grăbind, se pare, romanizarea şi apoi întărind romanitatea în spaţiul carpato-danubiano-pontic"[127]. „Apoi, trebuie reţinut că, cultul creştin-primitiv are un caracter sătesc, ţărănesc. De altfel, limba vechilor documente şi cărţi religioase româneşti este

---

[125] I. Aurel Candrea, *Dicţionarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească"*, Bucureşti, 1931, p. 1405.

[126] P. I. Panaitescu, *Introducere în istoria culturii româneşti*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1969, pp. 47-48; cit. şi: Ion T. Dragomir, *Danubius*, Galaţi, 1971, p. 20.

[127] Ghenuţă Coman, Contribuţii la cunoaşterea fondului etnic al civilizaţiei secolelor V-XIII în jumătatea sudică a Moldovei, *Carpatica*, XI, Bacău, 1979, p. 209.

limba satului, limba țăranilor. In sfârşit, mai trebuie reținut că, cultul creştin ortodox prin caracterul său sătesc, țărănesc, a contribuit la unitatea de limbă a tuturor comunităților etnice daco-romane şi româneşti din spațiul carpato-danubiano-pontic. În acest context populația din aria teritorială menționată mai sus s-a demarcat de lumea „păgână", „barbară" din jur prin noțiunea de creştin, care, se pare, avea sensul de roman, iar mai târziu de român"[128]. Că noțiunea de creştin este sinonimă cu cea de român[129] ne-o dovedeşte graiul femeilor vârstnice din zona istorică Vlaşca, acestea folosind, în egală măsură, „rumân" şi „creştin", la fel cum veteranii de război, când povesteau, spuneau că „au murit mulți creştini" în loc de „au murit mulți români". Este încă o dovadă în plus că ortodoxismul românesc este un creştinism specific, care a contribuit, prin primitivismul său nealterat, la menținerea unității naționale a românilor din tot spațiul geto-tracic romanizat, în ciuda vitregiilor care l-au bântuit timp de două mii de ani. Multe ritualuri străvechi ale acestui creştinism primitiv, care dădeau un farmec deosebit vieții țărăneşti din spațiul românesc, printre care şi Călușul, au fost distruse de cei ce ne-au pus cizma roşie pe grumaz, cu sprijinul intern al trădătorilor bântuiți de neştiință, lene, beție şi prostie. „Nu ne lamentăm în fața unui fapt aproape inevitabil, dar trebuie să o spunem că oficialitățile locale au jucat un rol negativ în acest act de degradare şi distrugere. L-au grăbit"[130], iar în județul Argeş, „oamenii noi" puşi să conducă destinele istoriografiei au contribuit din plin la scopul propus: ştergerea engramelor memoriei naționale, dacă nu ar fi să ne gândim decât la unul dintre directorii Muzeului Județean Argeş.

[128] *Ibidem*, p. 110.

[129] Vasile Arvinte, Le nom ethnique român et la création du nom de l'état national Romania, *Revue Roumaine d'Histoire*, 1977, pp. 439 şi urm.

[130] Horia Barbu Oprişan, *Călușarii*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1969, p. 100.

UN ALT RITUAL CARE ERA ÎMPLINIT DE RUSALII ŞI A RĂMAS NECUNOSCUT: BATEREA ŢĂRUŞULUI

Un ritual vechi de peste 3.000 de ani, împlinit pentru ultima dată în anul 1837, a fost *baterea ţăruşului*. Toate dicţionarele noastre consemnează s. m. ţăruş ca fiind un „par mic ce se bate în pământ", în special cu scopul priponirii unui animal. După cercetări îndelungate am ajuns la concluzia că ritualul s-a desfăşurat doar în zona sudică a judeţului Dolj, în fostul judeţ Romanaţi, în sudul judeţului Olt, în judeţul Teleorman şi în zona istorică Vlaşca – Ţara Vlaşca. În restul ţării s-a folosit vb. I, tranz. *întemeiá*, *întemeiez*, fără nici o remiscenţă în ceea ce priveşte ritualul „baterii ţăruşului". Nu excludem existenţa obiceiului şi în alte zone ale ţării; dispărând în evul mediu, cu timpul a căzut în uitare, astfel că la sfârşitul secolului al XIX-lea, marii etnologi Simion Fl. Marian, Nicolae Densuşianu şi B. P. Hasdeu nu l-au consemnat, cu toate că în regiunile amintite expresia „au bătut ţăruşul", cu înţelesul de „au întemeiat satul", a dăinuit până la sfârşitul secolului al XX-lea.

În cadrul dispoziţiilor Departamentului Treburilor din Lăuntru, Regulamentul organic, în alineatul art. 151, prevedea: „De a primi cuviincioasele măsuri pentru întâmpinarea strămutării sătenilor de a li se face înlesniri, îndatorându-se să-şi clădească lăcuinţe regulate şi de odihnă, cu grajduri şi cu îngrădirile trebuincioase, pentru îmbunătăţirea legumelor, a sădirii pometurilor şi mai vârtos, a dudăriilor pentru creşterea gândacilor de mătase"[131].

Unul din satele care s-au conformat imediat, fără nicio împotrivire la dispoziţiunile de strămutare din 1837, a fost Aleşii ot Teiu din plasa Găleşeşti, judeţul Argeş.

Satul Aleşi a apărut în secolul al XVI-lea, urmare a arderii satului Balomireşti în timpul primei lupte dintre Radu Paisie şi Laiotă Basarab de la Fântâna Ţiganului de pe Valea Mozacului, de la 15 august 1537, domnitori păstraţi de memoria colectivă sub numele Vodă Călugurul (Radu Paisie) şi Vodă Păgânul (Laiotă Basarab), acesta din urmă omorât

[131] *Regulamentul Organic*, Bucureşti, 1847, p. 152.

de leşanul Cârlotea, în cea de a doua luptă de la Fântâna Ţiganului, de pe Drâmbovnic, de la 15 octombrie 1537[132].

După ardere, în 1537, satul Balomireşti nu a dispărut, aşa cum s-a afirmat[133], ci s-a separat de restul locuitorilor, bătând ţăruşul şi întemeind noul sat Balomireşti la limita sud-estică a moşiei Balomireasca, în Cotul Neajlovului, pe partea sa stângă, între Neajlov la est şi Valea Mare-Căcuţa la vest[134]. După baterea ţăruşului noului sat, aveau să-şi separe şi moşia de imensa moşie Balomireasca, pe care se vor forma satele Teiu din Deal şi Teiu din Vale.

După descoperirea întâmplătoare din anul 1940, pe baza dinarului din vremea lui Ferdinand I (1527-1564)[135], reiese clar că hotărnicia s-a făcut în urma hrisovului dat de Pătraşcu cel Bun voeivod la 7 iulie 1557 mai multor balomireşteni printre care se menţionează: ,,Şi iarăş să-i fie lui Neniul ocină în Balomireşti, partea lui, pentru că îi este veche şi dreaptă ocină şi dedină. Iar apoi, din trupul lui Neniul nu a rămas fiu, ci numai fiică, anume Brânduşa; după moartea lui Neniul să stăpânească fiica lui, Brânuduşa, ocina lui ca să-i fie pomană"[136].

Despre acest Neniul (Nania), tatăl Brânduşei din Balomireşti, s-a păstrat o puternică tradiţie până la jumătatea secolului al XX-lea. Cioban foarte bogat, cu mii de oi, a fost bun prieten cu un alt boier, cioban bogat şi atât de frumos, încât a intrat în legendă, îndrăgostindu-se de el şi ielele, una din iele devenindu-i soţie, „pe cioban l-a făcut vodă, adică rege". Fiind în vârstă, ciobanul ajuns vodă a murit, iar soţia sa ajunsă „muiere din zână", a fost ajutată de celelalte iele să-i înfrângă la Românesti pe boierii răsculaţi. Aşadar, este vorba cu siguranţă de Mircea Ciobanul şi de Doamna Chiajna, singura femeie „domnitor" din ţara noastră, care i-a zdrobit pe adversari în luptele de la Românesti-Mozacu (începutul lui octombrie 1559), Şerbăneşti-Argeş (înainte de 5 noiembrie 1559) şi la Boieni – 12-13 km sud de Piteşti (12 noiembrie 1559)[137].

---

[132] Ion Nania, „Datarea şi localizarea celor două lupte de la Fântâna Ţiganului date între Radu Paisie şi Laiotă Basarab", *Revista istorică*, Tomul V, Nr. 1-2, ianuarie-februarie 1994, pp. 155-160.

[133] I. Donat, S. Caracaş, Gh. Cioran, N. Ghinea, Gr. Popescu, Th. Rădulescu, *Indicele numelor de locuri*, D.I.R., B, veacurile XIII-XVI, Editura Academiei, Bucureşti, 1956, p. 4; D.R.H., B, V, 1983, p. 381.

[134] Ion Nania, *Mozăceni...*, pp. 102-103.

[135] *Ibidem*, p. 102.

[136] *D.I.R.*, XVI, III, 1952, doc. 74, p. 62; *D.R.H.*, B, V, 1983, doc. 94, p. 102.

[137] Ion Nania, Localizarea celor trei lupte purtate de Domna Chiajna, *Argesis*, Seria Istorie, X, Muzeul Judeţean Argeş, Piteşti, 2001, pp. 91-102.

Nu trebuie să ne surprindă că bogatul cioban Nania (Neniul) avea să ajungă vornic pe vremea lui Mircea Ciobanul şi să hotărnicească, aşa cum reiese din zapisul datat 11 februarie 1558, moşia Hareşenilor, fixând ca semne de hotar şi semne ridicate în momentul hotărniciei – „până în măgurele iazului şi până în piatra lui Neniul vornicul"[138]. În 1962, toponimul Piatra lui Nania încă mai era cunoscut în Arefu; „măgurele iazului" trecuseră în uitare, dispărând probabil prin aplatizare datorită timpului.

După tradiţia aleşilor balomireşteni – cei care au „bătut ţăruşul" satului Aleşi – după moartea bogatului cioban, nici Brânduşa şi nici urmaşii ei nu s-au mai ocupat cu oieritul, lăsând oile de pomană ciobanilor care le păşunau vara în munţi. Nu ne-a surprins aşadar faptul că în 1962 mai dăinuia în Arefu familia cu numele Mortean, care indica originea – din Morteni, onomastic neatestat de dicţionarele noastre. După 11 iulie 1949, când comuniştii au instalat comitetele provizorii la primării, o perioadă scurtă a fost preşedinte al comitetului provizoriu al comunei Aref, Ioan I. Mortean din Aref[139], despre care sătenii nu aveau o impresie bună, socotindu-l *neam prost*, *răutăcios*, „parcă ar fi ţigan", „pripăşit pe aici, cine ştie de când şi de unde".

Dacă Nania, tatăl Brânduşei, împreună cu alţi balomireşteni au bătut ţăruşul noului sat Balomireşti pe Neajlov, câţiva aleşi de meserie au bătut ţăruşul pe stânga Drâmbovnicului, întemeind satul Aleşii la sud de actualul sat Buta şi de Coasta lui Cârlotea. Nemulţumiţi de faptul că, profitând de rang şi relaţii, Nania din Balomireşti şi fiica sa Brânduşa au acaparat partea de răsărit a moşiei, care de drept le aparţinea aleşilor, fixând hotarul pe Vâlceaua de lângă Pădure, în loc de vâlceaua Crevedia, cum se înţeleseseră la început, aleşii se vor declara ca aparţinând de satul Negraşi. Până în 1921-1922 s-a păstrat în câmpul Clin, la sud de Drumul Hotarului, numit şi Drumul Dristorian, la obârşia Vâlcelei de lângă Pădure, un stejar multisecular numit Stejarul Brânduşii, tăiat prin acei ani de Radu Niţulescu, noul proprietar al terenului.

Puţin mai spre răsărit s-a păstrat şi Lacul Brânduşii, numit de Nanieşti, dar şi de alţii, Lacul Pârţotinii, o mlaştină dispărută după colectivizare. Şi, ceea ce este foarte important, la sud-vest de Balomireştii de pe Neajlov, în pădurea Ţăvârleanca, s-a păstrat până după 1950, când

---

[138] *D.R.H.*, B, V, 1983, doc. 111, pp. 125 şi 126.

[139] Stanciu St. Stănciulescu, Ion St. Stănciulescu, *Aref, monografia satului*, Editura Arefeana, Bucureşti, 2006, p. 156.

pădurea a fost total defrişată, un alt stejar uriaş, cu numele Stejarul Brânduşii.

Aleşii, conform tradiţiei, pentru a fi ocrotiţi, s-au declarat ca aparţinând de Negraşi şi aveau să se păcălească: „s-au vândut rumânii, cu pământurile lor, într-o zi de Sfântu Gheorghe, boierului Trufanda", tradiţie păstrată până la jumătatea secolului al XX-lea, fără să se cunoască anul.

Memoria colectivă s-a dovedit a fi exactă. La 20 aprilie 1629, moşnenii din Negraşi s-au vândut rumâni, cu ocinele lor, lui Trufanda, mare vistier[140]. Din cei cinci moşneni care s-au vândut, doi au fost, conform tradiţiei, cu siguranţă din satul Aleşi: „eu Vâlcul, feciorul Oanei, cu 2 feciori, anume Soare şi Dragomir şi cu feciorii câţi ne va da Dumnezeu, za 4300 aspri... şi eu Naniia cu feciorii ce-mi va da Dumnezeu, za 3400 aspri"[141]. Singurul nume păstrat până astăzi este Nania. Vâlcul s-a moştenit în porecla Lupul, de fapt traducerea numelui slav, numele de familie schimbându-se cu timpul în Dogaru. Aceasta este o certitudine dovedită de faptul că până în anul 1940 pădurarul Gheorghe Dogaru din Leşile a deţinut un uriaş corn de bour transformat în corn de vânătoare, pe care scria „ceva de necitit" şi „doar un popă bătrân din Mozăceni a ştiut să citească" (preotul Ioan Musicescu), scriind că „bourul a fost vânat de Lupul Oanei", aşadar nimeni altul decât „Vâlcul, feciorul Oanei"[142]. Păcat că acest corn, de o valoare inestimabilă, a fost vândut de Gheorghe Dogaru în 1940 unui ofiţer neamţ.

Alţi câţiva aleşi au bătut ţăruş şi au întemeiat satul Cerani, atestat documentar abia la 9 martie 1650, când este consemnat Gavrilă ot Cerani, „chizaş şi mărturie", reieşind că era unul dintre boierii cu încredere în faţa lui „Iordachi postelnic, feciorul lui Trufanda vistier"[143].

Spre deosebire de locuitorii satului Cerani, cei din Aleşi, care nu au depăşit, conform tradiţiei, mai mult de 8-12 gospodării, au avut de înfruntat brutalităţile unor boieri care au devenit proprietari ai moşiei pe care se aflau, iar din documentele istorice nu se poate afla adevărul fără studiul tradiţiei. La începutul secolului al XIX-lea, o parte din moşia satului Aleşi ot Teiu a intrat sub stăpânirea paharnicului Dincă Olănescu, care îl stăpânea în anul 1831, când s-a efectuat recensământul populaţiei,

---

[140] *D.R.H.*, B, XXIII, 1969, doc. 252, pp. 178-179.
[141] *Ibidem*, p. 478.
[142] Ion Nania, *Mozăceni...*, p. 50. Vezi şi: *idem*, *Vânatul pe teritoriul României*, Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1991, p. 125.
[143] *D.R.H.*, B, XXXV, 2003, doc. 81, pp. 100-101.

în urma căruia s-a stabilit numărul feciorilor de muncă în folosul ocupanților ruși pentru fiecare sat.

Catagrafia din 1831 a plășii Găleşeşti începe cu satul nr. 1, Aleşii ot Teiu, aflat pe moşia Olăneasca, stăpânită de paharnicul Dincă Olănescu şi având un număr de 61 (!) de familii[144], contrar tradiției care a păstrat în memoria colectivă cel mult 8-12 fumuri. Situația este lămurită pe deplin de harta rusească alcătuită în 1835, pe care satul Aleşii ot Teiu apare doar cu 5-20 de familii[145]. Catagrafia din 1838 este lipsită de interes privind Aleşii ot Teiu, consemnând doar numele de botez al persoanelor, fără redarea familiilor şi numelor de familie.

Aleşii, care s-au format ca sat separat după 1537, la sud de Coasta lui Cârlotea, aveau să intre în conflict, în secolul al XIX-lea, cu unii boieri ca Dincă Olănescu şi Dristorian. După baterea țăruşului actualului sat (A)Leşi(le), în 1837, noii strămutați nici nu au vrut să audă de locuitorii pe care Dincă Olănescu voia să-i includă noului sat; oamenii lui Dincă Olănescu aveau să înființeze un cătun de adunătură – Buta –, imediat la nord de Coasta lui Cârlotea şi Drumul Sării, în imediata apropiere a fostei vetre a satului Aleşii ot Teiu.

Aleşii (leşanii < s.m. leşan) – care se socoteau dintotdeauna vânători domneşti – îi respingeau cu hotărâre pe buteni, socotindu-i clăcaşi leneşi, hoți lipsiți de omenie şi demnitate şi, pentru a nu intra în conflicte directe cu ei, pentru că le încălcau teritoriul, fosta vatră a satului, s-au pus sub ocrotirea boierului Matei Cioranu din Bârlogu care, în 1860, când (A)Leşi(le) era „înjugat cu satul Bârlogu", le făgăduieşte construirea unei biserici, pe considerentul că acum satul are 60 de familii – afirmație inexactă; Matei Cioranu căuta, ca şi Dincă Olănescu în 1831, să includă şi cătunul Buta – şi „a suferit destul din cauza depărtării", „atât în datoriile pastorale de preot de biserică, precum şi de învățătura copiilor..."[146].

Matei Cioranu nu s-a ținut de cuvânt şi nu le-a mai construit biserica promisă, cu toate că prin 1859-1860 când Cioranu şi-a defrişat pădurea Negraşi, aflată între pădurile Leşanca la nord şi Romanați-Zidurile la sud, a tăiat şi din pădurea dinspre răsărit, de peste Crevedia, care aparținea comunei Morteni, iar leşanii au ajuns să depună mărturie

---

[144] Ion Donat, Ion Pătroiu, Dinică Ciobotea, *Catagrafia obştească a Țării Româneşti din 1831*, Editura Helios, Craiova, 1999, p. 80.

[145] Constantin C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului XIX*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1957, p. 209.

[146] *A. N. D. J. Argeş*, dos. 22/1860, f. 1.

mincinoasă în favoarea lui[147], ajungând până la îngroparea unei „pietre de hotar", de fapt o piatră de râşniţă care aparţinea leşanului Ion Nania pe care, la dezgropare, avea să se găsească iarbă proaspătă, îngropată odată cu piatra în timpul nopţii.

Deşi aleşii erau şi ei rumâni de la 20 aprilie 1629, păzeau cu sfinţenie fosta lor moşie şi respectau pe boierii proprietari, cu condiţia ca nimeni să nu le încalce „moşia", adică ocinile cu care se vânduseră în 1629. După baterea ţăruşului pe noua vatră din 1837, butenii nu le respectau fosta vatră, veche de peste 300 de ani, de la sud de Coasta lui Cârlotea, ceea ce a declanşat o mânie de mare amploare, unică pe văile Drâmbovnicului şi Mozacului. Răscoala a fost atât de puternică, încât ziarul bucureştean „Universul", nr. 10/30 Aprilie 1888 consemna: „Corespondentul nostru din Piteşti ne scrie: La cătunul Leşi, comuna Negru (sic!) plasa Cătuneana Găleşeşti judeţul Argeş locuitorii de pe moşia d-lui G. Cantacuzino s-au răsculat. Un pluton de 240 oameni (călăraşi) din regimentul 2 călăraşi sub comanda locotenentului Crăiniceanu s-a trimis la localitate pentru restabilirea ordinei şi arestarea vinovaţilor"[148].

Aşadar au venit 240 de călăraşi înarmaţi ca de război, împotriva a 50-60 bărbaţi înarmaţi cu bâte, arcuri şi câteva puşti cu cremene, care ameninţau nu pe boierul G. Cantacuzino, ci pe butenii care le încălcau moşia, vatra fostului sat Aleşi. Când a sosit armata, aleşii (leşanii) erau pe Drâmbovnic; butenii, care fugiseră din casele lor, au încercat să se apropie; leşanii i-au alungat, fără teamă de armată.

De atunci butenii nu au mai îndrăznit să le încalce moşia, să mai treacă vitele la sud de Drumul Sării, adică la sud de Cotul Malului şi Coasta lui Cârlotea.

În fruntea răsculaţilor din Leşi se afla Stan Micu, născut la 6 iunie 1851, cu talia de 1,69 m, cu Facia Smeadă, Fruntea potrivită, Ochiĭ Căprui, Nasul, Gura, Bărbia potrivite, Părul, Sprâncenele negre, Ciupitŭ de vărsatŭ[149], înscris în Batalionul 4 vânători la 11 Aprilie 1872 ca Recrutŭ picat la Sortz sun Nr. 78 Plasa Gălăşeşti, Distr. Argeşiu, Classa Annuluĭ 1872, Venitŭ la corp la 15 Aprilie 1872, Venitŭ din rezervă 4

---

[147] „Adevăru Triumfătoru", în: *Supliment la Românul*, No. 176, 1860.

[148] *Răscoala ţăranilor din 1888, Documente şi mărturii privind istoria R.P.R.*, îngrijite de acad. Mihail Roller, Editura Academiei, 1950, p. 270.

[149] Divisia militara teritoriala, armata permanenta allu IV-lea la Batalion Venatori – Livret individual Micu Stan, Matriculat sub Nr. 1072, p. 3, livret aflat în arhiva autorului.

Aprilie 877[150], nu sci carte, pune degetu[151]. Liberat în reservă la 1876, Aprilie 15. Ne cerându nu i sau datŭ un certificat de bună conduită[152].

În perioada efectuării celor 4 ani de armată s-a remarcat de la bun început ca fiind unul din cei mai buni trăgători. În 1872 s-a remarcat la tragerile individuale pentru clasare, la tragerile din câmp, la 500 m; din 40 de gloanțe trase, a avut 28 gloanțe lovite, obținând 39 de puncte. La tragerile individuale pentru clasare din 1873, la distanțe cunoscute şi distanțe necunoscute, din 70 gloanțe trase a avut 57 gloanțe lovite, obținând 88 de puncte, pentru care i s-a conferit Premiul 2. La tragerile pentru clasare din 1874, în aceleaşi condiții, din 70 de gloanțe, 55 lovite, 84 de puncte, obținând acelaşi Premiu 2. În 1875, tragerile pentru clasare au avut loc numai la distanțe cunoscute: din cele 30 de gloanțe trase, au fost 28 lovite, obținând 49 de puncte şi acelaşi Premiu 2[153]. La 4 aprilie 1877 fostul soldat sorțar Micu Stan în corpul Batalionului 4 vânători, participând la războl timp de 1 an, 3 luni şi 12 zile, în aprilie 1878 a fost recompensat cu *Trecerea Dunării* şi *Virtutea Militară* prin Ord. de zi Nr. 112[154].

Prezentarea persoanei care a condus răscoala din 1888 împotriva butenilor era obligatorie, întrucât a lăsat nepotului său Micu Gh. Ion o adevărată comoară etnoculturală şi istorică. La răscoala declanşată împotriva butenilor, pe care i-a izgonit din cătunul lor amenințându-i că le va arde casele, au participat circa 50-60 leşani. Cifra este foarte exactă, dovedind că în 1831 Catagrafia a fost exagerată, incluzând şi pe buteni, dar şi pe alții dinspre Ciupa, întrucât în 1888 ar fi însemnat ca Leşile să aibă cel puțin 100 de familii, cu 110-130 de bărbați. Privind anii 1887-1888, când satul se numea Leşile, sau Leşile-Negraşi, şi aparținea de comuna Bârlog, avea 41 de case şi 200 de locuitori[155]. În 1912, satul Leşile făcea parte din comuna Teiu, avea 72 de familii, din care 29 răzeşi, 12 împroprietăriți şi 31 fără pământ, cu un număr de 310 suflete[156]. Este

---

[150] *Ibidem*, p. 4.
[151] *Ibidem*, p. 5.
[152] *Ibidem*, p. 10.
[153] *Ibidem*, pp. 12-13.
[154] *Ibidem*, p. 9. Cele două livrete militare, decorațiile, insigna pentru Premiul 2 „de dare la semnŭ" şi brevetele se găsesc în colecția noastră.
[155] George Ion Lahovari, *Dicționar al județului Argeş*, Societatea Geografică Română, Bucurescĭ, 1888, p. 110.
[156] Dinică Ciobotea, *Istoria moşnenilor*, Vol. I, Partea I (1829-1912), Editura Universitaria, Craiova, 1999, p. 166.

clar că la 1831 catagrafia a fost alcătuită după voința paharnicului Dincă Olănescu, împotriva voinței locuitorilor din Aleşii ot Teiu, care se aflau pe Valea Drâmbovnicului, la sud de Coasta lui Cârlotea; această catagrafie aberantă includea pe toți locuitorii de pe moşia paharnicului.

Tradiția s-a dovedit extrem de exactă. Pe de altă parte, Micu Stan a fost un vânător cum rar se întâlnea pe vremea aceea şi nu numai. Vâna cu predilecție aripate, mai ales în timpul pasajelor de toamnă şi primăvară, când nu greşea un glonț. Avea o armă de război capturată de la un turc, amintire cu care se mândrea permanent.

Nepotul său, Ion Gh. Micu, ne-a dăruit în toamna anului 1959 o monetă cu o deosebită semnificație nu numai pentru familia respectivă, ci şi pentru cunoaşterea etnoculturii din Țara Vlaşca, rămasă necunoscută. Este o monetă foarte frumoasă, de 5 franci, bătută în 1850 de Republica Franceză, din argint, cu diametrul de 37,5x37,2 mm. Moneta a fost pusă pe masa ursitoarelor, împreună cu alte obiecte, în noaptea de 6 iunie 1851, ziua naşterii lui Stan Micu. Moneta de argint sau de aur însemna o viață prosperă pentru cel venit pe lume; avea noroc în afaceri, parte de bani şi de belşug.

În Țara Vlaşca, această credință era atât de înrădăcinată încât banul respectiv era purtat uneori toată viața, cusut în brânişorul nădragilor sau în şerpar. Aşa ne explicăm existența multor monete de argint străine, existente în satele din zonă, chiar şi din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când România avea propriile monete de argint; tradiția păstra ritualul; moneta trebuia să fie neapărat străină, „aşa cum s-a pomenit"; „în toate drumurile printre străini, ursitoarele te ocrotesc, te feresc de primejdii"[157]. Stan Micu a purtat moneta, bine cusută, să nu se tocească, în timpul armatei, dar şi în război. A fost ocrotit, a avut mare noroc şi izbândă deplină; urmaşii săi erau convinşi de acest lucru. Sunt doar câteva exemple din meritele pe care le-a avut şi pentru care l-am amintit. Mai amintim că a fost unul din oamenii de mare încredere ai boierului Cantacuzino. Era nelipsit de la vânătorile boiereşti, iar tatăl său, Mihu zis Uşurelu, a fost unul din cei şapte bărbați care au împlinit ritualul baterii țăruşului în 1837.

Viteazul veteran Micu Stan a fost martor la ultima hotărnicie a moşiei din ziua de Sf. Gheorghe 1894 (23 aprilie); nepotul său cunoştea toate amănuntele. Să mai amintim că Micu Stan a fost un virtuos cornist, care dădea semnalele la toate vânătorile colective, un doinitor desăvârşit

[157] Ion Nania, *Mozăceni*..., pp. 210-211.

din fluier, caval, solz şi frunză. Din timpul vieţii s-a bucurat de un respect deosebit, devenind personaj de baladă, care s-a cântat pe la nunţi şi petreceri până la izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial.

Baterea ţăruşului noului sat (A)Leşi(le) s-a făcut imediat ce ocârmuirea a dat poruncă de strămutare, deci în anul 1837, memoria colectivă dându-ne posibilitatea să calculăm cu exactitate chiar şi anul. Atunci au venit Aleşii de pe Drâmbovnic – opt familii, şapte familii din cătunul Cerani, şase familii dintre cele risipite spre Ciupa şi alte trei-patru dinspre Poiana Catalanului şi dinspre Romanaţi; din această parte au venit strămoşii lui Marin Voicu Neagu şi Ilie Micu, aşadar 24-25 de familii; către sfârşitul secolului trecut s-a stins familia descendentă din Ilie Micu.

Pentru împlinirea ritualului „baterii ţăruşului" au fost aleşi trei bărbaţi: Cârlotea şi Nania, veniţi din Aleşi, şi Sisu, venit din Cerani, dar care se considera tot din Aleşi, întrucât gospodăria şi târlele lui erau între cele două cătune, în câmp. Ritualul baterii ţăruşului prevedea alegerea mai întâi a celor trei bărbaţi, de către femeia cea mai în vârstă şi aprobaţi apoi de toate femeile colectivităţii prin strigăte: „Vrednic este!", ţinându-se seama de hărnicie, de numărul de oi pe care-l aveau, dar şi de curajul şi vitejia de care dăduseră dovadă înaintaşii. Aceştia trei erau aleşi în ziua Stratului Rusaliilor, în a patra joi după Paşte, dimineaţa, când răsărea soarele, iar ei trebuiau să aleagă „locul împlinirii", adică locul în care trebuia bătut ţăruşul. Toată colectivitatea mergea până în *amproor*, adică înainte de amiază (orele 9-10), în locul hotărât de cei trei.

Aici, la propunerea lor, mai erau aleşi încă patru bărbaţi, de data aceasta aprobaţi de bărbaţii comunităţii, tot prin strigătul „Vrednic este" şi prin ridicarea mâinii drepte. Aceşti patru bărbaţi au fost: Mihu Uşurelu, tatăl lui Micu Stan, viteazul soldat din timpul războiului din 1877-1878 – familia poreclită Gherlani, după locul unde s-au aşezat, cu mulţi gherlani în maluri, şi care nu este rudă cu ceilalţi Miculeşti, din neamul Trăncanilor, vestiţi hoţi de cai, niciodată dovediţi de ocârmuire; reuşeau dintr-un cal negru corb să-l facă ţintat pe tot corpul cu gri, cu ajutorul sucului de măcriş şi cu mămăligă caldă, încât nici stăpânul lui nu-l mai cunoştea. Al doilea ales a fost Tăbarcă, tatăl lui Preduşcă, din care se trage familia Stanciu. Al treilea ales a fost Gau, din care se trage familia Neacşu, iar al patrulea a fost Bârburacu din care se trage familia Joiţa. Toţi patru erau din Cerani, sau din zona dintre Aleşi şi Cerani. Alţii voiau să aleagă pe unu, Bărzoi, din care se trage familia Ghica, dar ăsta venea de pe Olăneasca şi s-au opus toţi cei din Cerani. Locul ales pentru baterea

ţăruşului a fost la vest de Ulița Veche, chiar lângă drum, la Puțul Nanieştilor. Toți cei patru aleşi de bărbați se supuneau hotărârilor luate de primii trei aleşi de către femei.

Pentru baterea ţăruşului, în poiana stabilită, construiau mai întâi o *covergă-surlă* (în formă conică), învelită cu rogojini, pentru a fi feriți de ploaie şi în care, în fiecare noapte, făceau de pază câte doi din cei şapte. În covergă, tot în ziua Stratului Rusaliilor, se aprindea focul prin frecarea a două lemne de alun uscate, cu credința că prin acest procedeu, viitoarea aşezare va fi ferită de trăsnete şi incendii. Aprinderea focului cu amnarul şi cremenea era exclusă, mai ales că de cele mai multe ori cremenea folosită la scăpărat provenea din lame de silex (unelte neolitice şi din epoca bronzului), socotite ca fiind săgeți căzute din trăsnete şi care se găseau la Măgura Căluşarilor şi Burina, prin Butița şi Cerani, dar şi prin prundişurile Drâmbovnicului. Ziua stătea în covergă un singur bărbat care întreținea focul.

În Sâmbata Rusaliilor femeile trebăluiau pentru împlinirea obiceiurilor tradiționale specifice acestor sărbători, în timp ce toți bărbații se adunau odată cu răsăritul soarelui în poiana stabilită, unde stăteau cu fața spre răsărit, având în dreapta coverga, obiceiul fiind împlinit de cei şapte, tot cu fața spre est. Unul din cei trei aleşi de femei aducea un par lung de trei coți, cam doi metri[158], lemn de stejar verde (gorun sau gârniță; era exclus cerul), fără noduri, gros cam cât brațul la cot. Cei şapte bărbați stăteau în genunchi, descoperiți, spre răsărit şi cu mâinile pe par; la propunerea celui mai în vârstă hotărau numele satului care, de fapt, era hotărât de întreaga colectivitate cu câteva zile mai înainte, prin consultarea „bătrânilor".

Toți bărbații se descopereau şi se închinau în genunchi, în timp ce aducătorul parului rostea: „Doamne Zău, Ziditor al pământului şi al cerului, Tată Ceresc, ocroteşte-ne cătunul... (i se spunea numele) şi pe toți cei ce vor locui aici, în vecii vecilor" şi toți rosteau: „Ocroteşte-ne, Doamne, vitele şi oile şi fereşte-ne de ispita celui necurat şi a celor barbari care vor râvni la vatra şi moşia noastră!". Toți se sculau şi puneau mâna pe par şi spuneau: „Doamne Zău, vom rămâne credincioşi şi ne vom da viața pentru glie!". După rostirea jurământului, bărbatul mai în vârstă dintre cei şapte (în cazul de față, Tatomir Nania), ascuțea parul la capătul de jos, în partea dinspre tulpină. Ceilalți şase îl țineau, iar cel

[158] I. Ghica şi D. A. Sturdza, *Greutăți şi măsuri*, Bucurescĭ, 1873, p. 17, estimau cotul la 0,664 m, ceea ce corespunde tradiției din Leşile.

care-l ascuțise îl bătea cu un mai în pământ, cam două palme. În capătul țăruşului puneau o opincă nouă, neîncălțată.

La ora prânzului, toate femeile noului cătun veneau cu mâncare şi vin, aşezau pe iarbă şervete înflorate cu roşu, pe care se aşezau străchinile şi bărdăcile, vinul, mâncarea. Femeia cea mai în vârstă afuma cu o bucată de cârpă (maramă) ponosită, dând ocol poienii, începând din colțul sud-estic, spre apus, apoi spre miazănoapte, spre răsărit şi spre miazăzi şi ajungea în punctul de plecare. În timp ce afuma, bătrâna spunea un descântec pentru îmbunarea Rusaliilor, un fel de rugăciune către Rusalii pe care, pe atunci, o ştiau nu numai femeile bătrâne, dar şi bărbații; femeile afumau cu cârpă şi descântau dând ocol caselor, curții, binalelor, dar descântau şi vitele, oile şi târla în sâmbăta, duminica şi în lunea Rusaliilor, în zorii zilelor respective; descântecul era:

Rusalii sfinte,
Fete veşnic tinere
Ale maicii Vinere,
Ieşiți din muzane
Şi de pe moldane,
Ocoliți şi ocrotiți
Cătunul şi întregul sat
Cu pământul de arat,
Păşunile,
Pădurile
Şi apele,
Că toate sunt sfinte
Şi numai de voi sunt păzite,
Sau risipite,
După voința voastră,
Dar şi după păcatele şi credința noastră,
Ocrotite sau paradite de voi din început
Şi până-n sfârşit,
În vecii vecilor,
Noi oamenii ne închinăm
Vouă şi ne rugăm:
Opriți furtunile,
Grindinile
Şi toate relele
Şi toate năvălirile
Barbarilor,

Tătarilor
Şi muscalilor,
Să dea-nainte
Oameni şi vite,
Cu case bogate,
Stâne curate,
Cu lanuri înrodate
Pe unde sunt sămănate
Pe ogoare de Dumnezău date
Dar numai de voi pot fi paradite sau înrodate!

După ce mâncau şi se închinau, se prindeau în horă toţi bărbaţii, apoi femeile, după care se prindeau flăcăii, fetele şi jucau după fluiere şi cavale în jurul ţăruşului, până spre seară, înainte de asfinţit. Jocul începea şi se încheia cu Hora Mare. Ţăruşul şi poiana erau păzite zi şi noapte până în prima duminică după Rusalii, când focul era stins cu apă adusă din fântâna Burina şi se juca hora toată ziua.

În locul ţăruşului urma să se sape puţul din care lua apă întregul cătun. Pentru puţ se săpa mai întâi groapa şi apoi se înălţau vizurile de jos în sus, din lemn de stejar, prin îmbinare în scoabe la capete. Primul puţ, Puţul Nanieştilor, a fost săpat şi meşteşugit în vara anului următor baterii ţăruşului. Puţul Nanieştilor de azi, lucrat din ciment armat, este al treilea în locul în care s-a bătut ţăruşul; un puţ din lemn dura cam 40-45 de ani.

Ritualul baterii ţăruşului impune câteva concluzii semnificative pentru cunoaşterea istoriei noastre multimilenare pe vatra carpatică. Rusaliile constituie o sărbătoare care se pierde în negura mileniilor. Faptul că alegerea primilor trei bărbaţi era hotărâtă de femei, iar după baterea ţăruşului o bătrână afuma cu o bucată de cârpă (obiect de îmbrăcăminte femeiască) şi descânta poiana, indică obârşia matriarhală a Rusaliilor; toate celelalte aspecte dovedesc cultul solar şi o puternică amploare a sărbătorii în epoca bronzului, când, de la aşezările de tip tell din neoliticul târziu, s-a trecut la aşezarea risipită – răsfirată pe un spaţiu vast. Noua aşezare getică se numea cătun, cuvânt de origine autohtonă, geto-traco-illiră[159]. Prin descântecul bătrânei, Rusaliile erau invocate să ocrotească întreaga aşezare: „Cătunul şi întregul sat/ Cu pământul arat,/ Păşunile,/ Pădurile/ Şi apele...", dovedind cu prisosinţă că prin apelativul sat nu se înţelegea doar spaţiul locuit, vatra, ci cătunul împreună cu

[159] I. I. Russu, *Elemente autohtone în limba română, substratul româno-albanez*, Editura Academiei, Bucureşti, 1970, p. 91.

moşia, arătând cu certitudine că substantivul neutru sat nu poate proveni din lat. *fossatum* – „loc întărit, populat, cu şanţ de apărare", care ne ridică în trecut (*sic!*) până la satele ce se apărau cu mijloace proprii"[160], ajungându-se până la enormitatea că *fossatum* „se numea în limba traco-dacilor dava" şi alte aberaţii de acest fel[161]. Întrucât discuţiile lingviştilor şi istoricilor privind termenul sat le-am prezentat într-o altă comunicare[162], cele comunicate aici consolidează cele arătate acolo şi anume că românescul sat şi grecescul *σάτον(τό)* „suprafaţă pentru semănături, o anumită măsură" provin din străvechiul fond traco-elen[163], Herodot, părintele istoriei, arătând clar: „calipizii sunt Eleno-Sciţi"[164], aşadar vorbeau o limbă înrudită cu elena, dar aveau apucăturile (comportamentul) sciţilor; să nu uităm că acei calipizi erau geţi răsăriteni.

Ritualul baterii ţăruşului ne mai aduce un argument zdrobitor. Nici un dicţionar al limbii române nu dă originea substantivului „ţăruş", fie că omit proveniența, fie că îi dau etimologie necunoscută. Ritualul prevedea obligatoriu aşezarea unei opinci în capătul ţăruşului, al parului, după ce era ascuţit. Având în vedere acest obicei, nu excludem ca originea apelativului ţăruş să fie aceeaşi cu grecescul *τσαρουχι* „opincă".

Este bine cunoscut faptul că marii istorici ai lumii au ajuns la următoarea concluzie: „Către anul 2000, un grup de populaţii indo-europene coboară din regiunile carpato-danubiene şi, împărţindu-se în două ramuri, ocupă Grecia (primii greci)"[165]; „ionienii autohtoni au fost înghiţiţi ulterior de către dorieni"[166] şi „Este sigur că dorienii au venit din valea Dunării, de-a lungul Moraviei şi a Axiosului (Vardarului), unde au fost găsite cimitirele lor"[167]. Cunoaştem că vechii greci purtau sandale, iar geto-dacii purtau opinci. În perioada convieţuirii trecătoare a grecilor cu geto-dacii, cu siguranţă grecii au văzut ritualul baterii ţăruşului de către geţii din epoca bronzului care îşi întemeiau cătune, sate, aşezări

---

[160] Alexandru I. Gonţa, *Satul în Moldova medievală*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, pp. 38-39;

[161] *Ibidem.*

[162] Ion Nania, A fost satul românesc o fortificaţie militată prevăzută cu şanţuri de apărare?, *Argesis*, Istorie, X, Piteşti, 2001, pp. 73-79.

[163] *Ibidem*, p. 79.

[164] Herodot, *Istorii*, IV, 17.

[165] Pierre Lévéque, *Aventura greacă*, volumul I, Editura Meridiane, Bucureşti, 1987, p. 118.

[166] *Ibidem*, p. 58.

[167] *Ibidem*, p. 118; cit. şi: Gheorghe Isbăsescu, *Salonul de vară*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2003, p. 130.

statornice. Grecii au rămas impresionați de faptul că în capătul parului (gr. *παλούχι* „par" > lat. *palus* „par, stâlp") se punea o opincă; şi cum în capătul ţăruşului (al parului ascuţit) se punea opinca, grecii au numit opinca *τσαρουχι* (ţaruhi, ţăruş în limba geţilor şi în limba română), încât până în secolul al XIX-lea, grecii care luptau pentru eliberare, organizați după modelul vechilor frăţii, *άδελφοποιεΐς* şi *άδελφοποιοι* (fraţi făcuţi), se cunoşteau între ei după parola: când unul spunea *τσαρουχι* („opincă"), celălalt răspundea: *παλουχι* („par")[168].

Din mulţimea de cuvinte comune limbilor elenă şi română şi care nu pot fi înţelese de lingviştii şi istoricii români, pentru că nu cunosc adevărul izvorât din etnocultura noastră, vom reda mai întâi cuvântul „Dolofan, -ă, dolofani, -e, adj. (Despre fiinţe) Gras, durduliu, rotofei. –Et. nec."[169]. Etimologia acestui cuvânt aveam s-o aflăm de la un ţăran de geniu, Ioniţă Buică (n. Sisu Ion, 2 septembrie 1887), cuvânt pe care el îl cunoaşte mai întâi ca substantiv: „Dolofan se numeşte puiul cucului. Cucul, pasăre păcătoasă, nu-şi face casă, cuib ca celelalte păsări. El ţune ouăle în alte cuiburi, la presuri, pitulici, păsărele micuţe. Puiul cucului creşte-n cuibul pitulicii şi-i omoară pe bieţii puişori care rămân cât nuca". Aşadar, este clară originea comună a cuvântului românesc cu gr. *δολοφονια (ή)* „asasinat, omor pe ascuns"; *δολοφόνησις, εως (ή)* „asasinare, omorâre pe ascuns"; *δολοφονεω* „asasinez, omor pe ascuns".

Pe Valea Mozacului s-a păstrat, până la jumătatea secolului al XX-lea, numele străvechi, getic, al unui mamifer, nume total necunoscut în lume; este vorba de hilac - *Chanis* (*Thos*) *aureus L.* 1758; Ssp. *Canis* (*Thos*) *aureus moreoticus* Geoffroy, 1835) înlocuit de tc. *Çacal*. Numele animalului a fost consemnat de Dimitrie Cantemir la plural: *hylaces*[170], dar nimeni nu l-a „tradus"; l-au eludat, chiar şi în traducerile străine; abia în 1973 s-a încercat o „traducere": „e vorba, oricum, de un animal lătrător sau urlător, poate câini sălbatici?"[171]. Marele vânător anonim, Ioniţă Buică, de pe Valea Mozacului, ne mărturisea întotdeauna că el a vânat, cam prin anul 1905, un hilac, fără să-i cunoască şi un alt nume, iar după

[168] *Scrisori ale lui Ion Ghica către Vasile Alecsandri*, Tipografia Academiei Române, Laboratorii Români, Bucuresci, 1884, p. 69-70.
[169] *DEX*, 1975, p. 275.
[170] Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, Editura Academiei, Bucureşti, 1973, p. 236.
[171] *Ibidem*, r. 28 subsol.

descriere, noi am dovedit pentru prima dată, cu certitudine, că este *şacalul*[172] (<tc. *çacal*).

În februarie-martie 1954 a căzut cea mai mare zăpadă, cum nu se mai văzuse până atunci. Cu această ocazie au apărut în pădurile din zona Mozăceni şi „lupi de stuf". Un alt ţăran „genial", neştiutor de carte, Alexe Danciu din Babaroaga-Mozăceni, născut în 1887, ne mărturisea că „aşa lupi n-am mai văzut de pe vremea când eram băieţandru; se vânau prin Zidureanca şi Mozăceanca pe la noi, dar se numeau hilaci; vedeţi dumneavoastră, li s-a schimbat, sau li s-a uitat numele; sau poate aşa s-o fi numind acum, Dumnezău ştie, multe se schimbă"[173]. Este cea mai bună dovadă nu numai a existenţei hilacului în fauna noastră, ci şi a conservatorismului limbii noastre neaoşe, din fondul genetic. Specialiştii au aflat doar vb. gr. ὑλαω - „a urla", deşi trebuiau să cunoască faptul că Vespasian numea pe filosoful cinic Demetrios „... χύνα ὑλαχτουντα"[174]. Foarte important este şi faptul că hilacul este menţionat, tot pe Valea Mozacului, într-o baladă despre vânătorile lui Matei Basarab[175].

Un cuvânt desprins din ritualul „baterii ţăruşului", şi care a avut o mai mare viabilitate până la jumătatea secolului al XX-lea, căzut azi în uitare fără a fi consemnat de dicţionare, este s. n. *muzan*, -e, locul în care locuiau ielele şi rusaliile. Muzanul desemna o poiană mică şi frumoasă, cu umezeală şi iarbă neagră, crudă, cu flori multe, înconjurată de desişuri de netrecut, în care locuiau ielele şi în care omul nu trebuia să ajungă, pentru că putea fi pocit, să rămână beteag toată viaţa; era aşadar lăcaşul ielelor, un fel de „casă a ielelor şi rusaliilor". Este încă o dovadă puternică a moştenirii geto-trace.

Cunoaştem că în gr. şi lat. *musa* însemna muză, dar şi cântec, iar muzele din mitologia elenă au fost la origine nimfe ale izvoarelor şi poienilor, devenind apoi zeiţe ale cântecului şi dansului, purtătoare de liră. Or, ielele noastre nu sunt nişte zâne care farmecă prin cântecul lor? Fondul străvechi al mitologiei elene s-a moştenit deci până în zilele noastre în ielele de pe Valea Mozacului. Şi ceea ce este foarte important, dintr-un hrisov emis la 30 iulie 1535 de Radu Paisie, aflăm că domnitorul întăreşte popii Neagoe ocină în Romanaţii de la Muzan, partea care a

---

[172] Ion Nania, *Vânatul pe teritoriul României*, Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1991, pp. 245-246.

[173] Idem, *Mozăceni...* , p. 54.

[174] Dio Cassus, LXVI 13; Ion Nania, *Vânatul pe teritoriul României*, p. 246.

[175] *Idem*; Aspecte istorice şi etnolinvistice inedite din timpul lui Matei Basarab, *St. şi com.*, IV, Muzeul Câmpulung Muşcel, pp. 41-58.

cumpărat-o de la fiii lui Murgea[176]. Azi, pădurea înfricoşătoare prin copacii seculari şi subarboretul de nepătruns s-a rărit; nu mai au unde se ascunde ielele; muzanul, sălaşul lor legendar, a căzut în uitare; locuitorii satului Romanaţi, din mijlocul pădurii, au bătut ţăruşul, tot în 1837-1838 şi au întemeiat noul sat Mozacu[177].

Că tradiţia corespunde pe deplin realităţii, amintim că unul din participanţii activi la baterea ţăruşului noului sat Aleşii-Leşile a fost Petre Cârlotea, care şi-a adus fiul în copaie la vârsta de doi ani. Verificând documentele arhivelor, aflăm că Petre Cârlotea a murit la vârsta de 80 de ani în 1875, iar Badea Cârlotea, fiul său, avea tot în 1875, 40 de ani[178]. Aşadar Petre Cârlotea, născut în anul 1795, a bătut ţăruşul noului sat la vârsta de 42 de ani, aducându-şi fiul în vârstă de doi ani. Toţi locuitorii vârstnici din satul Leşile ştiau că ultimul care a purtat numele Cârlotea a fost Dumitru Cârlotea, fiul lui Badea, întrucât la naştere, cei trei fii ai lui Dumitru au fost „trecuţi" – înregistraţi cu numele de familie Badea, numele de botez al bunicului lor; acelaşi lucru ni l-au spus şi cei trei fii ai lui Dumitru: Marin, Florea şi Stan. La decesul lui Stan, survenit în ziua de 8 octombrie 1990, avea să se constate că deşi trăise cu numele Badea, la naştere, în ziua de 7 noiembrie 1903, a fost înregistrat corect: Cârlotea D. Stan – tata Dumitru, mama Stana[179].

Am insistat asupra numelui Cârlotea întrucât nu este consemnat de niciun dicţionar onomastic, deşi trebuie să fi existat şi în altă parte de vreme ce între localităţile Cârjei şi Livezile, lângă Brazda lui Novac, în judeţul Mehedinţi, am întâlnit toponimul Măgura lui Cârlotea. Interesantă rămâne şi semnificaţia numelui. Se ştie că principala metodă de vânătoare a fost dintotdeauna goana cu bătăiaşi denumită, în trecut, mai ales în zona de câmpie, cârlă[180], iar cel care îi aşeza pe vânători în ţiitori şi care numea pe cei doi cârligari (persoanele care „ţineau cârligul") şi conducea întreaga acţiune, adică organizatorul de azi, era cârlotea[181]. Conştienţi că din cele mai vechi timpuri, „de pe vremea când exista Ţara Vlaşca, aleşi

---

[176] *D.I.R.*, B, XVI, II, 1951, doc. 182, p. 188; D.R.H. , B, III, 1975, doc. 205, p. 344.
[177] Inf. Tantaná D. Stoian (n. 19 august 1888), Mozacu, octombrie 1956.
[178] A.N.D.J. Argeş, *Fondul Primăriei Comunei Teiu*, Pachet 238, Registrul 3067/1875, pp. 19 şi 20.
[179] 177 Certificat de deces D. 8 Seria 691294. Mulţumim locuitorului Ilie Nania care ne-a transmis aceste date în ziua de 6 aprilie 2008.
[180] I. G. Babeş, *Din plaiul Peleşului. Schiţe geografice, istorice şi economice*, Buscurescĭ, 1893, pp. 65-73.
[181] Ion Nania, *Mozăceni...*, p. 769.

(sing. aleş) însemna „vânători domneşti", care participau obligatoriu la vânătorile domneşti, când s-au separat de balomireşteni, în secolul al XVI-lea, şi-au numit satul Aleşi, nume pe care l-au dat şi noului sat căruia i-au bătut ţăruşul în 1837. Numele a evoluat în Leşi < (A) Leşi şi apoi articulat, în Leşile.

S-a afirmat că „Leşu este un nume care nu se ştie ce a însemnat iniţial: leş, „loc cu pădure tăiată", sau „loc pentru pânda vânatului, amenajat într-un tufiş"[182], care a dat naştere la o mulţime de toponime în toată ţara: Aleşi(i), Leş(i), Leşile, Leşnic, Leştioara, Leşu ş. a. În trecut, în toată ţara, „aleş se numea nu numai pânda, ci şi laţul, cursa şi plasa de pescuit"[183], iar „Locul de pândă amenajat mai statornic e leşnic"[184].

Lămurirea originii oiconimului (A)Leşi(le) se impunea cu atât mai mult, dacă avem în vedere faptul că într-un pretins dicţionar etnocultural, cu lipsuri, dar mai ales cu erori pe fiecare din cele 317 pagini, am citit inepţiile: „Leşile – toponim topografic (sic!) format fie pe baza apelativului slav lésă = „pădure" atestând, în acest caz, existenţa unor păduri în aria de construire a localităţii, fie pe baza apelativului leasă = „împletitură de nuiele, cu diferite utilizări, inclusiv, pentru păstrarea ştiuleţilor de porumb". Denumirea anterioară Aleşii ot Tei (sic!) indică, de fapt, separarea unor locuitori din Teiu, de vatra lor originară şi stabilirea în actuala arie a aşezării Leşile, element confirmat prin structura toponimului"[185].

Dacă lingvistul-istoric piteştean căuta să explice măcar într-un singur loc hidronimul Neajlov – de fapt trei hidronime la sud de Piteşti – şi oiconimul Neajlovel, citind, îşi dădea seama de ce aleşii – leşanii (< sing. leşan = vânător) – oameni simpli, nu cu ştiinţă şi învăţătură prin facultăţi, ştiau că aleşi înseamnă vânători şi că domnii veneau la vânătoare între Neajlov şi Drâmbovnic încă de pe vremea când exista Ţara Vlaşca. Cutremurătoare moştenire etnoculturală! Ei păstrau această tradiţie fără să ştie că la venirea slavilor, la sfârşitul secolului al VI-lea, cu siguranţă Ţara Vlaşca era condusă de un cneaz care avea şi o rezervaţie de vânătoare, prima rezervaţie de vânătoare din evul mediu din

---

[182] Vasile Ioniţă, *Nume de locuri din Banat*, Editura Facla, Timişoara, 1982, p. 139.

[183] Anton Oprescu, Vânătoarea în România. Arme şi unelte de vânat, *Revista vânătorilor*, anul XVIII, nr. 3, martie 1937, p. 18.

[184] Ionel Pop, Încă o dată despre terminologia de vânătoare, *Vânătorul şi pescarul sportiv*, anul XXXII, nr. 10(380), octombrie 1980, p. 7.

[185] Grigore Constantinescu, *Argeş – Dicţionar etnocultural*, Editura „Alean", Piteşti, 2006, pp. 262-263.

Europa, pe care slavii au denumit-o Neajlov. Numele este compus cu siguranță din cuvintele cneaz+lov. Limba română nu cunoaşte în afară de cneaz şi cnezat un alt cuvânt care să înceapă cu grupul consonantic cn-, ceea ce a făcut ca în denumire să fie eludată prima consoană, iar sunetul z s-a transformat în j, devenind Neaj+lov. În bulgară, lov înseamnă „vânătoare, pescuit, pescuire", dar şi „pradă, vânat" şi deci Neajlov are înțelesul de loc pentru vânătoare al cneazului, lov fiind sinonim cu lovişte; Neajlov era, aşadar, rezervație pentru vânătoare a cneazului de Vlaşca, din zona respectivă[186].

[186] Ion Nania, Rezervația pentru vânătoare a cneazului de Vlaşca, *Diana*, A. J. V. P. S. Timiş, Timişoara, anul IV, nr. 3, martie 1994, p. 16; Cit şi: *idem*, *Mozăceni*..., p. 456.

PRINDEREA FRAȚILOR DE CRUCE ȘI DAREA FETELOR DE SURATE

Un alt obicei străvechi a cărui împlinire avea loc de Rusalii a fost prinderea fraților de cruce și darea fetelor de surate. Obiceiul a fost consemnat și de Ion Ghica în scrisoarea sa către Vasile Alecsandri din 27 septembrie 1880: „Acei cari se prindeau frați de cruce mergeau la biserică îmbrăcați în haine de sărbătoare și acolo la ușa altarului, se înțepau fiecare cu un ac în braț, până scotea o picătură de sânge, pe care celălalt o lua cu limba, schimbau armele unul cu altul și pronunțau cuvintele: «Viața ta a mea și sufletul tău al meu»[187].

Pe văile Drâmbovnicului și Mozacului, băieții, în marea lor majoritate, se prindeau frați de cruce în Duminica Rusaliilor, foarte puțini în ziua Stratului Rusaliilor, dar nu în biserică, ci sub un stejar bătrân, în marginea pădurii și numai la împlinirea vârstei de șapte ani; dacă unul împlinea vârsta de șapte ani după Rusalii, obiceiul se împlinea anul următor. Procedeul era identic cu cel descris de Ion Ghica, dar rosteau altfel: „În fața lui Dumnezău, viața ta a mea și sufletul tău al meu, iar la grea încercare să le dăm unul pentru altul". După ce fiecare rostea aceste cuvinte, își schimbau câte un arc de jucărie, ceea ce dovedește că în secolul al XIX-lea schimbau arcuri adevărate. Apoi își mai dădea unul altuia câte o sarcină de păsat cu lapte și miere și câte o lingură de lemn; luau apoi câte o frunză de pelin pe care o mestecau și o înghițeau. Se sculau și se închinau cu fața spre răsărit, după care mergeau acasă la cel care era mai mare; aici mâncau păsat cu lapte și miere, dar nu pe cel din străchinile pe care le schimbaseră; acestea erau luate acasă.

Fetele, și mai puține decât băieții se prindeau surori, își dau de surori, în ziua Stratului Rusaliilor; mai toate împlineau acest obicei în Sâmbăta Rusaliilor, deci nu ca băieții în Duminica Rusaliilor, și după împlinirea vârstei de șase ani (nu de șapte), pe pragul casei la cea mai mare, fie chiar și cu o zi, sau sub un măr din curte sau din livadă, spunând una celeilalte: „Ții surată pân' la moarte?" iar cealaltă răspundea: „Țiu surată pân' la moarte". Apoi cea care răspunsese o întreba pe cealaltă, care răspundea la fel. Darea de surori sau surate a existat și în Cojocaru,

[187] *Scrisori ale lui Ion Ghica către Vasile Alecsandri*, 1884, p. 69.

județul Dâmbovița, până la instaurarea bolșevismului, dar fără să ni se precizeze clar ziua[188].

În deceniile al III-lea și al IV-lea din secolul trecut, obiceiul s-a modificat, și-a pierdut din moștenirea inițială. Din cauza defrișărilor, pădurile s-au depărtat de sate; băieții au început să se prindă frați de cruce pe pragul casei, ca și fetele, iar în locul arcului schimbau câte un briceag cu plăselele în formă de pește, cumpărat din târgul de Ispas, care avea loc la Buta, pe Valea Drâmbovnicului, în săptămâna Înălțării Domnului, sau din alte bâlciuri sau prăvălii.

După instalarea comunismului, începând din 1948, băieților li s-a interzis să se mai prindă frați de cruce, obiceiul fiind socotit a avea un scop dușmănos, antisocialist, antisovietic. În comerț nu se mai găseau materiale din care să se confecționeze ii și costume naționale, costume care, încetul cu încetul au fost interzise; purtătorii erau socotiți ca având obiceiuri chiaburești. Toate obiceiurile vechi de mii de ani au dispărut brusc. Cuceritorii, hotărâți să distrugă engramele memoriei naționale, știau că poporul român poate fi distrus mai ușor dacă i se distruge etnocultura și structura sufletească. Teama lor de cei care se prindeau frați de cruce o aveau încă din secolul al XIX-lea. „Eteria era formată după tipul vechilor frății, αδελφοποιεις și αδελφοποιοι (frați făcuți), turcește cardaslîc, utilizate în tot orientul și mai ales în Albania"[189]. Membrii celor „făcuți frați" din rândul grecilor, așa cum am mai spus, se cunoșteau între ei prin parola: când unul spunea *τσαρουχι* („opincă"), celălalt răspundea: *παλουχι* („par")[190]. Este dovada moștenirii trimilenare, frăția lor incluzând denumirile celor două obiecte din „baterea țărușului" – opinca și parul (țărușul) – din vatra carpatică, unde simboliza stâlpul cosmic, care făcea legătura între pământ și cer, între centrul comunității și divinitate, aspect pe care grecii nu-l cunoșteau.

Nu este exclus ca și turcii, după ocuparea Anatoliei, vechi pământ tracic, să fi găsit reminiscențe ale frățiilor – cârdășiei. Despre obiceiul albanezilor am putea spune că îl moșteneau de la illiri, vecinii tracilor. Cuvântul turcesc cardaslîc a fost împrumutat și de limba română: „Cârdășie, cârdășii", s. f. Întovărășire cu scopuri condamnabile, [Var. Cărdășie s. f.] – Cardaș (înv. „tovarăș" < tc.) + suf. –ie"[191]. În același loc

---

[188] Catrinel Popescu, *Înfloresc tomnițele la Meri*, Editura Tiparg, Pitești 2008, p. 62.
[189] *Scrisori ale lui Ion Ghica către Vasile Alecsandri*, *loc. cit.*
[190] *Ibidem*, p. 70.
[191] *DEX*, 1975, p. 159.

mai citim: „Cârd, cârduri, s. n. 1. Grup mare de animale mamifere, de păsări, de peşti de acelaşi fel, care se află împreună. 2. (De obicei peior.) Ceată (mare) de oameni. Expr. A se pune (sau a intra) în cârd cu cineva = a se asocia, a se întovărăşi cu cineva (în vederea unor acţiuni reprobabile). 3. (*Fam*: Mulţime, şir (de ani, de zile). Loc. adv. De (la) un cârd de vreme = de un timp încoace. Un cârd de ani = foarte mulţi ani. – Din scr. krd"[192]. Dacă suntem atenţi la punctul 2 – sensul este „De obicei peior." şi „a se asocia, a se întovărăşi cu cineva (în vederea unor acţiuni reprobabile)". Ţăranii români când povesteau de turcii jefuitori, spuneau cu năduf că „veneau (în) cârduri păgâne". În ceea ce priveşte p. l., niciodată ţăranul din zona istorică Vlaşca nu spunea „cârduri de cocori" ci şiruri de cocori, iar sensurile de la p. 3, când este vorba de timp, (de ani, vreme) se referă în general la timpuri grele, la ani grei. Aşadar, cuvântul este împrumutat şi adaptat la limba română din limba turcă. Cuceritorii muscali ai lui Stalin, cunoscând „cârdăşiile" turceşti, aveau motive în plus să interzică „prinderea fraţilor de cruce".

Nu trebuie omis nici faptul că flăcăii şi bărbaţii români se prindeau fraţi de cruce în anumite momente dificile, de cumpănă, cum s-a întâmplat după 1947, cu scopul de a lupta împreună împotriva comunismului şi a invadatorilor, mai ales că întreaga populaţie avea convingerea că „vor veni americanii" şi ne vor salva, dar foarte mulţi au fost fie împuşcaţi, fie condamnaţi la ani mulţi de temniţă.

Deşi cunoşteam riscurile, în septembrie 1953 am încercat să pun bazele unei astfel de frăţii; am devenit „fraţi de cruce" trei colegi din clasa a XI-a a liceului: subsemnatul, împreună cu Ştefan Gheorghe (n. 1934) şi Tudorache Badea (n. 22, februarie 1934, Săpata de Jos – Argeş). Aflând ce se întâmplă în puşcăria din Piteşti şi în munţii din nordul Argeşului şi Muşcelului, am abandonat planul, convins că nu se poate face nimic; convingerea despre „venirea americanilor" s-a spulberat în toamna anului 1956. Ulterior ambii colegi „fraţi de cruce" au devenit pecerişti. Pe Tudorache Badea l-am revăzut abia în iunie 2003. Aflasem de mult că, neluând examenul la facultate, a ajuns „om mare", şef de cadre la CIPROM – Filiala Piteşti, cu un salariu mare, unde toţi îi spuneau „tovarăşe inginer". Surprinzător, în ziua de sâmbătă, 28 mai 2005, tot la o întâlnire cu foştii colegi de clasă, avea să le povestească, spre uimirea lor, dar şi a mea, cum în septembrie 1953 am format „frăţia de cruce", despre care nu pomenisem nimănui. Mi-a mărturisit apoi, cu o

[192] *DEX*, 1975, p. 159.

francheţe uimitoare, că el a fost, este şi va muri comunist convins şi că regretă din tot sufletul căderea comunismului; el, care ura comunismul şi care iubea din toată fiinţa lui glia şi turma de oi, unde învăţase să cânte atât de frumos din fluier, iar după ce „a ajuns", nu a mai pus mâna pe el. Nu i-am reproşat nimic; acesta a fost comunismul, nu numai pentru el, pentru toţi slujitorii lui. Ciuma roşie a distrus în totalitate nu numai etnocultura multimilenară, dar şi dragostea de glie şi, ceea ce este mai grav, sufletul românesc, întreaga ţărănime a ţării, ajungându-se în final până la desfiinţarea îndeplinirii obligatorii a armatei; catastrofă naţională împlinită de jefuitorii fără scrupule ai ţării din aşa-zisa tranziţie care nu se mai termină, cred, până când ţara va ajunge „la blană", vânzându-se anticipat străinilor.

În încheiere vom aminti cum a fost posibilă moştenirea tuturor tradiţiilor şi evenimentelor cu o exactitate uimitoare, fără precizarea anilor, memoria colectivă înregistrând doar sărbătorile din preajma lor. Pentru înţelegerea moştenirii nealterate a evenimentelor din satul Leşile, am descris şi cu altă ocazie un ritual unic în spaţiul românesc, care a avut loc în acest sat din fosta ţară Vlaşca[193], Aici s-a păstrat cu sfinţenie ***ritualul hotărnicirii din şapte în şapte ani***, până în 1894, o perioadă de 357 de ani după evenimentele prezentate de noi.

La hotărnicia din 1894, care a fost şi ultima de acest fel, cei doi locuitori – Ioniţă Buică şi Ilie Micu – au fost şi ultimii părtaşi activi, deoarece cei doi copii, Sisu Ion şi Micu Ion Merin, născuţi în 1887, erau singurii din sat care împlineau vârsta de şapte ani. Cu această ocazie, în ziua de Sf. Gheorghe (23 aprilie), toţi bărbaţii satului, de la opt ani până la cel mai bătrân, porneau brazda pe hotarul de sud al satului, dinspre răsărit spre apus şi ajungeau în acelaşi punct după ce brăzdau hotarul pe la sud, vest, nord şi est. La fiecare din cele patru colţuri ale hotarului, băieţii care împlineau vârsta de şapte ani au fost dezbrăcaţi şi au primit de la fiecare bătrân al satului câte o lovitură zdravănă de codilie la spate. Plugul era tras de patru boi negri, iar după ce se ocolea hotarul în întregime şi se ajungea în punctul de plecare, boii erau tăiaţi şi carnea era împărţită sătenilor care plăteau costul, nu înainte de a se opri suficientă pentru a se consuma la ospăţul sătesc care urma în după-amiaza acelei zile (chiar dacă ar fi căzut în Săptămâna Patimilor!). Căpăţânile erau duse, tot cu întregul colectiv şi cu băieţii ce fuseseră bătuţi, şi puse ciuhe

[193] Ion Nania, *op. cit.*, *Revista istorică*, Tomul V, 1994, nr. 1-2, ianuarie-februarie, Editura Academiei Române, p. 159-160.

în câte un copac din cele patru colțuri ale hotarului, chiar de băieții respectivi. La fiecare din acești arbori, numiți „tufani cu bouri", băieții de șapte ani, care fuseseră bătuți în aceleași puncte, au luat copacul în brațe, și, lipind fruntea de el, au spus cu glas tare: „N-am să uit niciodată hotarul satului". În ziua hotărnicirii, după-amiază, tot satul participa la un ospăț; în capul mesei stăteau cei ce fuseseră hotarnici ai satului, în cazul nostru cei doi copii, Sisu Ion și Micu Ion Merin, având la dreapta și la stânga pe cei ce împlineau în 1894 vârsta de 14, 21, 28, 35, 42, 56, 63, 70, 77, 84 de ani, adică pe toți cei ce în anii anteriori îndepliniseră acest ritual. Cei mai în vârstă povesteau absolut tot ce trebuia să se țină minte: evenimentele petrecute pe moșia satului, întâmplările deosebite, întâlnirile cu fiarele pădurii, miturile și legendele, basmele și povestirile care se știau în sat, tot ce se știa despre locuitorii satului, dacă printre ei au fost hoți sau s-au întâmplat crime, divorțuri, toate aspectele rele, fără ca acei ce erau din neamul respectiv să se supere pe cei care povesteau acestea. La un moment dat, cei mai bătrâni i-au luat pe cei doi copii, împreună cu nașii lor, i-au dus în casa unuia dintre nași și le-au dat alte nume: Ion Sisu a fost numit Ioniță Buică, iar Micu Ion Merin a fost numit Ilie Micu. Se pare că tocmai refuzul de a nu-și păstra numele după hotărnicire, sau amenințările unor preoți din satele vecine, deoarece satul nu avea biserică, au fost motiv de dispariție a hotărnicirii.

Unul din cei doi martori ai ultimei hotărniciri a satului Leșile în ziua de 23 aprilie 1894, Ioniță Buică, n. Sisu Ion, 2 septembrie 1887, Leșile (Negrași), devenit din ziua respectivă Buică Ioniță. Fotografia îl prezintă pe Ioniță Buică la vârsta de 27 ani; a fost făcută în ziua Înălțării Domnului, joi, 15 mai 1914 (devenită 28 mai după introducerea calendarului de stil nou – gregorian) în Târgul Ispasului de la Buta, de pe Drumul Sării, lângă vatra străvechiului sat Aleși.

Cei doi locuitori – Ioniță Buică și Ilie Micu – au fost ultimii părtași activi cu primire a bătăii ritualului de la Sf. Gheorghe (23 aprilie) 1894, păstrătorii direcți, prin legea pământului, legea din bătrâni, ai hotarului moșiei satului și ai tuturor evenimentelor petrecute în cadrul vetrei satului și moșiei obștii lor, istorie transmisă prin viu grai de bătrânii îndeplinitori ai ritualului și retransmisă în cadrul tuturor momentelor care-i întruneau la clăci și furcării, la șezători, la botezuri și nunți, la horă în zilele de sărbătoare, la priveghi și înmormântări.

Odată cu încetarea ritualului hotărniciei, au început să se estompeze şi amintirile evenimentelor privind obştea respectivă, încât a treia generaţie a părtaşilor la ritual, nepoţii lor, datorită instalării ciumei roşii, nu mai cunosc nimic din trecutul îndepărtat al satului. Este un îndemn la o cercetare intensă şi cât mai urgentă a fragmentelor din tradiţiile care în ultimele decenii au dispărut cu desăvârşire din cauza transformărilor ireversibile, nu de puţine ori impuse cu groaznice ameninţări şi pedepse[194]. Amintim că ospăţul după hotărnicire avea loc în punctul în care se bătuse ţăruşul, la Rusaliile din 1837.

[194] Ion Nania, *Mozăceni*..., pp. 575-730.

ASPECTE PRIVIND CULTUL EROILOR

Cei care mureau în războaie, departe de locurile natale, se bucurau de un mare respect din partea locuitorilor acestor cătune şi sate. Eroilor li se ridicau cenotafe, la fel ca pe vremea geţilor din Hallstatt. Într-o cutie-tron (sicriu) se depuneau un rând de îmbrăcăminte şi se aşezau într-o groapă, nu mai adâncă de un metru. La cap, în partea de apus, se punea o cruce din lemn de stejar – era exclusă altă esenţă –, iar mormântul-cenotaf era pavat cu un strat de pietre de râu, bine aşezate, care se văruiau. Dacă eroul era flăcău, i se punea lângă cruce un vârf de brad, iar dacă era căsătorit, i se punea vârful bogat în frunze al unei crengi de stejar – gorun sau gârniţă; aceste ritualuri aveau loc numai într-o sâmbătă din perioada cuprinsă între Stratul Rusaliilor până în prima sâmbătă dinaintea Sâmbetei Rusaliilor. La acest mormânt-cenotaf se desfăşurau ulterior toate obiceiurile. De Paşti, pavajul din pietre era reamenajat, eventual se mai aduceau şi alte pietre, apoi văruit, iar după slujba Învierii era acoperit cu multe coji de ouă roşii. În ziua Înălţării Domnului, când se serba şi Ziua Eroilor, şi ea interzisă de comunişti, membrii familiei acopereau pavajul compact din pietre al cenotafului cu un strat de frunze de stejar (gorun sau gârniţă). Elevii şcolilor mergeau sub conducerea învăţătorilor, purtând pe piept diagonale-ghirlande lucrate tot din frunze de stejar şi, în timp ce cântau „Imnul eroilor"[195], presărau frunzele ghirlandelor pe cenotafele eroilor.

Apogeul cinstirii eroilor era atins de Rusalii. Încă din ziua Stratului de Rusalii, sărbătoare ce cade în joia a patra după Paşti, joia dinaintea Înălţării Domnului, se amenaja pavajul cenotafului, aşa cum se proceda şi înainte de Paşte; se mai aduceau câteva pietre, se jumuleau buruienile şi iarba şi era văruit din nou. În Sâmbăta Rusaliilor, cenotafele erau stropite cu vin şi acoperite cu flori de câmp – aglici, garofiţe, degetăruţi, clopoţei şi albăstrele –, dar şi cu flori de grădină – trandafiri, crini, frunze de calomfir.

După terminarea slujbei din biserică, preotul mergea acasă la cei care-şi cinsteau eroii. Aceştia, timp de şapte ani după moartea eroului, îi

[195] Versuri: Iuliu Roşca Dormidont, muzica: Ionel C. Brătianu.

dădeau de pomană un rând de ţoale de vară, format din cămaşă albă, lungă până la genunchi, cu râuri de flori pe piept şi pe poale; apoi, o pereche de izmene albe (mai rar iţari), un brâu roşu şi bete lucrate în război pentru încins, ciorapi albi din lână, opinci şi o pălărie (uneori căciulă). Dacă eroii erau numeroşi, cum s-a întâmplat după Al Doilea Război Mondial, ţoalele erau date de pomană după slujba din biserică, atât sâmbătă, cât şi duminică; lunea nu se mai dădeau de pomană aceste ţoale. Darea de pomană a ţoalelor de Rusalii, şi nu în Ziua Eroilor, ca în alte părţi, dovedeşte respectul deosebit pentru eroii care intrau de la bun început în rândul MOŞILOR de la care am moştenit glia pe care ei au apărat-o cu viaţa. După şapte ani, adică după al şaptelea rând de ţoale de vară date de pomană, obiceiul înceta. Cenotafele erau îngrijite şi respectate în continuare de toate rudele eroului. După 1948, cum majoritatea acestor eroi proveneau din cruciada antibolşevică, s-a ordonat lichidarea cenotafelor, iar preotului Badea Boloaje i s-a spus că dacă mai oficiază separat pe eroi, şi mai ţine cenotafele în cimitir, va înfunda puşcăria; motivul era că „slujeşte morminte goale, care aparţin celor ce-au luptat împotriva fraţilor sovietici". Familiile au fost obligate să lichideze cenotafele eroilor, să le ia pavajele de pietre. Crucile au fost luate noaptea şi arse; nu se ştie de cine.

Dacă aceste profanări au fost impuse cu furie oarbă de către oameni fără Dumnezeu, vânduţi sistemului, mult mai gravă a fost activitatea unor pretinşi intelectuali, culturnici bolşevici care se considerau istorici şi puteau publica orice doreau, fără cenzură, cum fac şi astăzi. Amintim în acest sens lucrarea *Argeş – Cartea eroilor*[196]. Lucrarea, monumentală din punct de vedere grafic, unicat în bibliografia românească, îşi propune consemnarea listelor eroilor argeşeni din 1877-1878, 1916-1919, 1941-1945.

Lăsând la o parte sutele, poate miile de eroi omişi, dăm ca exemplu doar lista eroilor din cel de Al Doilea Război Mondial din satul cel mai batjocorit de bolşevici, Leşile din comuna Teiu. Sunt trecuţi eroi ai satului locuitori inexistenţi în acest sat: Barbu Ion, Burcea Gheorghe, Burcea Marin, Bordei T. Constantin, Ceranu Ştefan, Florea Dumitru, Gheorghe Dragomir, Iancu Vasile, Meleancă Ion, Niţă Dumitru, Simescu Constantin, Simescu Tudor, Tantaná Constantin, Teianu Marin, Tudose Marin, Truică Marin ş.a. Din secolul al XIX-lea şi până azi nu au existat aceste nume în satul (A)Leşi(le). În schimb, sunt omişi foarte mulţi eroi

[196] „Studiu introductiv" – Petre Popa, „Cuvânt înainte" – Ion Sârbu, Piteşti, 1984.

ai satului şi, ceea ce dovedeşte „adevărul" istoric al culturnicilor, au fost trecuți eroi bărbați care au murit acasă, de bătrânețe. Stăncuțu Voicu era prea bătrân pentru a merge pe front în cea de-a doua conflagrație mondială şi este totuşi trecut printre eroi, iar fiul său, Ilie, care a murit în cruciada antibolşevică, nu este menționat în rândul eroilor. Ceranu Ilie, rănit în război, a murit foarte târziu, acasă, iar Nania Florea, rănit şi el în război, trăieşte şi astăzi, în anul Domnului 2009. Aşa s-a scris istoria în timpul comunismului de către cei care ocupau funcții şi îndrăzneau să se apuce de lucrări prea mari pentru „căciulile lor".

CUVÂNT DE ÎNCHEIERE

Dacă cele prezentate în lucrarea de față par, pentru cei tineri, lucruri despre altă lume, pentru cei bătrâni totul a devenit o lume înspăimântătoare prin pustietate; cât văd ochii, totul este ca-n palmă. Niciun copac de-a lungul drumurilor; niciun pâlc de arbuşti, nicio salcie sau copac de-a lungul văilor, ori pe coaste; despre cuvântul zăvoi, copiii trebuie să-i caute înțelesul în dicționare. În locul iepurilor care pretutindeni furnicăiau ca lăcustele - doar câini vagabonzi, iar în locul stolurilor de potârnichi şi a păsăretului care concerta din zori până la înserare, o liniște de mormânt. În locul apelor curate ca lacrima, în care peştele era mâncarea săracului, vadurile cu bălți şi ocheane sunt pline de gunoaie şi cioburi. Nu zăreşti nicăieri țipenie de om; ciopoarele de oi şi vite „au fost odată"; viersul fluierelor şi cavalelor îngânat de imnurile de slavă ale ciocârliilor a rămas de domeniul basmelor şi legendelor pe care nu le mai citeşte niciun copil. În stepa care va deveni nu peste mult timp deşert, peste care din 1965 nu au mai adiat bălțărețul şi zefirul, se leagănă în vânt ciulinii.

(A)Leşi(le) este azi un sat cu jumătate din case – care se mai găsesc pe temelii – liniştit ca un mormânt şi aproape pustiu. Despre hora satului copiii nici n-au auzit; costumele populare, care străluceau când se ieşea „în lume", nu se mai găsesc nici în lăzile care zac prăfuite; clăcile, şezătorile sunt termeni învechiți, prin dicționare. Dragostea de glie a rămas o legendă istorică de necrezut pentru adolescenți. Şi acum îmi răsună în urechi chiotele flăcăilor şi bărbaților care prin 1941-1944 plecau pe front şi, după ce beau apă din pumni, nu din ciuturi, din ultimul puț, de lângă pădure, cântau de răsunau câmpurile şi pădurea:

La douăzeci şi două iunie
S-a pornit război în lume:
Unii vor să cucerească,
Românii să se dezrobească.
De la Nistru pân' la Bug
Să vedeți cum ruşii fug;
Ruşii fug şi pierd pe cale

Ciubotele din picioare.
Să trăiască Mareşalul,
Să dezrobim şi Ardealul!...[197]

Prin anii 1946-1947 am început să adun cântecele antibolşevice; am adunat şi multe din scrisorile celor care le-au trimis de pe front. Dacă peste 600 de piese din lirica anticomunistă, au fost salvate de mintea înţeleaptă a mamei care a intuit că „scrisurile ale sunt periculoase", prin faptul că le-a găsit dosite de mine şi după 1989 am reuşit să le public[198], scrisorile de pe frontul de est mi-au fost luate de securitate. Deşi din 1984 mi-am dat seama că cei de la securitate îmi caută prin casă, după evenimentele din 1989 aveam să aflu lucruri cutremurătoare. După ce m-am mutat în noul apartament, vecinul din faţa apartamentului meu, Voican Nicolae, şi-a luat un angajament ferm în ziua de 27.11.1973, devenind un colaboraţionist odios:

Angajament

Cunoscând că apărarea patriei a securităţii statului constituie o obligaţie patriotică a întregului popor, înscris în constituţie.

Conştient de importanţa contribuţiei pe care sînt chemat să o aduc ca cetăţean (sic!) al R S R la apărarea ţării.

Subsemnatul Voican Nicolae născut la data de 4 iulie 1931 în com. Godeni Jud. Argeş, fiul lui Iancu şi Floarea domiciliat în Piteşt (sic!) Cartier Trivale, Bloc 5 scara B. Ap. 37 mă angajez să sprijin în mod secret, organizat şi activ organele de securitate în activitatea pe care-o desfăşoară pentru prevenirea descoperirea şi lichidarea infracţiunilor îndreptate împotriva securităţii statului şi pentru combaterea oricăror manifestări care afectează interesele orânduirii noastre socialiste.

În colaborare cu organele de securitate mă angajez să depun eforturi susţinute pentru obţinerea informaţiilor ce interesează securitatea statului şi furnizarea lor la timp, să lupt cu consecvenţă pentru aflarea adevărului şi respectarea cu stricteţe a legilor, să manifest combativitate, trăire (sic!) şi fermitate pentru prevenirea comiterii ăror

[197] Ion Nania, *Mozăceni*..., p. 733.
[198] *Ibidem*, pp. 614-730.

(sic!) infracţiuni şi împitedicări (sic!) săvârşirii faptelor ce prezintă pericol pentru securitatea statului.

Să manifest vigilenţă faţă de duşmanii patriei, să dovedesc sinceritate în furnizarea informaţiilor, corectitudine în raporturile de muncă cu (sic!) organele de securitate şi să nu abuzez în nici un fel de această colaborare, să nu divulg nimic în legătură cu activitatea de colaborare secretă indiferent de persoană, funcţie şi grad de rudenie.

Mă angajez să-mi aduc întreaga contribuţie la apărarea cuceririlor revoluţionare ale poporului şi asigur organele de securitate că în ori ce împrejurare voi face tot ceeace-mi stă în putinţă pentru traducerea în viaţă a prezentului angajament înţelegând pe deplin consecinţele ce decurg din nerespectarea acestuia.

29.11.1973 Voican I N

Angajamentul a fost dat în faţa mea astăzi data de mai sus –

Lt. Col. – *indescifrabil*

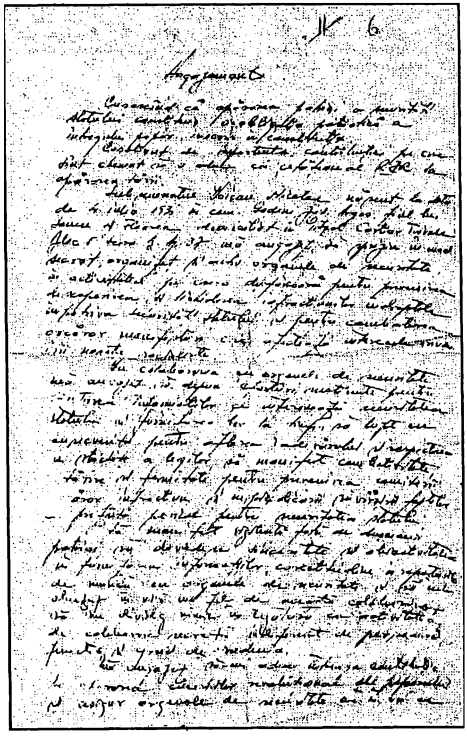

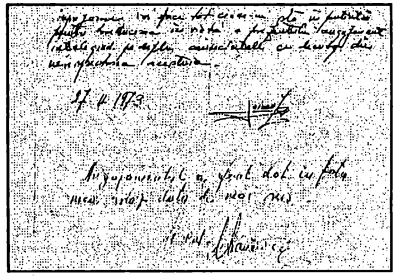

Din apartamentul lui Voican, care avea vizibilitate spre intrarea în bloc, securiştii au intrat în locuinţa mea, având refugiu sigur în cazul semnalării ofiţerului ce stătea de pază în faţa blocului, controlându-mi zecile de mii de fişe, biblioteca, absolut totul, luându-mi fişe, manuscrise, cărţi, scrisorile din războiul din est, din care reţin ceea ce scria din spital, în septembrie 1944, unde era rănit, Ceranu M. Ilie, lui Gheorghe Buică: „Puneţi mâna pe arme şi scoateţi din ţară pe spurcaţii care ne-au cucerit...", precum şi începutul scrisorii adresată din prizonierat de Neagu Radu Dumitru: „Dragi părinţi, surori şi fraţi, aflaţi despre mine că sunt sănătos cobză şi o duc foarte bine...". Ruşii n-au cunoscut sensul zicerii „sănătos cobză" şi scrisoarea a primit trecerea cenzurii. A fost ultima sa scrisoare; ruşii au înţeles şi au reţinut doar: „o duc foarte bine".

În timpul percheziţiilor, colonelul Bahna Sterian mi-a defectat ireparabil maşina de scris, pe care o aveam înregistrată şi verificată anual de miliţie.

Dacă satul (A)Leşi(le), cel mai conservator din toată Oltenia şi Muntenia în păstrarea tradiţiilor şi a iubirii de glie – afirmaţie pe care o fac după ce am cercetat toată viaţa, localitate cu localitate, a rămas necunoscut folcloriştilor, etnologilor şi istoricilor, bolşevicii au cunoscut de la bun început toate aceste aspecte şi au căutat, cu mijloacele cele mai diabolice, să-i distrugă întreaga moştenire multimilenară şi mai ales dragostea de moşie. Încă din 1948-1949 au început distrugerea şi dărâmarea din temelii a conacului boieresc construit în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cu ziduri groase, cu etaj şi cu pivniţe ale căror temelii, deşi numai din cărămidă şi mortar, nu au putut fi lichidate total; aproximativ 350-400 ha din Cânepiştea Boierească, unde până la sfârşitul secolului al XIX-lea a fost Pădurea Negraşi, defrişată de boierul Matei Cioranu, au fost confiscate şi trecute de un I.A.S.

Comuna Leşile-Mozacu a fost desfiinţată printre primele. Bătrânilor li s-a interzis, cu ameninţări severe, să mai povestească despre trecut, iar purtarea costumului naţional era echivalentă cu purtarea cămăşii verzi. În ciuda presiunilor din octombrie-decembrie 1960, ţăranii s-au opus şi au refuzat cu dârzenie să semneze cererile de colectivizare, nefiindu-le frică de cele peste 20 de echipe, fiecare formată din câte 10 persoane, „muncitori" aduşi de la oraş, cu palmele neatinse de muncă şi cu obrajii asemenea bucilor de sugari. Nimeni nu avea voie să iasă nici măcar pe ulicele satului; dacă cineva îndrăznea să facă altfel, era dus imediat în fosta primărie şi „lămurit" bine de zdrahoni special pregătiţi.

În decembrie 1960, când trei echipe de „lămuritori" se aflau pe Drumul dintre Pomoaste, în partea de nord a satului, au observat un bărbat care se deplasa spre nord, peste grădinile dintre acest drum şi stânga gârlei Mozacu. Toţi cei peste 30 de „lămuritori" au început să-l alerge. Fugarul era unul dintre cei mai înalţi şi solizi bărbaţi din sat, dar şi unul dintre cei mai săraci gospodari, Neaţă N. Dumitru (n. 1 septembrie 1928). Când hoardele au ajuns pe câmp, în nordul satului, omul dispăruse. Cum nu se vedea pe toată valea pârâului care în această zonă curge cu direcţia est-vest, şi nici urcând pe dealul din faţă, de pe dreapta Mozacului, trebuia căutat pe firul văii, printre maluri. Au controlat de două ori, dus şi întors, de la Lacul Licăneştilor până la Lacul Popii; omul dispăruse. Ulterior avea să-mi povestească felul cum s-a salvat. A intrat într-un ochean din Lacul Licăneştilor, unde apa avea la mal cam un metru adâncime. Când auzea pe urmăritori, lipit de mal, sub o salcie pletoasă, îşi vâra şi capul în apă, pe spate, lăsându-şi afară doar nasul, ca să poată respira. Avea să-şi usuce îmbrăcămintea în casă la Neagu Tudori Gheorghe, un alt bărbat sărac lipit, care nu s-a înscris niciodată la colectiv, deşi pământul i-a fost confiscat. Un alt caz care trebuie menţionat este cel al Niculinei Micu (n. Niţulescu I. Niculina, 4 august 1932). Când echipa a intrat în curte, ea aflându-se singură în casă, fiind mică şi subţire, a intrat de pe vatra din tindă, pe gura sobei oarbe, în interiorul sobei; cutremurător ascunziş! Şi câte alte scene de groază nu ar putea fi amintite.

În 1962, după ce s-au strâns din nou cererile pentru colectivizare, „de bună voie şi nesiliţi de nimeni", pentru a distruge definitiv dragostea de moşie a leşanilor, bolşevicii le-au răpit cel mai rodnic pământ, Lunca, vechea vatră a Aleşilor până în 1837, şi Ceranii, şi l-au dat comunei Negraşi; leşanii au primit în schimb un teritoriu pietros şi argilos la vreo 15-20 kilometri spre nord de sat, dincolo de Teiu Deal, lângă Bârlogu, cel mai prost pământ din toată zona de sud a judeţului Argeş.

După 1989, când s-a dat Legea 18, primarul bolşevic al comunei Teiu care a răspuns de aplicarea acestei legi „fără de lege", un fost muncitor la S.M.T., venit din altă parte şi propăşit prin căsătorie în Teiu Vale, Pătraşcu Nicolae, a respectat vechea hotărâre a securităţii, lăsând Lunca şi Ceranii comunei Negraşi. La această mârşăvie a contribuit şi secretarul Primăriei Teiu, Cornel Barbu care, născut în Buta, şi-a pricopsit sătenii cu cel mai fertil pământ din toată zona sudică a Argeşului; nu excludem ca el să fi respectat şi „porunca securiştilor" care au condus destinele dramatice ale satului (A)Leşi(le). Un ajutor i l-a dat şi

Micu I. Aurică, din neamul Trăncanilor, fost brigadier ceapist în Leşile, fiind răsplătit pentru această faptă mârşavă împotriva propriilor săteni, cu terenul de sub vechea şcoală şi primărie, dar şi cu pământul din jurul fostei brigăzi C.A.P. Leşile. Loturile Bisericii Sfântul Ioan Botezătorul şi al Şcolii primare Leşile, vreo opt hectare, nu au mai fost înapoiate celor două instituţii; nici unor săteni nu li s-a mai înapoiat întreaga suprafaţă confiscată în 1962 - şi aceasta pentru a-i îndestula pe sătenii din Buta. Mulţi leşani au primit pământ foarte departe de sat, la 10-15 km distanţă de hotarul nordic al satului; toate acestea şi din cauza secretarului Cornel Barbu care a respectat cu strictețe hotărârile securităţii bolşevice din 1962. Mai mult, s-a cedat şi Cânepiştea Boierească, (vreo 400 de hectare), care de drept aparţinea satului Leşile, comunei Morteni din judeţul Dâmbovița.

Azi puţini mai ştiu despre fostul teritoriu al satului Leşile; în acest sat ajuns de izbelişte, nimeni nu mai are sentimentul dragostei de glie. Tradiţii? Nici atât! Puţini, dintre vârstnicii de peste 70 de ani, mai pot aminti patru-cinci din cele aproape 40 de jocuri de la hora satului de acum 60 de ani. Din sutele de doine, balade, strigături, rar mai găseşti o persoană să-ţi spună o strigătură, sau numele unui cântec. Multe familii s-au stins şi au trecut în uitare; s-au stins şi câteva neamuri în întregime: Gogiu, Grigore, Guran, Ilie Micu, Micu – zis Mitu Lăzărichii, Neaţă, Stănciulescu, Zalău; urmează, în curând, şi alte familii. Totul a pierit; au pierit până şi amintirile; jumătate din sat a rămas pustiu.

Credem că prin publicarea datinilor unice din spaţiul românesc, păstrate doar în satul (A)Leşi(le), ne-am îndeplinit o datorie despre cunoaşterea Rusaliilor, sărbătoare multimilenară, pentru care îi mulţumim domnului prof. Costin Alexandrescu, directorul Centrului Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Argeş, care şi-a asumat răspunderea cheltuielilor şi tipăririi.

O pregătire destul de solidă au avut-o şi reprezentanţii ciumei roşii de acum 60-65 de ani, când s-au năpustit cu dârzenie împotriva micului şi vechiului sat (A)Leşi(le) şi a sătenilor care erau gata oricând să moară pentru vatra şi moşia lor, chiar dacă o mare parte, din zona vestică a pădurii Leşanca până la Crevedia aparţineau, prin cumpărare la începutul secolului al XX-lea, boierilor Şerban Iordache din Teiu Vale, N. Constantinescu din Oarja şi Badea Necşulescu din Rociu; şi moşia şi boierii erau ai lor şi erau gata oricând să declanşeze o luptă ca aceea din 1888 împotriva butenilor. Bolşevicii au pus la cale, şi au reuşit, o luptă pe viaţă şi pe moarte între satul Leşile şi comuna Morteni, din judeţul

Dâmbovița. Locuitorii din Morteni revendicau pădurea şi câmpul din răsărit, Cânepiştea Boierească, sub motivul că „pe vremuri" balomireştenii au stăpânit teritoriul de la Balomireşti până la Vălceaua de lângă Pădure, lângă satul (A)Leşi(le), unde s-a păstrat până prin 1922-1923 Stejarul Brânduşii şi Lacul Brânduşii, numit de unii leşani şi Lacul Pârțotinii; argumentul era plauzibil prin faptul că şi la Balomireşti, în pădurea Țăvârleanca, s-a păstrat, până la cel de Al Doilea Război Mondial, Stejarul Brânduşii. Lupta a fost inegală din cauza diferenței numerice a participanților; în ajutorul leşanilor au sărit şi o parte din mozăcari, din celălalt sat care forma comuna. La una din aceste încăierări cei din Morteni au reuşit să intre chiar în partea de răsărit a satului Leşile, datorită nu numai superiorității numerice, dar şi a armelor de foc pe care le-au folosit. Cu greu au fost respinşi, dar câțiva bărbați din Morteni au căutat să se ascundă în gospodăriile sătenilor; au fost descoperiți şi zdrobiți în bătaie; amintim aici că leşanul Ilie M. Ceranu a descoperit doi dintre ei ascunşi în pătulul de porumb. Deşi vedea cu un singur ochi şi încă mai simțea durerea rănilor de pe front, a urcat cu un curaj nebun în pătul, cu un topor în mână, i-a aruncat jos şi au fost bătuți măr de mai multe femei. Aceste încăierări au durat, fără întrerupere, în verile anilor 1946-1948. Mortenarii au fost învinşi datorită intervenției jandarmeriei. La prima intervenție a jandarmilor din Teiu-Vale şi a celor de la plasă, de la Rociu, au fost scene demne de râs. Jandarmii au înaintat în pădure pe rariştea cu stejari multiseculari numită La Presă; s-au trezit încercuiți din toate părțile de mortenarii care trăgeau cu tot felul de arme aduse din război. Jandarmii au fost capturați, dezarmați, dezbrăcați şi obligați să facă fiecare câte 99 de mătanii: să îngenunche de 99 de ori, să se închine şi să pupe butura uriaşă a unui stejar. Şeful de Post din Teiu Vale, poreclit Mălai Mare, a fost pedepsit în plus cu 25 de centuri la spate. După această pedeapsă li s-au înapoiat hainele şi armele, oprindu-li-se toate cartuşele. Am cercetat dosarele fondului Postului de Jandarmi Teiu din Vale pe anii 1946-1948[199] şi nu am găsit nicio referință la aceste evenimente. Cu siguranță, şeful postului din Teiu din Vale a trimis adrese la Morteni, Găeşti şi Târgovişte, arhive pe care nu le-am cercetat şi unde,

[199] *A.N.D.J. Argeş,* fond Postul de Jandarmi Teiu din Vale, dos. 1/1946-1957 şi dos. 1/1947-1948; arhivele din anii următori nu se găsesc depuse.

cu siguranță, se găsesc dovezi, mai ales că întreaga comună Morteni a fost bine controlată şi întregul armament confiscat[200].

Pedeapsa cea mai grea au primit-o locuitorii satului Leşile, deşi erau cei mai paşnici săteni din toate comunele vecine. Li s-au luat pământurile din vest şi din est, nemaiavând ieşire la Drâmbovnicul cel bogat în peşte din evul mediu[201], până în noiembrie 1969, când apele i-au fost otrăvite de deversările otrăvurilor de pe platforma petrochimică din Piteşti, Drâmbovnicul devenind un râu mort[202], cel mai poluat din întreaga țară.

Cum ne-am propus să vorbim numai despre obiceiurile din timpul Rusaliilor, amintim că locuitorii satului Leşile, şi nu numai, au dat uitării toate tradițiile, tot folclorul, toată etnocultura atât de bogată până în 1947.

În încheiere ținem să mulțumim tânărului Alexandru Mărchidan pentru frumoasele aprecieri din „Cuvânt înainte", dar mai ales pentru „Anexă. Ion Nania – lucrări publicate şi referințe bibliografice", muncă nu prea uşoară, pentru care a depus osteneală şi timp, fiind, totodată, alături de domnul Constantin Cârstoiu, şi redactor de carte. Mulțumesc de asemenea domnului Sorin-Dănuț Radu pentru culegere, doamnei Viorica Stoica pentru tehnoredactare şi doamnei Lavinia-Elena Oancea pentru frumoasa şi interesanta copertă care simbolizează pe deplin Rusaliile.

La toți Dumnezeu să le ajute şi să le dea multă sănătate!

---

[200] Printre tinerii din Morteni la care a fost găsit un pistol a fost şi Gh. Crivăț. Cum acesta nu luase parte la încăierările cu leşanii şi terminase şapte clase, fiind şi un elev bun, a fost trimis la cursuri şi făcut procuror; a funcționat mult şi după vârsta de pensionare, după 1989; a rămas toată viața un fidel apărător al epocii care l-a promovat.

[201] *Documente privind relațiile agrare, I, Țara Românească*, Editura Academiei, București, 1961, pp. 525-526.

[202] Ion Nania, Istorie şi pescuit pe Drâmbovnic, *Vânătorul şi pescarul sportiv*, Anul XXII, Nr. 3 (252), Martie 1970, p. 12; *idem*, *Mozăceni...*, p. 35.

ANEXĂ

ION NANIA
Lucrări publicate:

Cărți publicate:

✓ *Istoria vânătorii în România – Din cele mai vechi timpuri până la instituirea legii de vânătoare – 1891*, Editura Ceres, Bucureşti, 1977, 24, 50 coli editoriale, 17, 50 coli de tipar, 280 pagini.

✓ *Vânatul pe teritoriul României – Mărturii arheologice, istorice, folclorice şi etnologice despre mamifere dispărute şi pe cale de dispariţie*, Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1991, 21,5 coli de tipar, 344 pagini.

✓ *Mozăceni – o veche aşezare din fosta ţară Vlaşca*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2004, 790 pagini + 19 planşe color.

✓ *Legende şi tradiţii*, Editura Alean, Piteşti, 2007, 147 pagini.

Studii şi articole publicate:

✓ „Contribuţii la problema localizării luptei de la Rovine", *SAI*, V, 1963, pp. 431-435.

✓ „O nouă descoperire din paleoliticul inferior în regiunea Argeş", *SCIV*, 15, 4, 1964, pp. 517-521.

✓ „Date noi privind lupta de la Fântâna Ţiganului", *SAI*, VII, 1965, pp. 373-379.

✓ „Două depozite neolitice în raionul Costeşti", *SCIV*, 16, 2, 1965, pp. 311-321.

✓ „Locuitorii gumelniţeni în lumina cercetărilor de la Teiu", *SAI*, IX, 1968, pp. 7-23.

✓ „Aria culturii de prund în România", *Studii şi comunicări*, I, Muzeul Piteşti, 1968, pp. 17-22.

✓ „O importantă descoperire din perioada feudalismului timpuriu la Bârlogu-Argeş", *Studii şi comunicări*, II, Muzeul Piteşti, 1969, pp. 117-132.

✓ „Istorie şi pescuit pe Drâmbovnic", *Vânătorul şi pescarul sportiv*, Anul XXII, nr. 3(252), martie 1970, p. 12.

✓ „Eroi argeşeni pe frontul antifascist", *Argeş*, Anul IV, nr. 8(39), august 1969, pp. 4-5.

✓ „Noi descoperiri din paleoliticul inferior în judeţul Dâmboviţa", *Studia Valachica*, Muzeul Judeţean Dâmboviţa, Târgovişte, 1970, pp. 73-78 + 3 planşe.

✓ „O nouă descoperire atribuită paleoliticului inferior în județul Vâlcea", *SCIV*, 22,2, 1971, pp. 291-293.

✓ „Un prețios izvor care amintește căderea statului lui Burebista: tezaurul de la Sprâncenata", *Studii și comunicări*, IV, Pitești, 1972, pp. 205-219.

✓ „Unelte ale paleoliticului inferior descoperite pe văile Drâmbovnicului și Mozacului (județul Argeș)", *SCIV*, 23, 2, 1972, pp. 235-244.

✓ „Un fiu care luptă departe", *Magazin istoric*, Anul IV, nr. 5(62), mai 1972, pp. 52-53.

✓ „Depozitul de bronzuri de la Sacoți-Slătioara", *Județul Vâlcea Buridava*, I, Râmnicu Vâlcea, 1973 (în colaborare cu Sever Holtei), pp. 173-192.

✓ „O ciocnire armată între bizantini și maghiari la nord de Dunăre necunoscută până azi", *SAI*, XXIII, 1973, pp. 38-42.

✓ „Dimitrie Cantemir, precursor al etnologiei românești", *Oltul*, Anul VI, nr. 1968, Slatina, sâmbătă 11 august 1973, p. 2.

✓ „Puncte orientative în alcătuirea unei monografii sătești, Școala Argeșului", *Materiale metodice și de cercetare științifică*, Inspectoratul Școlar Județean Argeș și Casa Corpului Didactic, Pitești, 1975, pp. 32-39.

✓ „Cruceburg – Episcopatul Cumaniei – Cetatea Dâmboviței – Cetățeni", *Archiva Valachica*, VIII, Târgoviște, 1976, pp. 75-92.

✓ „Au fost dacii politeiști?", *Noi, Tracii*, Milano, Anul III, nr. 39, Noiembrie 1977, pp. 1-6 și nr. 40, decembrie 1977, pp. 4-8.

✓ „Contribuții cu privire la viticultura geto-dacilor", *Museum*, Complexul Muzeal Goleşti, 1980, pp. 209-220.

✓ „Dovezi ale practicării pomiculturii de către geto-daci care atestă vechimea și continuitatea poporului român în spațiul carpato-danubiano-pontic", *Museum*, Complexul Muzeal Goleşti, 1980, pp. 606-613.

✓ „Basarab voeivod – antroponim și apelativ de origine geto-dacă", *Valachica*, XII-XIII, Târgoviște, 1980-1981, pp. 73-79.

✓ „Vânatul și vânătoarea în limbajul nostru autohton", *Almanah VPS*, 1986, pp. 29-30.

✓ „Aspecte istorice, folclorice și etnolingvistice inedite din timpul domniei lui Matei Basarab", *Studii și comunicări*, IV, Muzeul Câmpulung-Muscel, 1987, pp. 41-58.

✓ „Animale date uitării – baibacul", *Almanah VPS*, 1987, pp. 67-68.

✓ „Un mijloc eficient de educație patriotică a tineretului: îmbinarea cunoștințelor de istorie cu etnobotanica", *Creativitate și eficiență în activitatea socială a tineretului*, Centrul de Cercetări pentru problemele tineretului – Filiala Argeș, Pitești, 1988, pp. 222-239.

✓ „Țestul – cel mai vechi obiect de copt pâine", *Al X-lea Simpozion Național de Istorie și Retrologie Agrară a României*, Baia Mare, 15-18 iunie 1988, București, (f.a.), pp. 50-51.

✓ „Rusaliile – sărbătoare multimilenară în spațiul românesc", *Creativitate și eficiență în acțiunea socială a tineretului*, vol. II, Pitești, 1989, pp. 163-216.

✓ „Iulie 1534, Episodul Aloisio Gritti", *Studii şi comunicări*, V, Muzeul Câmpulung Muşcel, 1989, pp. 17-27.

✓ „Cum este corect: Muşcel sau Muscel?", *Studii şi comunicări*, V, Muzeul Câmpulung Muşcel, 1989, pp. 245-251.

✓ „Autopsia epocii de aur: O monografie a ruşinii", *Argeş*, S.N., nr. 4(223), 1990, pp. 6-7 şi 31.

✓ „Necropola hallstattiană de pe câmpul Rodovanul de la Curtea de Argeş", *Studii şi comunicări*, Muzeul Curtea de Argeş, 1990, pp. 3-21.

✓ „Un străvechi zeu chtonian creator al turmelor, ocrotitor al ciobanilor şi păzitor al mormintelor – Cățelul pământului", *Simpozionul Mioriţa*, Câmpulung Bucovina, 1992, pp. 68-77.

✓ „O metodă a «undițarilor» daci", *Diana*, Anul II, nr. 10, Timişoara, 1992, p. 9.

✓ „Iepurele în mitologia indo-europeană", *Diana*, Anul II, nr. 10, Timişoara, 1992, p. 6.

✓ „Grangurul (Oriolus oriolus) – un vânat dat cu totul uitării", *Diana*, Anul II, nr. 12, Timişoara, 1992, p. 5.

✓ „Iepurele în onomastica românească", *Diana*, Anul II, nr. 12, Timişoara, 1992, p. 7.

✓ „Curse din vechime", *Almanah VPR*, 1993, pp. 28-29.

✓ „Un vânat prețios devenit raritate: viezurele", *Diana*, Anul III, nr. 2, februarie 1993, p. 6.

✓ „Ursul în medicina noastră milenară", *Diana*, Anul III, nr. 7, iulie 1993, p. 12.

✓ „Grangurele (Oriolus oriolus) – pasăre cu profunde implicații în mitologia românească", *Diana*, Anul III, nr. 7, iulie 1993, p. 13.

✓ „Nepăsarea de azi va aduce blestemul de mâine", *Diana*, Anul III, nr. 9, septembrie 1993, p. 17.

✓ „Vânatul în urmă cu 50-70 de ani", *Diana*, Anul III, nr. 11, noiembrie 1993, p. 20.

✓ „Legendă şi adevăr: corvidele se droghează", *Diana*, Anul III, nr. 12, decembrie 1993, p. 19.

✓ „Două păsări de mare interes cinegetic; dropia şi cocoşul de pădure în pragul stingerii totale", *Al XII Simpozion Naţional de Istorie şi Retrologie Agrară a României*, Deva, 31 august – 4 septembrie 1992, S. C. Polidava S.A., Deva, 1993, pp. 107-108.

✓ „De la cutume la legile scrise. În aşteptarea unei noi legi", *Diana*, Anul IV, nr. 2, februarie 1994, p. 7.

✓ „Cuvântul şi religia l-au transformat pe Homo venator în Homo ludens al zilelor noastre", *Diana*, Anul IV, nr. 2, februarie 1994, p. 19.

✓ „Rezervația pentru vânătoare a cneazului de la Vlaşca", *Diana*, Anul IV, nr. 3, martie 1994, p. 16.

✓ „Năsuta sau flămânda – specie dispărută fără ca dicționarele s-o consemneze", *Diana*, Anul IV, nr. 3, martie 1994, p. 20.

✓ „Medicina lupului în etnobotanica poporului român", *VPR*, N.S., Anul XLVII, nr. 3, martie 1994, p. 21.

✓ „Guguştiucul – pasărea care prevestea năvălirea turcilor", *VPR*, S.N., Anul XLVII, nr. 4, aprilie 1994, p. 25.

✓ „Noi descoperiri lingvistice", *Diana*, Anul IV, nr. 4, aprilie 1994, p. 18.

✓ „Miraculosul cuib de grangur", *Diana*, Anul I, nr. 5, mai 1994, Timişoara, pp. 15-16.

✓ „Copiii lupi au zidit sacralitatea lupului strămoş", *VPR*, S.N., Anul XLVII, nr. 7, iulie 1994, p. 20.

✓ „Mitologie şi adevăr: odoleanul şi motanul sălbatic", *VPR*, S.N. Anul XLVII, nr. 7, iulie 1994, p. 20.

✓ „Cerbul în spiritualitatea spațiului românesc", *VPR*, S.N., nr. 8, august 1994, pp. 22-23; nr. 9, septembrie 1994, pp. 24-25; nr. 10, octombrie 1994, p. 17 şi nr. 12, decembrie 1994, p. 13.

✓ „Legislația şi dispariția speciilor de interes vânătoresc de la origini şi până azi", *Al XIII-lea Simpozion Național de Istorie şi Retrologie Agrară a României*, Constanța, 31 august – 3 septembrie 1993, S.C. Poligraf Constanța, 1994, pp. 247-249.

✓ „Literatura populară rurală în perioada dictaturii comuniste", *Al XIV-lea Simpozion Național de Istorie şi Retrologie Agrară a României*, Bacău, 23-27 august 1994, Imprimeria Bacovia, Bacău, 1994, pp. 209-210.

✓ „Datarea şi localizarea celor două lupte de la Fântâna Țiganului date între Radu Paisie şi Laiotă Basarab", *Revista istorică*, Academia Română, tom. V, nr. 1-2, 1994, pp. 155-160.

✓ „Cerbul şi zootoponimia în spațiul românesc", *Almanah VPR*, 1995, pp. 141-144.

✓ „Pitpalacii şi cârsteii – legendă şi adevăr", *Almanah Diana*, 1995, p. 33.

✓ „Tot despre cârsteii de pe lângă apele noastre", *Almanah Diana*, 1995, p. 34.

✓ „Ursul în medicina magică românească", *Almanah Diana*, 1995, pp. 31-32.

✓ „Vânarea mistrețului în neolitic", *Diana*, Anul V, nr. 1, ianuarie 1995, p. 8.

✓ „Pisica în credințele poporului român", *VPR*, S.N., Anul XLVIII, nr. 2, februarie 1995, p. 28 şi nr. 3, martie 1995, p. 18.

✓ „Veverița", *VPR*, S.N., Anul XLVIII, nr. 5, p. 18; nr. 6, p. 18; nr. 7, p. 18; nr. 8, p. 25, 1995.

✓ „Cerbul în spiritualitatea românească", *VPR*, S.N. Anul XLVIII, nr. 9, septembrie 1995, p. 22.

✓ „Un han cu vâlvă dat uitării: Hanul Stanii", *Argesis – Studii şi comunicări*, VII, Muzeul Județean Argeş, Piteşti, 1995, pp. 221-227.

✓ „Evoluția landşaftului Câmpiei Piteştilor de la începutul evului mediu până în zilele noastre", *Al XV-lea Simpozion Național de Istorie și Retrologie Agrară a României*, Mediagraf S.A. Arad, 1995, pp. 67-69.

✓ „Vânătoarea – cultură, obiceiuri, tradiții", *VPR*, S.N., Anul XLIX, 1996, nr. 3, pp. 3 şi 25; nr. 4, pp. 3 şi 18; nr. 5, pp. 4 şi 16; nr. 7, pp. 3 şi 21; nr. 8, pp. 3 şi 17.

✓ „Barza – o pasăre îndumnezeită a poporului român", *Diana*, Timişoara, Anul VI, 1996, nr. 4, pp. 6-7, nr. 5, pp. 26-27; nr. 7, pp. 4-5; nr. 8, pp. 8-9; nr. 9, pp. 12-13.

✓ „Ielcovanul – o pasăre dată uitării", *Almanah VPR*, 1997, pp. 73-74.

✓ „Semnificația ornamentației oalelor de Moşi ale olarilor stroeşteni", *Stroeştenii*, Ediție specială a periodicului „Posada", Anul VII, nr. 2, Piteşti, 22 august 1998, p. 3.

✓ „Religia geto-dacilor – bază a ortodoxiei româneşti", *Argesis, Studii şi comunicări*, Seria Istorie, VIII, Muzeul Județean Argeş, Piteşti, 1999, pp. 21-45.

✓ „Legăturile stroeştenilor cu zona istorică Vlaşca oglindite în grai", *Stroeştenii*, Ediție specială a periodicului „Posada", Piteşti, Anul IX, nr. 5, 24 ianuarie 2000, p. 3.

✓ „Prima unealtă pomiviticolă în țara noastră", *Argesis, Studii şi comunicări*, Seria Istorie, tom. IX, Muzeul Județean Argeş, 2000, pp. 15-17.

✓ „Despre «Metereaque turba Getaeque»", *Argesis, Studii şi comunicări*, Seria Istorie, tom. IX, Muzeul Județean Argeş, 2000, pp. 25-31.

✓ „Cocoşul de câmp, cocoşul de pădure sau cocoşul aldai", *Satu Mare – Studii şi comunicări*, vol. I, 2000 – Ştiințele naturii, Muzeul Județean Satu Mare, pp. 182-219.

✓ „A fost satul românesc o fortificație militară prevăzută cu şanțuri de apărare?", *Argesis, Studii şi comunicări*, Seria Istorie, tom. X, Muzeul Județean Argeş, Piteşti, 2001, pp. 73-79.

✓ „Localizarea celor trei lupte purtate de Doamna Chiajna", *Argesis*, tom. X, Muzeul Județean Argeş, 2001, pp. 91-102.

✓ „Monete turceşti descoperite pe teritoriul comunei Mozăceni pe Mozacu", *Argesis*, tom. X, Muzeul Județean Argeş, Piteşti, 2001, pp. 131-137 (în colaborare cu Romeo Maschio).

✓ „Necropola hallstattiană de la Țițeşti", *Argesis*, tom. XI, Muzeul Județean Argeş, Piteşti, 2002, pp. 49-52.

✓ „Localizarea şi datarea luptelor de la Rovine şi de «la locul numit Argeş»", *Argesis*, tom. XI, Muzeul Județean Argeş, Piteşti, 2002, pp. 151-181.

✓ „Descoperiri arheologice pe vatra Piteştilor", *Argesis, Studii şi comunicări*, Seria Istorie, Muzeul Județean Argeş, Piteşti, 2003, pp. 73-87.

✓ „Meteorologia țăranilor din Mozăceni", *Caiete folclorice Argeş*, Centrul Creației Populare Argeş – Asociația Folcloriştilor Argeşeni „C. Rădulescu-Codin", Piteşti, 2004, pp. 235-259.

✓ „Despre două-trei tranziții din istoria românilor și rolul intelectualității", *Argeș*, S.N., Anul IV, Nr.9(279), Pitești, septembrie 2005, p. 6.

✓ „Rodulful – un ritual agrar rămas necunoscut", *Caiete folclorice Argeș*, IX-X, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Argeș – Asociația Folcloriștilor Argeșeni „C. Rădulescu-Codin", Pitești, 2006, pp. 116-122.

✓ „Boura – ritual în spațiul indo-european unic", *Caiete folclorice Argeș*, IX-X, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Argeș – Asociația Folcloriștilor Argeșeni „C. Rădulescu-Codin", Pitești, 2006, pp. 243-265.

✓ „Despre DECEBALUS PER SCORILO", *Restituiri – Piteşti*, Revistă trimestrială de istorie a Centrului Cultural Pitești, Anul IV, nr. 10, martie 2006, pp. 6-8.

✓ „Procesul comunismului – apel de suflet – Către guvernanții patrioți (dacă printre ei se mai află vreunul)", *Restituiri-Piteşti*, Revistă trimestrială de istorie a Centrului Cultural Pitești, Anul IV, nr. 10, martie 2006, pp. 15-19.

✓ „O întâlnire de suflet românesc la Pitești", *Restituiri – Piteşti*, Revistă trimestrială de istorie a Centrului Cultural Pitești, Anul IV, nr. 10, martie 2006, pp. 22-23.

✓ „Ce trebuie să mărturisim?", *Restituiri – Piteşti*, Revistă trimestrială de istorie a Centrului Cultural Pitești, Anul IV, nr. 11, mai 2006, p. 2-3.

✓ „Tradiția întemeierii Piteștilor – numele orașului – primele atestări", *Restituiri – Piteşti*, Revistă trimestrială de istorie a Centrului Cultural Pitești, Anul IV, nr. 11, mai 2006, pp. 4-8 – pseudonim Ion Leșanu.

✓ „După concepția unor cercetători români, Robert Roesler avea perfectă dreptate (I)", *Restituiri – Piteşti*, Revistă trimestrială de istorie a Centrului Cultural Pitești, Anul IV, nr. 11, mai 2006, pp. 20-22.

✓ „Florica – vatra Brătienilor – «naşă» pentru alte sate", *Restituiri – Piteşti*, Revistă trimestrială de istorie a Centrului Cultural Pitești, Anul IV, nr. 11, mai 2006, pp. 29-30.

✓ „Să (re)dăm PATRIEI natura dăruită de CREATORUL ei", *Restituiri – Piteşti*, Revistă trimestrială de istorie Centrului Cultural Pitești, Anul IV, nr. 12, august 2006, pp. 2-5.

✓ „Ziua Lupului – 23 august", *Restituiri – Piteşti*, Revistă trimestrială de istorie a Centrului Cultural Pitești, Anul IV, nr. 12, august 2006, pp. 6-8, pseudonim: Ionică Alconstant Buică.

✓ „După concepția unor cercetători români", *Restituiri – Piteşti*, Robert Roesler avea perfectă dreptate (II), Revistă trimestrială de istorie a Centrului Cultural Pitești, Anul IV, nr. 12, august 2006, pp. 13-20.

✓ „Aspecte istorice privind mamiferele dispărute din zona Piteștilor", *Restituiri – Piteşti*, Revistă trimestrială de istorie a Centrului Cultural Pitești, Anul IV, nr. 12, august 2006, pp. 21-26, pseudonim: Ion Leșanu.

✓ „Aspectul economiei agrare din Piteşti în anul 1937", *Restituiri – Piteşti*, Revistă trimestrială de istorie a Centrului Cultural Piteşti, anul 4, nr. 12, august 2006, pp. 28-30, în colaborare cu Dan Ovidiu Pintilie.

✓ „Numai prin (re)învăţarea adevărului istoric poporul român îşi va (re)căpăta demnitatea", *Restituiri – Piteşti*, Revistă trimestrială de istorie a Centrului Cultural Piteşti, Anul IV, nr. 13, decembrie 2006, pp. 2-4.

✓ „Crăciunul – sărbătoare multimilenară suprapusă de Naşterea Domnului", *Restituiri – Piteşti*, Revistă trimestrială de istorie a Centrului Cultural Piteşti, anul 4, nr. 13, decembrie 2006, pp. 5-9, pseudonim: Ionică Alconstant Buică.

✓ „Un document «mai valoros decât Columna lui Traian» – Certificatul de naştere al popoarelor latine", *Restituiri – Piteşti*, Revistă trimestrială de istorie a Centrului Cultural Piteşti, Anul IV, nr. 13, decembrie 2006, pp. 14-19.

✓ „Să redăm opera lui Vasile Militaru", *Restituiri – Piteşti*, Revistă trimestrială de istorie a Centrului Cultural Piteşti, Anul IV, nr. 13, decembrie 2006, p. 25.

✓ „Colinde anticomuniste din perioada 1944-1956", *Restituiri – Piteşti*, Revistă trimestrială de istorie a Centrului Cultural Piteşti, Anul IV, nr. 13, decembrie 2006, p. 30.

✓ „Remember: Ghenuţă Coman", *Elanul*, Revistă de cultură editată de Asociaţia Culturală „Academia Rurală Elanul" şi Şcoala „Mihai Ioan Botez" din Giurcani, com. Găgeşti, jud. Vaslui, Anul X, nr. 79, septembrie 2008, pp. 12-13.

✓ „În memoria marelui arheolog şi istoric Ghenuţă Coman", „Puncte de vedere - Originea toponimului Moldova", *Elanul,* Giurcani, judeţul Vaslui, Anul XI, nr. 83, ianuarie 2009, p. 13.

✓ „Povestea cu Sultana cea frumoasă şi iubăreaţă", *Caiete folclorice Argeş*, Centrul Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Argeş – Asociaţia Folcloriştilor Argeşeni „C. Rădulescu-Codin", Piteşti, 2009, pp. 111-117.

✓ „O pasăre dintotdeauna a noastră: futeboul [Bubulcus ibis ibis (L.) 1758], *ibidem*, pp. 118-128.

✓ „Încă un nume necunoscut al unei plante: tiriplic (Trifolium campestre Schreb.), ibidem, pp. 129-133.

Pe lângă lucrările şi articolele ştiinţifice de mai sus, Ion Nania a publicat o mulţime de piese folclorice şi articole în foarte multe ziare şi reviste, pe care le redăm mai jos, fără a avea pretenţia că le-am descoperit pe toate. La întrebarea câte comunicări a susţinut, răspunsul a fost prompt: „Din martie 1957 până în mai 2009 am susţinut peste 250 de comunicări în diferite centre ale ţării, de la Baia Mare şi Bistriţa-Năsăud până la Giurgiu şi Constanţa şi de la Arad până la Bacău".

✓ „Cântec despre '907", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul VII, nr. 898, 10.03.1957.

✓ „Pluguşorul nostru", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul VII, nr. 1148, 31.12.1957.

✓ „Pluguşorul" (modificat şi publicat sub semnătura Nania Ş. Ion şi Petre Popa), *Albina*, Bucureşti, Anul LXI, Seria a II-a, nr. 573, 17 decembrie 1958.

✓ „Ivan, Vania şi Serghei", *Albina*, Bucureşti, Anul LXI, Seria a II-a, nr. 574, 24.12.1958; piesă publicată şi în *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul IX, nr. 1649, 12.08.1959.

✓ Folclor cules de corespondenţii voluntari A. Bălănescu, I. Bragheş şi I. Nania, *Albina*, Bucureşti, Anul LXI, Seria a II-a, nr. 574, 24 decembrie 1958.

✓ „Sorcova", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul VIII, nr. 1455, 31.12.1958.

✓ „Strigături", *Albina*, Bucureşti, Anul LXII, Seria a II-a, nr. 576, 7 ianuarie 1957.

✓ „Strigături", *Albina*, Bucureşti, Anul LXII, Seria a II-a, nr. 594, 13 mai 1959.

✓ „Care floare-i mai frumoasă?", *Albina*, Bucureşti, Anul LXII, Seria a II-a, nr. 606, 5 august 1959.

✓ „Cântec de 23 August", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul IX, nr. 1652, 21.08.1959.

✓ „Noi descoperiri arheologice", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul IX, nr. 1659, 30.08.1959.

✓ „Drăguliță, garofiță", *Albina*, Bucureşti, Anul LXII, Seria a II-a, nr. 612, 16 septembrie 1959.

✓ „Drumul belşugului şi al bunăstării" (nesemnat), *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul IX, nr. 1707, 25.10.1959.

✓ „Noi descoperiri arheologice", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul IX, nr. 1720, 10.11.1959.

✓ „Pe la August douăştrei" (nesemnat, redate în colecţia *Albina*), *Scânteia*, Bucureşti, Anul XXX, nr. 4919, 21.08. 1960.

✓ „Ce frumoasă-i viaţa noastră", *Scânteia*, Bucureşti, Anul XXX, nr. 4919, 21.08. 1960.

✓ „Cântece", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XI, nr. 2116, 19.02.1961.

✓ „Ce-ar fi dacă..." (nesemnat), *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XI, nr. 2152, 1.04.1961.

✓ „Ce-ar fi dacă..." (nesemnat), *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XI, nr. 2171, 23.04.1961.

✓ „Argeş – râu cu unde line" (nesemnat), *Secera şi ciocanul*, Anul XI, nr. 2188, 14.05.1961.

✓ „Descoperiri arheologice pe valea râului Mozacu", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XI, nr. 2237, 11.07.1961.

✓ „Leşile – Curtea de Argeş", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XI, nr. 2240, 14.07.1961.

✓ „Din cântecele noi ale poporului", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XII, nr. 2401, 20.01.1962.

✓ „Poporul îşi cântă viaţa nouă" (pseudonim: I. Nando), *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XII, nr. 2437, 3.04.1962, p. 2.

✓ „Muzeale. Ştiaţi că...", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XII, nr. 2442, 10.03.1962.

✓ „O nouă descoperire arheologică", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XII, nr. 2552, 15.07.1962.

✓ „Descoperiri arheologice", *Munca*, Bucureşti, Anul XVIII, nr. 4578, 24.07.1962.

✓ „Cântece populare despre 23 August", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XII, nr. 2582, 19.08.1962.

✓ „Noi descoperiri arheologice" (împreună cu Holtei Sever), *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XII, nr. 2639, 26.10.1962.

✓ „În zi de sărbătoare", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XII, nr. 2688, 22.12.1962.

✓ „Expoziţiile volante – mijloc puternic pentru educarea maselor", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XII, nr. 2689, 23.12.1962.

✓ „Ce este nou la Muzeul regional", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XIII, nr. 2736, 17.02.1963.

✓ „Poporul cântă alegerile noi", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XIII, nr. 2748, 3.03.1963.

✓ „Să petrecem de-ntâi Mai", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XIII, nr. 2797, 30.04.1963.

✓ „Piteştiul de-a lungul veacurilor" (interviu), *Flacăra*, Anul XII, nr. 28(424), 13 iulie 1963.

✓ „Expoziţiile volante – mijloc puternic pentru educarea maselor", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XIII, nr. 2953, 1.11.1963.

✓ „Noi descoperiri arheologice", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XIII, nr. 2972, 23.11.1963.

✓ „O valoroasă descoperire arheologică", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XIII, nr. 2976, 28.11.1963.

✓ „Noi descoperiri arheologice", *România liberă*, Bucureşti, Anul XXI, nr. 5951, 4.12.1963.

✓ „O valoroasă descoperire arheologică", *Scânteia tineretului*, Bucureşti, Anul XIX, Seria a II-a, nr. 4530, 10 decembrie 1963.

✓ „Prima unealtă a omului", *Flacăra*, Bucureşti, Anul XIII, nr. 2(450), 11 ianuarie 1964.

✓ „Fauna regiunii, în lumina cercetărilor arheologice", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XV, nr. 3389, 28.03.1965.

✓ „O nouă descoperire arheologică", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XV, nr. 3405, 16.04.1965.

✓ „Monumente ale naturii – Cocoşul de mesteacăn – Cocoşul de pădure", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XV, nr. 3441, 29.05.1965.

✓ „Monumente ale naturii – Capra neagră", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XVI, nr. 3679, 6.03.1966.

✓ „Dovezi ale celei mai vechi activităţi umane pe teritoriul României", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XVI, nr. 3703, 3.04.1966.

✓ „Cu narcise" (rubrică realizată de Ştefan Zidăriţă şi Gheorghe Popescu cu sprijinul corespondenţilor *Scânteii*; textul ne aparţine în întregime), *Scânteia*, Bucureşti, Anul XXXVIII, nr. 8070, 20.05.1069.

✓ „Istoria în gândirea candidaţilor la admiterea în licee", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XIX, nr. 4708, 2.07.1969.

✓ „575 de ani de la victorioasa bătălie de la Rovine", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XIX, nr. 4790, 5.10.1969.

✓ „Zidari de vârstă matusalemică", *Magazin istoric*, Anul VII, nr. 5(74), mai 1973.

✓ „Arhive milenare referitoare la originea limbii române, nestudiate până în prezent", *Flacăra*, Bucureşti, Anul XXV, nr. 42(11151), 21 octombrie 1976, p. 18.

✓ „C. C. Cornescu", *Argeş*, Piteşti, Anul XV, nr. 3(121), septembrie 1980, p. 11.

✓ „«Relaţii româno-engleze (1914-1933)», de Valeriu Florin Dobrinescu", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XXXVI, nr. 6861, 3.10.1986, p. 2.

✓ „Cenzură din 1989", *Argeşul liber*, Piteşti, Anul I, nr. 8, 30.12.1989, p. 2.

✓ „A răsărit floarea libertăţii", *Argeşul liber*, Piteşti, Anul I, nr. 9, 31.12.1989, p. 1.

✓ „La început a fost cuvântul!", *Argeşul liber*, Piteşti, Anul II, nr. 11, 6.01.1990, p. 1.

✓ „Despărţit sau depărtat, românul rămâne tot român", *Argeşul liber*, Piteşti, Anul II, nr. 11, 6.01.1990, p. 1.

✓ „Munca sfinţeşte ţara şi pe toţi fii ei", *Argeşul liber*, Piteşti, Anul II, nr. 17, 20.01.1990, pp. 1 şi 4.

✓ „Ţăranii între promisiunile şi fericirea comunistă", *Glasul dreptăţii* (ziar al Comitetului Judeţean Argeş al Partidului Naţional Ţărănesc Creştin şi Democrat), Piteşti, Anul I, nr. 3, 10.02.1990, p. 2.

✓ „Cenzura sau foarfecele presei masacrate", *Glasul dreptăţii*, Piteşti (director, Ion Nania), Anul I, nr. 4, 21.03.1990, p. 2.

✓ „«Secera şi ciocanul» cheamă din nou comuniştii" (semnat I. N.), *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 5, 10.04.1990, p. 2.

✓ „Comuniştii de la Bug" (culeasă de la Petre Nania din satul Leşile, mai 1962), *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 5, 10.04.1990, p. 2.

✓ „Din trecut... culese" (semnat Ion Ţinutliber), *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 5, 10.04.1990, p. 2.

✓ „Înger, îngeraşul... securist veghează", *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 5, 10.04.1990, p. 3.

✓ „Cred în Dumnezeu. Restul e de natură umană", *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 5, 10.04.1990, p. 3.

✓ „Ca «intelectualii cei mai buni dintre cei mai buni»" (nesemnat), *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 5, 10.04.1990, p. 3.

✓ „Din trecutul municipiului Piteşti", *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 5, 10.04.1990, p. 3.

✓ „De la Nistru până la Tisa suntem în casa noastră" (semnat Glasul DREPTĂŢII), *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 5, 10.04.1990, p. 4.

✓ „Retrospectivă", *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 5, 10.04.1990, p. 4.

✓ „Rugăciune", *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 5, 10.04.1990, p. 4.

✓ „Câteva reflecţii despre comunism şi comunişti" (semnat Ion D. Ţinutliber), *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 5, 10.04.1990, p. 4.

✓ „Cei mai odioşi oameni – fasciştii şi comuniştii (semnat Buică Sisu), *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 6, 21.04.1990, p. 2.

✓ „De la lume adunate" (nesemnat), *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 6, 21.04.1990, p. 2.

✓ „Două boli – Prostia şi comunismul", *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 6, 21.04.1990, p. 3.

✓ „De ce s-au sistat, după 1980, reciclările profesorilor de ştiinţe sociale", *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 6, 21.04.1990, p. 2.

✓ „Lepădăturile din fruntea ţării" (semnat: Ion Leşanu), *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 6, 21.04.1990, p. 2.

✓ „Democraţia şi libertatea – ca doi stejari într-o tulpină", *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 6, 21.04.1990, p. 4.

✓ „De la lume adunate" (semnat: Ion D. Ţinutliber), *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 6, 21.04.1990, p. 4.

✓ „Din vremurile prigoanei – Despre viaţa de la noi" şi „Oftam prin somn", *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 7, 05.1990, p. 3.

✓ „Practici feseniste" (semnat: Glasul Dreptăţii), *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 7, 05.1990, p. 3.

✓ „Ţiganul rege" (semnat: Ion D. Ţinutliber), *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 7, 05.1990, p. 4.

✓ „Diverse" (semnat: Glasul Dreptăţii), *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul 1, nr. 11, 07.1990, p. 4.

✓ „Diverse" (semnat: Glasul Dreptăţii), *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul 1, nr. 12, 08.1990, p. 4.

✓ „Declaraţie privind constituirea Frontului Democratic Antitotalitar din judeţul Argeş"(nesemnată), *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 14, 09.1990, p. 4.

✓ „Miracol istoric", *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 15, 10.1990, p. 3.

✓ „Prevestiri sinistre", *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 15, 10.1990, p. 7.

✓ „Parcul Trivale altă dată şi acum", *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 16, 10.1990, pp. 1şi 3.

✓ „Am toată încrederea în tineret", *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 16, 10.1990, pp. 1 şi 3.

✓ „Oare nu era mai cinstit vechiul...escu?", *Glasul dreptăţii*, Piteşti, Anul I, nr. 16, 10.1990, p. 2.

✓ „3700 de sate, 2080 localităţi", *Dreptatea, Organul P.N.Ţ.C.D.*, Bucureşti, Anul XXII, Seria a IV-a, nr. 208, 13.10.1990, p. 2.

✓ „Partidul Naţional Ţărănesc Creştin şi Democrat", *Argeş*, Piteşti, Anul I (XXV), SN, nr. 11-12 (220-221), 1990.

✓ „Încotro se îndreaptă învăţământul?", *Dreptatea, Organ al P.N.Ţ.C.D.*, Bucureşti, Anul XXIII, Seria a IV-a, nr. 333, 29.03.1991, p. 3.

✓ „Înger, îngeraşul...securist veghează" (cu pseudonimul: Ion D. Ţinutliber), *Dreptatea, Organ al P.N.Ţ.C.D.*, Bucureşti, Anul XXIII, Seria a IV-a, nr. 333, 29.03.1991, p. 3.

✓ „O vizită întâmplătoare la P.N.Ţ.C.D. Argeş" (cu pseudonimul: Kron I. CAR), *Curierul de Argeş*, Anul II, nr. 35, 23-25.04.1991, p. 3.

✓ „Controverse. Drumul nostru spre ce?" (cu pseudonimul: Kron I. Car), *Curierul de Argeş*, Anul II, nr. 34, 19-22.04.1991, p. 3.

✓ „Istoriografie a la ţăraniştii argeşeni" (semnat: Kron I. Car), *Curierul de Argeş*, Anul II, nr. 36, 26-29.04.1991, p. 3.

✓ „Atenţie la Mucea lui Moş Floacă", *Imposibil*, Piteşti, Anul I, nr. 9, 23-28 iulie 1991, p. 2.

✓ „La aşa «oameni» cine poate aduce blamul cuvenit?", *Imposibil*, Piteşti, Anul I, nr. 11, 16-21 august 1991, p. 3.

✓ „Zvonuri piteştene", *Imposibil*, Piteşti, Anul I, nr. 12, 22-28 august 1991, p. 3.

✓ „Viperele ameninţă în continuare", *Imposibil*, Piteşti, Anul I, nr. 13, 10-17 octombrie 1991, p. 3.

✓ „Declaraţie; 2. Corectarea unei greşeli reportericeşti", *Concret*, Piteşti, nr. 42, 28.08 – 3.09.1991, p. 4.

✓ „«Radiografia» unei organizaţii a P.N.Ţ.C.D. sau: cum este subminată opoziţia", *Zig-zag*, Bucureşti, Anul II, nr. 44, 13-19 noiembrie 1991, p. 2.

✓ „Suspiciuni convenţionale", *031*, Piteşti, Anul I, nr. 1, 1991, pp. 1 şi 4.

✓ „Turnătorii securişti, azi «bravi» P.N.Ţ.C.D.-işti", *031*, Piteşti, Anul I, nr. 2, 1991, pp. 1-2.

✓ „O scrisoare găsită «adrisantului»: Partidul România Mare – filiala Argeş", *031*, Piteşti, Anul 1992, nr. 3, p. 2.

✓ „Paranoia politică", *031*, Piteşti, Anul 1992, nr. 4, p. 2.

✓ „Absolvent al «Şcolii maidanului»", *031*, Piteşti, Anul 1992, nr. 5, pp. 1-2.

✓ „Actualitatea românească", *031*, Piteşti, Anul 1992, nr. 7, p. 3.

✓ „Cine-au îndrăgit străinii?", *Curierul de Argeş*, Anul III, nr. 144, 2-4.06.1992, p. 3.

✓ „Trădarea celui mai mare român: Ion Antonescu", *Curierul de Argeş*, Anul III, nr. 147, 12-15.06.1992, p. 2.

✓ „Trădarea celui mai mare român: Ion Antonescu", *Curierul de Argeş*, Anul III, nr. 148, 16-18.06.1992, p. 3.

✓ „Sociopaţii dau lecţii de politică – Scrisoare deschisă d-lui Al. Th. Ionescu", *Curierul de Argeş*, Anul III, nr. 153, 3-6.07.1992, p. 3.

✓ „Să nu permitem trădătorilor batjocura şi umilirea naţiunii", *Curierul de Argeş*, Anul III, nr. 154, 7-9.07.1992, p. 3.

✓ „Cine iubeşte mai mult ţara?", *Curierul de Argeş*, Anul III, nr. 164, 11-13.08.1992, p. 3.

✓ „Revista «Diana»", *Curierul de Argeş*, Anul III, nr. 171, 4-7.09.1992, p. 2.

✓ „Doi pitici, Vlasie şi Drăghici", *Curierul de Argeş*, Anul III, nr. 165, 14-17.08.1992, p. 3.

✓ „Când vechii bolşevici deţin noua putere", *Curierul de Argeş*, Anul IV, nr. 279, 1-7.11.1993, pp. 1-2.

✓ „După o jumătate de veac", *Posada*, Piteşti, Anul II, nr. 6, decembrie 1993, p. 1.

✓ „Teze şi antiteze la Piteşti – Falşii savanţi şi născocirile lor", *Posada*, Periodic al Organizaţiei Argeş a P.R.M., Anul III, nr. 7, februarie 1994, p. 2.

✓ „Tot despre falşii savanţi" (semnat: D. P. Vlaşca), *Posada*, Periodic al Organizaţiei Argeş a P.R.M., Anul III, nr. 8, februarie 1991, p. 2.

✓ „Secretele P.N.Ţ.C.D., un partid legionaro-bolşevic" (63 de articole), *Politica*, Săptămânal al Partidului România Mare, Bucureşti, Anul III, nr. 112, 27 aprilie 1994 (primul articol, iar ultimul în *Politica*, Anul III, nr. 174, 1 iulie 1995, p. 12.

✓ „«RENEL», anticipaţie ca la Crucea de Piatră", *Curierul zilei*, Piteşti, nr. 29, 18.10.1994, p. 4.

✓ „De la telefonul burghez la cel socialist", *Curierul zilei*, nr. 37, 27.10.1994, p. 6.

✓ 124. „Apogeul festivismului găunos", *Curierul zilei*, nr. 41, 1.11.1994, p. 6.

✓ „«1907» şi la Negraşi", *Curierul zilei*, nr. 43, 3.11.1994, p. 4.

✓ „Scribii paranoici au atins apogeul", *Curierul zilei*, Piteşti, Anul IV, nr. 813, 16.05.1997, p. 10.

✓ „Bunul-simţ nu se cumpără din piaţă – Preşedintele Constantinescu a fost deranjat la masă de un individ care se dădea ziarist", *Curierul zilei*, Piteşti, Anul IV, nr. 819, 23.05.1997, p. 3.

O personalitate de asemenea talie nu putea să nu se bucure de aprecierea contemporanilor. Unii i-au pomenit doar numele, impresionați de participarea activă la cele mai de seamă întruniri științifice sau culturale, alții i-au adus elogii în cele mai diferite publicații și articole, în lucrări de specialitate, ba chiar și în romane; nu vom reda pe cei ce i-au publicat numele și lucrările în notele de subsol ale lucrărilor științifice, lucru imposibil de realizat din partea noastră. În continuare vom reda autorii și lucrările în care apar unele din aceste aprecieri.

✓ F.A., „Sesiunea societății de istorie filiala Pitești, închinată răscoalei din 1907", *Secera și ciocanul*, Pitești, Anul VII, nr. 911, 26.03.1957.

✓ ***, „Concursul nostru «Pentru cele mai bune corespondențe», Culegeri de folclor – Mențiuni", *Albina*, București, Anul 61, Seria a II-a, nr. 512, 16 octombrie 1957.

✓ ***, „Rezultatul concursului «Satul nostru azi»", III. Culegeri de folclor, Premiul I", Ion Ș. Nania, *Albina*, Anul 62, Seria a II-a, nr. 576, 7 ianuarie 1959.

✓ Teodora David, C. Mincă, „Unele observații pe marginea examenului de definitivat", *Gazeta învățământului*, București, Anul XII, nr. 576, 2 septembrie 1960.

✓ Em. Bratu, „Pasiuni", *Secera și ciocanul*, Anul XI, nr. 2269, 17.08.1961.

✓ ***, „Câștigătorii concursului de întrebări și răspunsuri – Pe tema prieteniei româno-sovietice", *Secera și ciocanul*, Pitești, Anul XII, nr. 2414, 4.02.1962.

✓ ***, „Un grup de pionieri în Muzeul regional din Pitești" (foto), *Secera și ciocanul*, Anul XII, nr. 2598, 8.09.1962.

✓ Leon Talpă (interviu luat lui C. S. Nicolăescu-Plopșor), „Interesante descoperiri arheologice (apreciind și descoperirile de pe Drâmbovnic)", *România liberă*, București, Anul XXI, nr. 5961, 15.12.1963.

✓ ***, „Pe Argeș în sus și-n jos (culegere de texte literare pentru brigăzile artistice de agitație)", *Secera și ciocanul*, Pitești, Anul XIV, nr. 3285, 26.11.1964.

✓ I. Popovici, „La Muzeul regional Argeș" (foto), *România liberă*, București, Anul XXIII, nr. 6376, 15.04.1965.

✓ ***, „Bibliografie despre Rovine", *Lumea*, Anul III, nr. 18(79), 29 aprilie 1965.

✓ „Florin Anghel, Adunarea generală a Filialei Argeș a Societății de științe istorice și filologice", *Secera și ciocanul*, Pitești, Anul XV, nr. 1433, 20.05.1965.

✓ O.P., „Întâlnire cu poezia", *Secera și ciocanul*, Pitești, Anul XV, nr. 3449, 8.06.1965.

✓ ***, Foto, *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XV, nr. 3535, 17.09.1965.
✓ ***, „Comunicări ştiinţifice", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XVI, nr. 3667, 20.02.1966, p. 2.
✓ F. Urseanu, „De 50000 de ani!", *Flacăra*, Bucureşti, Anul XV, nr. 20(572), 14 mai 1966, p. 21.
✓ Ion Paşa, „Noutăţi de pe şantierele arheologice – Daci, daco-romani şi români", *Ştiinţă şi tehnică*, Bucureşti, Anul XVIII, Seria a II-a, nr. 7, iulie 1966, p. 31.
✓ P. Valeascu, „Noi descoperiri arheologice", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XVI, nr. 3866, 13.10.1966.
✓ Constantin Cârstoiu, „Folclorul – apa cu adânci şi inepuizabile izvoare", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XVI, nr. 3920, 22.12.1966, p. 2.
✓ Ion Marinescu, Andrei Romică, „Expediţie pionerească la... Rovine", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XVII, nr. 4208, 21.11.1967.
✓ ***, „Sesiunea Societăţii de ştiinţe istorice", *Gazeta învăţământului*, Bucureşti, Anul XXI, nr. 977, 10 ianuarie 1969.
✓ Popescu, „A II-a sesiune judeţeană de comunicări şi referate ştiinţifice a cadrelor didactice", *Secera şi ciocanul*, Piteşti, Anul XX, nr. 4932, 24.03.1970, pp. 1-2.
✓ Ion Cruceană, „A apărut volumul II «Studii şi comunicări» editat de Muzeul Piteşti", *Secera şi ciocanul*, Anul XX, nr. 4923, 13.03.1970.
✓ Ion Duţu, „O.C.L.P.P. şi constructorii şi-au făcut o pseudoreclamă", *Secera şi ciocanul*, Anul XX, nr. 5043, 2.08.1970, pp. 1 şi 3.
✓ Dan Biţică, „Toamna", *Secera şi ciocanul*, Anul XX, nr. 5068, 2.09.1970.
✓ Tr. Ulmeanu, „Personalitatea comandantului", *Secera şi ciocanul*, Anul XX, nr. 5112, 23.10.1970.
✓ Ion Cruceană, „Sesiune de referate şi comunicări", *Secera şi ciocanul*, Anul XXII, nr. 5781, 19.12.1972.
✓ Dumitru Anghel, „Sesiune de comunicări ştiinţifice", *Secera şi ciocanul*, Anul XXIII, nr. 5917, 29.05.1973.
✓ Editura „Ceres" – *Proiect de plan editorial 1974,* p. 107, XXIII: „Nania, Ion, *Istoria vânătorii în România"* (M., 25 coli, broşat, 16 lei).
✓ Editura „Ceres" – *Proiect de plan editorial 1976,* p. 90: „Nania, Ion, *Istoria vânătorii în România"* (M., 22 coli, 18 lei).
✓ ***, „Despre Casa corpului didactic din Piteşti", *Ramuri*, Craiova, Anul XIII, nr. 1 (139), 15 ianuarie 1976, p. 11.
✓ Vasile Măruţă, „Şcoala Argeşului", *Argeş*, Piteşti, Anul XI, nr. 1 (103), februarie 1976, p. 5.
✓ ***, „2793 răspunsuri exacte la 100 întrebări", *Magazin istoric*, Bucureşti, Anul X, nr. 5(110), mai 1976, p. 63.
✓ ***, „Carnet cultural", *Secera şi ciocanul*, Anul XXVII, nr. 6391, 30.09. 1977.

✓ Nicolae Bobancu, „*Istoria vânătorii în România* de Ion Nania", *Argeş*, Piteşti, Anul XII, nr. 4(110), decembrie 1977, p. 12.
✓ O. B. „Ce este vânătoarea?", *Vânătorul şi pescarul sportiv*, nr. 12, decembrie 1977, p. 16.
✓ Editura „Ceres", *Catalog '77*, p. 33, nr. 72: „Nania, Ion, *Istoria vânătorii în România*", M., 6100 ex., 280 p. legat, 23,50 lei.
✓ Stan Florea, „Câteva probleme privind predarea ştiinţelor sociale", *Secera şi ciocanul*, Anul XXXIII, nr. 6683, 6.05.1983, p. 2.
✓ Dan Rotaru, „Premiile revistei «Argeş» - '83", *Argeş,* Piteşti, Anul XVIII, nr. 6(142), iunie 1983, p. 2.
✓ Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, Editura Academiei, Bucureşti, 1985, pp. 542-543.
✓ Dan Giurea, „Informaţii diverse", *Secera şi ciocanul*, Anul XXV, nr. 6817, 29.11.1985.
✓ *Profesori şi olimpici*, Foaie volantă editată de Redacţia revistei *Argeş*, noiembrie 1985, p. 4.
✓ Stan Florea, „Predarea ştiinţelor sociale – într-o integrare tot mai profundă cu cercetarea şi practica socială, *Secera şi ciocanul*, Anul XXXIX, nr. 6984, 10.02.1989, p. 2.
✓ Constantin Cârstoiu, „Bucuria istoricilor (doar a lor?)", *Curierul de Argeş*, Anul II, nr. 18, 19.02.1991, p. 2.
✓ M. Vernescu, „Satul românesc dincolo de metaforă", *Argeşul liber*, Anul II, nr. 309, 2.03.1991, pp. 1-2.
✓ Gabriel Mihăescu, „Ion Nania – *Vânatul pe teritoriul României*", *Graiul Dâmboviţei*, Târgovişte, nr. 3-5, 01.1992, p. 6.
✓ J. D., „Politica e ochiul dracului – un legionar în lumina opoziţiei", *Argeşul*, Anul VI, nr. 1508, 11-12.11. 1995, p. 2.
✓ „Tribunalul Judeţean Argeş a hotărât că Aristide Ionescu a fost legionar", *Jurnalul de Argeş*, Anul II, nr. 84, 6-12.11. 1995, p. 1.
✓ G., „Noi valori de patrimoniu", *Argeşul*, Anul VII, nr. 1558, 20-21.01.1996, p. 2.
✓ Gabriel Lixandru, „Cravaşa lui Antonescu este pe mâini bune", *Argeşul*, Anul VII, nr. 1597, 15.01.1996, p. 3.
✓ Gheorghe Vieru, Cristian T. Zorilă, „Revolta anticomunistă a locuitorilor unor sate ale judeţului Olt din anul 1961", *Clio*, Muzeul Judeţean „Teohari Antonescu" Giurgiu, Anul III, nr. 7, august 1996, pp. 6-7.
✓ Daniela Toboiu, „Poeta Amalia Constantinescu...", *Curierul zilei*, Piteşti, Anul III, nr. 681, 14.12.1996.
✓ J. Dumitrescu, „De ce nu avem mai mulţi oameni ca Leonăchescu în Parlament?", *Argeşul*, anul VIII, nr. 1863, 1-2.02.1997, p. 3.
✓ Jean Dumitraşcu, „La 65 de ani Vasile Alecu a început să picteze cu sufletul", *Argeşul*, Anul VIII, nr. 1893, 8-9.03.1997, p. 2.

✓ Mara Hagiu, „Președintele Constantinescu a venit la Pitești să stea în banca lui", *Argeșul*, Anul VIII, nr. 1953, 21.05.1997, p. 3.

✓ Ștefan Negrea, „O monografie model: *Mozăceni, o veche așezare din fosta țară Vlașca*", *Argeș*, Pitești, SN, Anul IV, nr. 4(274), aprilie 2005, p. 16.

✓ Ștefan Negrea, „O monografie model: *Mozăceni, o veche așezare din fosta țară Vlașca*", *Noema*, Academia Română, C.R.I.F.S.T., Gorun Manolescu (ed.), Universitatea de Vest „Vasile Goldiș", Arad, vol. IV, nr. 1, 2005, pp. 151-153.

✓ J. D., „Cântece din prizonierat", *Argeș*, Pitești, SN, Anul IV, nr. 4(274), aprilie 2005, p. 16.

✓ ***, „Profesorul Ion Nania", *Argeșul*, Anul CXXIX, nr. 4401, 24.05.2005, p. 3.

✓ Marin Ioniță, „Biografii contemporane: «M-am născut și vreau să mor țăran», *Argeș*, Pitești, SN, Anul IV, nr. 6(276), iunie 2005, p. 9.

✓ Gh. Stănescu, „Dâmbovnicul – un râu mort?", *Argeșul liber*, Anul I, nr. 52, 2.03.1990, p. 2.

✓ Cristian Pârvulescu, „Pumni pentru o democrație argeșeană", *Viitorul*, Cotidian al P.N.L. București, Anul XXXII, SN, nr. 25, 8.05.1990, p. 3.

✓ Laurențiu Ungureanu, „Ancheta redacției", *Argeșul liber*, Anul II, nr. 268, 4.01.1991, p. 4.

✓ Marin Badea (interviu), „Fesenițtii nu sunt antropofagi politici", *Azi*, Cotidian al F.S.N., București, Anul II, nr. 369, 6.08.1991, p. 2.

✓ ***, „Gânduri la început de an" (interviu), *Curierul de Argeș*, Pitești, Anul III, nr. 103, 7-10.01.1992, p. 4.

✓ Th. Ionescu, „Scrisoare «închisă» d-lui Ion Nania", *Informația Piteștiului*, Anul I, nr. 26, 7.07.1992, p. 2.

✓ Dumitru Anghel, „O carte incitantă și necesară", *Curierul de Argeș*, Anul III, nr. 164, 11-13.08.1992, p. 2.

✓ Gheorghe Izbășescu, *Salonul de vară* (roman), vol. I, *Dubla înfățișare*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2003, pp. 112-113.

✓ Ștefan Negrea, „O carte scrisă anume pentru «Neuitarea comorilor noastre poporane»: *Legende și tradiții* de Ion Nania", *Studii și comunicări*, vol. I, 2008, Academia Română, C.R.I.F.S.T. (Divizia de Istoria Științei), vol. apărut cu sprijinul Universității de Vest „Vasile Goldiș" din Arad, Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2008, pp. 208-212.

✓ Nic Petrescu, „Ion Nania – un român adevărat", *Buletin cultural argeșean*, Anul IV, nr. 1(12), aprilie 2008, Pitești, pp. 42-43.

✓ Dumitru Constantin Dulcan, *În căutarea sensului pierdut*, vol. I, *Întâlnirea cu destinul*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2008, pp. 129-130.

✓ Remus Ștefan, „În căutarea timpului pierdut", *Argeșul*, Anul CXXXI, nr. 5488, 15.12.2008, p. 2.

Alexandru Mărchidan

CUPRINS

Cuvânt înainte 3

În loc de prefață 5

Ce s-a spus despre originea numelui Rusalii 7

Goana Rusaliilor..... 9

Rânduirea morților sau Moșii..... 19

Spălarea picioarelor..... 23

Căluşul – ritual getic unic în lume..... 28

Baterea țăruşului..... 62

Prinderea fraților de cruce şi darea fetelor de surate..... 80

Aspecte privind cultul eroilor..... 86

Cuvânt de încheiere..... 89

Anexă. Ion Nania - lucrări publicate şi referințe bibliografice ... 97

Poate că nimic nu-l caracterizează mai bine pe autorul acestei cărți decât definirea făcută de epigramistul Nic Petrescu: *Ion Nania - un român adevărat. Eu l-am căutat, l-am găsit şi l-am apreciat. După admiraţia fără limite a monografiei* ***Mozăceni, o veche aşezare din fosta ţară Vlaşca*** *(2004, Paralela 45), unică în ţară prin valoare şi amploare, am avut norocul şi bucuria să mă delectez şi cu volumul său recent,* ***Legende şi tradiţii*** *(2007, Alean). Cu ocazia lansării acestuia la Centrul Judeţean pentru Coservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Argeş, mi-am exprimat părerea de rău:*

De ce, Doamne, n-ai lăsat
Peste tot, în România
Ca să aibă orice sat
Oameni ca Ion Nania?